

T.C.
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

ANNE BABALIKTAN PİŞMANLIK ÖLÇEĞİNİN
GELİŞTİRİLMESİ

Beyzanur ÇALIŞKAN

DANIŞMAN
Prof. Dr. Lütfü İLGAR

Mart, 2024

Beyan

Bu tezin bana ait olduğunu, tüm aşamalarında etik dışı davranışımın olmadığını, içinde yer alan bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, kullanmış olduğum bütün bilgilere kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin yürütülmesi ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Beyzanur ÇALIŞKAN

Teşekkür

Bilgi ve birikimini benimle paylaşan, teşvik eden, yönlendiren, sabır gösteren, tecrübe kazanmamı sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Lütfü İLGAR'a ve yüksek lisans eğitimim boyunca kendisinden çok şey öğrendiğim, desteğini gördüğüm sevgili hocam Prof. Dr. Cem Oktay GÜZELLER'e teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında sevgi, ilgi ve anlayışlarını hissettiğim, hedeflerime ulaşmam için ellerinden gelen imkânı sunan, bana dayanak olan annem Gönül ÇALIŞKAN'a, babam Mehmet ÇALIŞKAN'a ve abim Muzaffer ÇALIŞKAN'a her şey için teşekkürlerimi sunarım.

Bilgisayarın başına oturduğumda kucığımdaki yerini almak için sabırsızlanan, tez yazma sürecimi bazen sabote etse de çoğunlukla eğlenceli hale getiren, stresimi azaltarak bana neşe katan kıymetlim Simba'ya sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Beyzanur ÇALIŞKAN

Mart, 2024

İçindekiler

İç Kapak.....	-
Onay Sayfası	-
Beyan.....	iii
Teşekkür.....	iv
İçindekiler	v
Simge/Sembol ve Kısaltmalar Listesi.....	vii
Tablo Listesi.....	x
Şekil Listesi.....	xi
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	xii
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler.....	xiii
1. Giriş ve Amaç	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	3
1.2.1. Araştırma Soruları	3
1.3. Önem	3
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
2. Genel Bilgiler	6
2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramına İlişkin Bilgiler	6
2.1.1. Cinsiyet.....	6
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet.....	7
2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	8
2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	10
2.1.4.1. Aile	10
2.1.4.2. Kardeş ve Akran Grupları.....	11
2.1.4.3. Okul, Öğretmenler ve Ders Kitapları.....	11
2.1.4.4. Kitle İletişim Araçları	12
2.1.5. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Kuramlar	13
2.1.5.1. Biyolojik Kuram	14

2.1.5.2. <i>Psikanalitik Kuram</i>	15
2.1.5.3. <i>Sosyal Öğrenme Kuramı</i>	16
2.1.5.4. <i>Sosyal Rol Kuramı</i>	17
2.1.5.5. <i>Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı</i>	17
2.2. <i>Aile Kavramına İlişkin Bilgiler</i>	18
2.2.1. <i>Aile</i>	18
2.2.2. <i>Ailenin Özellikleri</i>	19
2.2.3. <i>Ailenin İşlevleri</i>	20
2.2.4. <i>Aile Tipleri</i>	21
2.2.4.1. <i>Geniş Aile</i>	22
2.2.4.2. <i>Çekirdek Aile</i>	22
2.2.4.3. <i>Tek Ebeveynli Aile</i>	23
2.2.4.4. <i>Çocuksuz Aile</i>	23
2.2.4.5. <i>Geçiş Ailesi</i>	23
2.2.5. <i>Tarihsel Süreçte Aile</i>	24
2.2.6. <i>Türk Toplumunda Aile</i>	25
2.3. <i>Annelik ve Babalık Kavramlarına İlişkin Bilgiler</i>	27
2.3.1. <i>Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik ve Babalık</i>	27
2.3.2. <i>Tarihsel Süreçte Çocuk</i>	29
2.3.3. <i>Türk Toplumunda Annelik ve Babalık</i>	31
2.3.4. <i>Türk Toplumunda Çocuk</i>	34
2.3.5. <i>Annelik ve Babalıktan Pişmanlık</i>	36
2.3.6. <i>Anne Babalıktan Pişmanlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar</i>	41
3. <i>Gereç ve Yöntem</i>	45
3.1. <i>Araştırmanın Modeli</i>	45
3.2. <i>Çalışma Grubu</i>	45
3.2.1. <i>Birinci Çalışma Grubu (N= 370)</i>	46
3.2.2. <i>İkinci Çalışma Grubu (N=250)</i>	49
3.2.3. <i>Üçüncü Çalışma Grubu (N=101)</i>	52
3.3. <i>Veri Toplama Araçları</i>	55
3.3.1. <i>Kişisel Bilgi Formu</i>	55
3.3.2. <i>Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)</i>	55
3.3.2.1. <i>Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin Geliştirilmesi Süreci</i>	56

3.3.3. Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)	63
3.4. Verilerin Toplanması	64
3.5. Verilerin Analizi.....	65
4. Bulgular.....	67
4.1. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği: Geçerlik Çalışmaları	67
4.1.1. Birinci Uygulama Çalışma Grubu: Açıklayıcı Faktör Analizi	67
4.1.2. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Doğrulamalı Faktör Analizi	73
4.1.3. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Yakınsama ve Ayrışma Geçerliği	80
4.1.4. Üçüncü Uygulama Çalışma Grubu: Ölçüt Bağımlı Geçerlik.....	82
4.2. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği: Güvenirlik Çalışmaları.....	83
4.2.1. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Cronbach's Alpha (α) Katsayısı.....	83
4.2.2. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Eşdeğer Yarılar Yöntemi	84
4.2.3. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt %27-Üst %27 Bağımsız Grupların t-Testi Sonuçları	86
5. Tartışma Sonuç ve Öneriler	88
5.1. Tartışma.....	88
5.2. Sonuç ve Öneriler.....	94
5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler.....	95
5.2.2. Araştırmacıya Yönelik Öneriler.....	95
6. Kaynakça.....	96
7. Ekler	119
Ek 1: Uzman Değerlendirme Formu	119
Ek 2: Birinci Uygulama Formu.....	123
Ek 3: İkinci Uygulama Formu.....	128
Ek 4: Üçüncü Uygulama Formu	132
Ek 5: Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) Kullanım İzni	137
Ek 6: Etik Kurul İzni	138
8. Özgeçmiş.....	139
9. İntihal Raporu.....	140

Simge/Sembol ve Kısaltmalar Listesi

ABPÖ	Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği
ABSÖ	Anne Baba Stres Ölçeği
AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
AGFI	Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (Adjusted Goodness-of-Fit Index)
AVE	Açıklanan Ortalama Varyans Oranı
BAV	Birikimli Varyans Oranı
BMÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
CFI	Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index)
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
EPC	Beklenen Parametre Değişikliği (Expected Parameter Change)
GFI	Uyum İyiliği İndeksi (Goodness-of-Fit Index)
IFI	Artan Uyum İndeksleri (Incremental Fit Index)
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin
MI	Modifikasyon İndeksi
NFI	Normlaştırılmış Uyum İndeksi (Normed Fit Index)
NNFI	Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index)
OD	Ortalama Değer
ÖD	Öz Değer Oranı
PCA	Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis)
RFI	Göreceli Uyum İndeksi (Relative Fit Index)
PGFI	Basitlik Uyum İndeksi (Parsimony Goodness of Fit Index)

RMR	Ortalama Hataların Karekökü (Root Mean Square Residual)
RMSEA	Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation)
SD	Serbestlik Derecesi
SRMR	Standartlaştırılmış Hata Kareler Ortalaması Karekökü (Standardized Root Mean Square Residual)
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması

Tablo Listesi

Tablo 3.1 Birinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler.....	47
Tablo 3.2 İkinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler.....	59
Tablo 3.3 Üçüncü Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler.....	52
Tablo 3.4 Nihai Ölçme Aracına Ait Maddelerin Faktörlere Göre Dağılımı.....	63
Tablo 3.5 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları..	65
Tablo 3.6 “Anne Baba Stres Ölçeği”ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları.....	65
Tablo 4.1 Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4.2 Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Ölçme Aracından Çıkarılan Maddeler..	70
Tablo 4.3 Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 4.4 Doğrulayıcı Faktör Analizi “Model Uyum İndeksleri” Sonuçları.....	74
Tablo 4.5 Doğrulayıcı Faktör Analizi “Modifikasyon İndeksleri” Sonuçları.....	75
Tablo 4.6 Doğrulayıcı Faktör Analizi “Faktör Yük Değeri ve <i>t</i> -Değeri” Sonuçları....	77
Tablo 4.7 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Maddelerinin Standardize Edilmiş Lamda-x, Hata Varyansı ve Açıklanan Varyans Değerleri.....	80
Tablo 4.8 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin Faktörlerine İlişkin Yakınsama (Convergent) Geçerliği Sonuçları.....	81
Tablo 4.9 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin Faktörlerine İlişkin Ayrışma (Discriminant) Geçerliği Sonuçları.....	82
Tablo 4.10 “ABPÖ” ile “ABSÖ” Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	83
Tablo 4.11 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Cronbach’s Alpha (α) Katsayısı Sonuçları.....	84
Tablo 4.12 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Eşdeğer Yarılar Güvenirliği Sonuçları.....	85
Tablo 4.13 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların <i>t</i> -Testi Sonuçları.....	86

Şekil Listesi

Şekil 3.1 Ölçek Geliştirme İlkeleri.....	57
Şekil 3.2 Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin (ABPÖ) Geliştirilmesi Süreci.....	58
Şekil 3.3 Ölçek Geliştirme Sürecinde Uzman Görüşü.....	62
Şekil 4.1 Öz Değerlerin Yamaç-Birikinti Grafiği Üzerinde Dağılımı Sonucu (Scree Plot).....	69
Şekil 4.2 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin DFA Sonucuna Ait Faktör Yük Değerleri.....	78
Şekil 4.3 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin DFA Sonucuna Ait t -Değerleri....	79

Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler

Çalışkan, B. (2024). Anne Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Biruni Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Bu araştırmanın temel amacı anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını değerlendirebilen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda nicel bilimsel araştırma modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Örneklem Türkiye’de yaşayan, en az bir öz çocuğa sahip olan ve araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 721 katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek için benzer özellikteki üç farklı gruptan veri toplanmıştır. Ölçme aracının geçerliğini tespit etmek için birinci uygulama (N= 370) verileri üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), ikinci uygulama (N= 250) verileri üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile Yakınsama (convergent) – Ayırışma (discriminant) geçerliği ve üçüncü uygulama (N= 101) verileri üzerinde Ölçüt Bağıntılı Geçerlik analizi yapılmıştır. Ölçme aracının güvenilirliğini incelemek için ise Cronbach’s Alpha (α) katsayısı, eşdeğer yarılar (split-half) yönetimi ve madde toplam test korelasyonu ile alt %27- üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi sonuçları incelenmiştir. AFA sonucunda varyansın %59.64’ünü açıklayan, 21 maddeden oluşan iki boyutlu ölçek elde edilmiştir. DFA sonucunda elde edilen indeksler ($\chi^2= 551.08$, $sd(df)=182$, $\chi^2/sd=3.02$, $p=.00$, $RMSEA=.090$, $SRMR=.091$, $GFI=.83$, $AGFI=.78$, $NFI=.95$, $NNFI=.96$, $PGFI=.65$, $CFI=.97$, $RFI=.95$, $IFI=.97$) model ile uyumludur. Analiz sonuçları yapıya ilişkin yakınsama-ayırışma ve ölçüt bağıntılı geçerliğin ($r=.697$) anlamlı olduğunu göstermektedir. Ölçme aracının iç tutarlılık güvenilirliği için hesaplanan Cronbach’s Alpha (α) değeri .943, Spearman Brown değeri .778 olarak hesaplanmıştır. Madde analizi kapsamında elde edilen madde toplam test korelasyonu değerleri (.554 - .784) ile *t*-değerlerinin ($p<.01$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Babalık, Pişmanlık, Geçerlik, Güvenirlik.

İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler

Çalışkan, B. (2024). Development of the Parenting Regret Scale. Master's Thesis, Biruni University, Graduate Education Institute, Istanbul.

The aim of this study is to create a valid and reliable tool for measuring parental regret. The general screening model, a quantitative research method, was used for this purpose. The sample consisted of 721 participants living in Turkey who has at least one child and voluntarily agreed to participate in the study, selected through simple random sampling. To ensure the validity and reliability of the study's results, data were collected from three distinct groups with similar characteristics. To assess the measurement tool's validity, we conducted an Exploratory Factor Analysis (EFA) on the first application's data (N= 370), Convergence-Dissociation validity with Confirmatory Factor Analysis (CFA) on the second application's data (N= 250), and Criterion Related Validity analysis on the third application's data (N= 101). To assess the reliability of the measurement tool, we examined Cronbach's Alpha (α) coefficient, equivalent halves management, and item total test correlation, as well as the results of the lower 27% - upper 27% independent groups *t*-test. The results of the exploratory factor analysis (EFA) yielded a two-dimensional scale comprising of 21 items, which accounted for 59.64% of the variance. The confirmatory factor analysis (CFA) produced indices ($\chi^2= 551.08$, $sd(df)=182$, $\chi^2/sd=3.02$, $p=.00$, $RMSEA=.090$, $SRMR=.091$, $GFI=.83$, $AGFI=.78$, $NFI=.95$, $NNFI=.96$, $PGFI=.65$, $CFI=.97$, $RFI=.95$, $IFI=.97$) that are consistent with the model. The analyses indicate that the construct has significant convergent-divergent and criterion-related validity ($r=.697$). The measurement tool also demonstrates high internal consistency reliability with a Cronbach's Alpha (α) value of .943 and a Spearman Brown value of .778. The item analysis revealed significant item total test correlation values ranging from .554 to .784 and *t*-values ($p<.01$). The research findings indicate that the 'Parenting Regret Scale' is a valid and reliable tool for measurement.

Keywords: Motherhood, Fatherhood, Regret, Validity, Reliability.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, araştırma sorularına, önemine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve ilgili kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

Anne ve babalık mesai mefhumu gözetmeksizin devam eden, paydos denmeyen ve emekliliği olmayan bir meslektir. Bir kez anne baba olduktan sonra kimsenin annesi ya da babası olmadığıımız zamanlara dönmek, anne ve babalık görevinden çekilmek, ayrılmak, istifa etmek, vazgeçmek, caymak veya çocuklardan boşanmak gibi bir durum söz konusu değildir. Peki ebeveyn olduktan sonra pişmanlık duymak ya da eski haline dönmeyi düşlemek mümkün müdür?

Dünyaya çocuk getirmek ve yetiştirmek, uzun süreli romantik ilişkilerin en önemli işlevlerinden biri olarak görülmektedir. Buna uygun olarak, çocuk sahibi olmak tarihsel anlamda ailenin ve evliliğin temel amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir (Sakman, 2021, s.87).

Aile; aralarında kan bağı, evlilik ve yasal yollarla akrabalık ilişkisi olan, fertlerin ihtiyaçlarının karşılandığı, değer ve davranış örüntülerinin şekillendiği, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı sosyal bir kurum olarak tanımlanmaktadır. Aile hem toplumun hem de bireylerin en temel unsurunu meydana getirmektedir (Taylan, 2009, s.119). Aile, akrabalık bağlarıyla bağlanan ve fertlerin çocuklara bakma yükümlülüğünün bulunduğu bir topluluktur (Giddens, 2012, s.246). Aile toplumun devamlılığını sağlayan ve sağlıklı nesilleri meydana getiren mühim yapı taşlarından biri olarak görülmektedir (Çağlak, 2017, s.142). Sosyoloji Sözlüğü (2021, s.7) içerisinde aile, mahrem ilişkilerin bulunduğu, kan, cinsel ilişki ve yasal yollarla birbirine bağlı olan bireylerin oluşturduğu, tarihsel süreç içerisinde yaşanan birtakım değişikliklere uyum sağlayan ve varlığını devam ettiren toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır.

Ailenin varlığı ve devamlılığı evlilik ile sağlanmaktadır. Evlilik yaşamın yeni bir devresine işaret etmektedir. Aile olmanın başlangıcı olan evlilik, yeni bir süreç açılan önemli bir kapıdır ve eşlerin yaşamlarının kalan kısmını birlikte geçirebilmeleri için gerçekleştirilmektedir (Akçadağ, 2018, s.4).

Evlilik kurumunun toplumda çeşitli işlevleri ve hedefleri bulunmaktadır. Bunların en temel ve önemli görülenleri sağlıklı cinsel yaşamı sürdürmek ve neslin, soyun devamını sağlama düşünceleridir (İbrahimi, 1998, s.6). Farklı iki insanın ortak bir yaşamı paylaşmaya başlaması ile yeni sorumluluklar ortaya çıkmakta, çiftin yeni yaşamlarındaki gündemlerinden bir tanesi de çocuk olabilmektedir. Erikson’da Psikososyal Gelişim Kuramının 6. evresi olan “Dostluk Kazanmaya Karşı Yalnız Kalma” evresinde bireyin yaşamında diğerleriyle yakın ilişkiler kurma ve evlilik gibi konuların önemli yer tuttuğunu söylemektedir (Senemoğlu, 2018, s.85). Hem toplumsal hem de gelişimsel olarak bireylerden genç yetişkinlik dönemine gelmeleri ile partner seçmeleri, seçtikleri partner ile ilişkilerini evlilik yoluyla devam ettirmeleri, çocuk sahibi olmaları ve dolayısıyla bir aile kurmaları beklenmektedir (Terzi İlhan ve Işık, 2019, s.1431).

Çocuk sahibi olmanın önemine dair toplum tarafından kabul görmüş birden fazla neden bulunmaktadır. Bu gerekçelerin temelinde psikolojik, sosyo-kültürel, bireysel ve ekonomik sebepler yer almaktadır (Yavuz ve Gürsoy, 2022, s.167). Aynı şekilde toplum tarafından kadın ile erkeğe birtakım roller ve sorumluluklar yüklenmekte, özellikle ataerkil toplumlarda bu rollerin başında annelik ve babalık gelmektedir. Annelik kadın rolünün ana temasını oluştururken, kadının öncelikli görevi çocuk dünyaya getirmek ve bakımını sağlamak olarak görülmektedir. Bununla birlikte evin dışında para kazanan baba ise evin reisi, mücadele eden ve karar alan kişi konumundadır (Bora ve Üstün, 2005, s.83). Bu düşünce yapısında anne ve babalık kadın ile erkeğe statü veren, topluma kabulü sağlayan, güvence oluşturan, tatmin eden, evliliği tamamlayan ya da koruyan, soyu devam ettiren bir faktör olarak görülmektedir. Bu nedenle çekirdek ailesi ve toplum zamanı geldiğinde bireylerin evlenip çocuk sahibi olmalarını beklemektedir (Yavuz ve Gürsoy, 2022, s.83).

Ebeveynlik kadın ve erkek için doğal bir standart olarak görülmekte ve çocuk sahibi olmamak eksiklikle eşdeğer tutulmakta, büyük bir tatminsizlik kaynağı olarak görülmektedir. Bir aileye sahip olmak büyük ölçüde tatmin edici bir yaşamın genel ölçütü olarak kabul edilse de günümüzde ebeveynlik normları önemli ölçüde değişmiştir. Bu sebeple diğer birçok karar durumunda olduğu gibi, bazı kişilerin ebeveyn olma kararından sonra pişman olabileceği varsayılabilmektedir (Piotrowski, 2021, s.2). Çünkü pişmanlık, her insanın yaşamının doğal bir deneyimidir ve karar verme sürecimize dahil olan duygusal, bilişsel bir olgudur (Landman, 1987a, s.137).

Anne babalıktan pişmanlık konusu internette ele alındığında, duruma şüpheyle bakan, öfke hisseden, varlığına inanmayan, çarpıtma olarak gören ve pişmanlık duyduğunu dile getiren ebeveynleri bencil, deli, edepsiz, hasarlı kişiler olarak damgalayan görüşler olsa da geriye dönebilse tekrardan çocuk sahibi olmayacağını dile getiren bireyler mevcuttur. Orna Donath (2022, s.249-250) annelikten pişmanlık üzerine yazdığı kitabında, bu konuda konuşarak anneliğin kadınlar için kötü olduğuna dair kanıtlar aramaya, pişmanlığı kutsallaştırıp diğer kadınları annelikten kaçmaya ikna etmeye, tüm kalpleriyle anne olmayı isteyen kadınları eleştirmeye ve annelerin pişmanlığını yüceltemeye çalışmadığını belirtmektedir. Ona göre odaklanılması gereken asıl nokta annelikten duyulan pişmanlığı susturmanın ya da yokmuş gibi davranmanın sonuçlarının ne olacağıdır.

Yapılan araştırmalar anne veya babalıktan duyulan pişmanlık oranlarının ülkeler arasında farklılaştığını göstermektedir. Mevcut araştırmayla anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleme imkânı sunan bir ölçme aracı geliştirmek, geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçüm aracıyla alanyazına katkı sağlamak hedeflenmektedir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

1.2.1. Araştırma Soruları

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)” geçerli bir ölçme aracı mıdır?
- 2- “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)” güvenilir bir ölçme aracı mıdır?

1.3. Önem

Tüm dünya toplumlarında olduğu gibi, Türk toplumunda da evlilik beraberinde çocuk sahibi olmayı getirmekte, çocuksuz bir aile düşünülmemekte ve çiftlerden bir an önce çocuk sahibi olmaları istenmektedir (Aktürk, 2006, s.12). Toplumsal beklentinin ve çevresel faktörlerin oluşturduğu baskı ile kadın ve erkeğin çocuk sahibi olmak konusundaki bireysel istekleri arasında ince bir çizgi bulunmaktadır. Beklenen

rollere aykırı davranıldığı takdirde toplumsal baskı mekanizmaları devreye girmekte, çocuk sahibi olmamanın pişmanlık getireceği vurgulanmakta ve kişinin kadınlığı veya erkekliği sorgulanmaktadır. Ancak ebeveynliğin pişmanlık getirebileceğini düşünmek, anne-baba olduktan sonra pişman olmak, çocuk yapmayı talihsizlik olarak görmek toplumsal tartışmalarda hemen hemen hiç yer almamaktadır (Sakman, 2021, s.88-94). Anne-baba olmak ile yeni duygu ve sevinçlerin yanında endişe, stres, kaygı, tükenmişlik gibi olumsuz duygular da ortaya çıkabilmektedir (Pınar ve Kökçü Doğan, 2020, s.256).

Tabu olmasının yanında yapılan araştırmalar anne ve babaların bazen çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyduklarını göstermektedir. Yaşanan pişmanlık, ebeveynin başa dönme şansı olsa çocuk sahibi olmayacağı inancını içermektedir (Donath, 2022, s.19-20).

Ebeveynlik pişmanlığı azınlığın deneyimi olsa da bu konu üzerine yapılan araştırmalar, pişmanlığın ülkeden ülkeye önemli ölçüde değişiklik gösterdiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını ölçmeyi sağlayan bir ölçek geliştirmeyi hedeflemesi açısından önemli görülmektedir. Aynı zamanda uygulayıcılara ve akademik araştırmacılara, ebeveynlerin anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleyebilecek bir ölçüm aracı sunması açısından önem taşımaktadır. Yapılan literatür taramasında Türkiye’de anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını ölçecek bir ölçme aracı geliştirilmesini hedefleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Ulusal alanyazında bu konuya dair ilginin az olması sebebiyle geliştirilen ölçme aracının ve araştırmanın, araştırmacılar tarafından yapılacak gelecekteki çalışmalar için katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.4. Sayıtlar

- Ölçme aracının görünüş ve kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla görüşleri alınan uzmanların, uzman değerlendirme formunu objektif olarak değerlendirdikleri varsayılmaktadır.
- Araştırmaya katılan katılımcıların “Kişisel Bilgi Formu” ile “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” ve “Anne Baba Stres Ölçeği”ne içten yanıtlar verdikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

- Ölçme aracı, çalışmanın amacına uygun olarak belirlenen faktörler ve faktörlere ait maddeler ile sınırlıdır.
- Araştırma, en az bir öz çocuğa sahip olan, araştırmaya gönüllü olarak katılan anne babalar ile sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen veriler anne ve babaların “Kişisel Bilgi Formu” ile “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” ve “Anne Baba Stres Ölçeği”ne verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ile erkeğin doğuştan gelmeyen ve sonradan oluşturulan, sosyal yapılar tarafından belirlenen rolleri ve sorumluluklarıdır. Toplumsal cinsiyet kavramı, sosyokültürel olarak belirlenen cinsiyet rollerine karşılık gelmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2022, s.6).

Evlilik: Kadın ile erkek arasında gelenek, görenek, örf ve adetlere bağlı olarak şekillenen bir toplumsal anlaşmadır (Çayboylu, 2002, s.9).

Aile: Aile, evlilik ve kan bağına dayanan; karı koca ve çocuklar arasındaki ilişkilerden oluşan, içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını, kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan, çevresiyle iletişim içinde olan kurumdur (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2018, s.3).

Anne: “Çocuğu olan kadın; ana, valide, mader.” (TDK, 2022).

Baba: “Çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan, çocuğu olan erkek; peder.” (TDK, 2022).

Çocuk: “Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, evlat.” (TDK, 2022).

Pişmanlık: Talihsizlikler, sınırlamalar, kayıplar, sınırı aşmalar, eksiklikler veya hatalar için üzülmeyen az ya da çok acı veren bilişsel ve duygusal bir durumudur (Zeelenberg ve Breugelmans, 2008, s.589).

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde “Toplumsal Cinsiyet”, “Aile” ve “Annelik-Babalık” kavramları tanıtılmakta ve genel olarak kuramsal çerçeve içinde ele alınıp değerlendirilmektedir.

2.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramına İlişkin Bilgiler

Toplumsal cinsiyet kavramının oluşumunda görev üstlenen bazı kavramlar bulunmakta, toplumsal cinsiyet kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle bu kavramların açıklanması gerekmektedir. Bu bölümde; cinsiyet, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimini etkileyen faktörler ve toplumsal cinsiyetle ilgili kuramlar incelenmektedir.

2.1.1. Cinsiyet

İnsanları, kadın ve erkek olarak gruplandırmak için kullanılan ölçütlerden ilki doğuştan getirdiğimiz bir özellik olan cinsiyettir (Kaypak, 2014, s.345). Cinsiyet, insan ömründe bireysel ve toplumsal yaşamın temel özellik ve dayanaklarını oluşturan faktörlerden bir tanesidir (Nalbant ve Korkmaz, 2019, s.169). Cinsiyet kavramı, bireyin kız ya da erkek olarak nitelendirilmesinde belirleyici olan hem genetik hem fizyolojik hem de biyolojik özelliklerin tamamına karşılık gelmektedir. Bu anlamda cinsiyet, kadın ve erkek arasında eşitsizlikten ziyade biyolojik farklılıkları oluşturmaktadır (Yapıcı, 2016, s.23). Biyolojik bağlamda cinsiyet, bireyin genetik ve anatomik özelliklerini belirtmek için kullanılmaktadır (Ersöz Günindi, 2010, s.169).

Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve fizyolojik farklılıklara işaret etmektedir (Uluocak, Gökulu, Bilir, Etizer Karacık ve Özbay, 2014, s.7). Batı literatüründe İngilizce karşılığı “sex” olan cinsiyet kavramı, kadın ya da erkek olmanın biyolojik tarafına vurgu yapmaktadır. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak tayin edilen demografik bir kategoridir (Dökmen, 2015, s.19). Cinsiyet, canlıların cinsiyet kromozomlarına bağlı olarak belirlenen yapısal, işlevsel ve davranışsal özelliklerini içerir (Torgrimson ve Minson, 2005, s.785). Canatan (2006, s.21)’a göre cinsiyet doğumla, toplumsal cinsiyet ise doğumdan sonraki süreçte kazanılmaktadır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreciyle birlikte öğrenilmektedir.

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet

Robert Stoller tarafından ortaya atılan ve İngilizce karşılığı “gender” olan toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklı olabileceğine işaret etmektedir (Segal, 1992, s.98). Toplumsal cinsiyet kavramı kadın veya erkek olmaya toplum tarafından verilen anlamı, beklentileri ifade etmektedir (Dökmen, 2015, s.20). Kadın ya da erkeğin toplum tarafından uygun olarak kabul edilen sosyal rol ve sorumluluklarını belirtmektedir (Zeybekoğlu, 2010, s.3). Kadın ya da erkek için toplum ve kültür tarafından belirlenmiş görev, hak, sorumluluk ve davranışları anlatmakta, bunlar kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir (Watson ve Newby, 2005, s.131). Cinsiyet doğal ve değişmezken, toplumsal cinsiyet insan icadıdır ve zamana, kültüre, aileye göre değişebilmektedir (Saraç, 2013, s.27). Toplumsal cinsiyet kavramı, kişisel düzeyde kız ya da oğlan olarak dünyaya gelen insanın dünyadaki yaşantıları sonucu kadınlar ya da erkeklere dönüştüklerine işaret ederken, toplumsal düzeyde de cinsiyet rejimine işaret etmektedir (Bora ve Üstün, 2005, s.41).

Demez (2005, s.29)’e göre toplumsal cinsiyet, biyolojik özelliklerden ayrı olarak, kültürel anlamda kadın veya erkek olma sürecini ve toplumsal algılanışı anlatmaktadır.

Batı (2006, s.79)’ya göre toplumsal cinsiyet, bireyin kadınsılığı ve erkeksiliği gibi cinsiyet tanımlarında belirtilen ve süreç içinde kültürel ve toplumsal yapılara eklemlenen anlamları ifade etmektedir.

Türk (2008, s.120)’e göre cinsiyet, ele aldığı nesneyi tarihin ve kültürel bağlamın dışında değişmez bir öze sahip olarak değerlendirirken, toplumsal cinsiyet tarihin ve sosyokültürel bağlamın farklılaştırıcı etkisine vurgu yapmaktadır.

Giddens (2012, s.505)’a göre toplumsal cinsiyet, toplum tarafından belirlenmiş erillik ve dişillik kavramlarıyla ilgilidir. Doğrudan biyolojik cinsiyetin sonucu olma zorunluluğu yoktur.

Toplumsal cinsiyet bireyin yaşadığı toplumda aileyle başlamakta, sosyal etkileşim ve öğrenmelerle kazanılmakta, kadın ya da erkek toplumun beklenti ve kurallarını süreç içinde öğrenmektedir (Ataman, 2009, s.1). Toplum kadınların kabul edilen kadınsı özelliklere sahip olmalarını beklerken; erkeklerin ise erkeksi özellikler

göstermelerini beklemektedir. Kadın ve erkekten beklenen karşı cinsin özelliklerini göstermemeleridir (Aydın ve Kavuncu, 1991, s.53).

2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Spence (1993, s.625)'e göre rol kavramı, bireyin içinde bulunduğu sosyal yapıdaki yerini, görev ve sorumluluklarını, diğer insanlarla olan etkileşimini belirleyen kurallardır. Rol, belirli kurum, aktör ve sistemlere yönelik beklentilerin toplamıdır (Marshall, 2021, s.624). Rol, bireyin farklı alanlarda sergilediği eylem kalıplarıdır ve birey eylemlerinin sınırlarını roller aracılığı ile görmektedir (Akın, 2011, s.124). Rolün cinsiyet ile bağlantısı toplumsal cinsiyet rolleri kavramını ortaya çıkarmakta, bu kavram bireyin er veya dişi olması ile ilgili görevlerini ifade etmektedir (Vatandaş, 2011, s.34).

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun belirlediği, kadın ve erkeğin cinsiyetine bağlı olarak sergilemesinin beklendiği kültürel tutumlardır. Kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda dile getiriliş şeklidir. Bireyin cinsiyetine uygun olduğu düşünülen kişilik özellikleri, davranış kalıpları ve kültürel beklentilerdir. Bu roller cinsiyetten bağımsız olarak bireyin bulunduğu ortama göre değişebilmektedir (Dökmen, 2015, s.30-31).

Toplumsal cinsiyet rolü, kadın ya da erkekten kültür, gelenek ve görenekler doğrultusunda uyması beklenen davranışlardır. Toplumsal cinsiyet rolü kültürel anlamda makul görülen kişilik özelliklerini belirlemekte, toplum tarafından kalıp yargılar haline getirilerek bireylerin yaşam içerisinde sergiledikleri davranışlarda kendisini göstermektedir (Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007, s.27).

Toplumun kadın ve erkeği birbirinden farklılaştıran, nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen hem toplumsal hem de kültürel değerler ağı bulunmaktadır. Bireyler fakında olarak ya da olmayarak içinde yaşadıkları toplumun değer yargılarına ve toplumsal rollerin etkisine maruz kalmaktadır. Toplumsal değerler, toplumsal cinsiyetin biçimlenmesinde etkili olmakta, bireyin farkındalığını gözetmeden zorlayıcı ve buyurucu bir güçle onu yönlendirmektedir (Demez, 2005, s.22).

Kadın ve erkeğin doğuştan getirdiği biyolojik farklılıklar her toplumda kültürel anlamda değerlendirilmekte, kadın ile erkeğin taşımaları gerektiğine inanılan özellikler, sergilemeleri beklenen tutum ve davranışlar, sahip olacakları haklar

gelişmektedir (Günay ve Bener, 2011, s.158). Toplumun kültürü; kadın ya da erkeğin nasıl davranacağına ve düşüneceğine dair beklentileri oluşturmaktadır. Aynı zamanda kadın ve erkeği sosyal anlamda yapılandıran özelliklere dikkat çekmektedir (Powell ve Greenkouse, 2010, s.1012).

Kadınlar ve erkeklerin yapabilecekleri davranış ve faaliyetlere, hangi haklara ne derece sahip oldukları ya da olmaları gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilmektedir. Bu beklentiler değişiklik gösterse de temelde ortak noktalar içermektedir. Cinsiyete dayanan farklılık ve eşitsizliğin varlığı, bu özü oluşturmaktadır (Ecevit, 2003, s.83).

Toplumsal kalıp yargılar cinsiyete dayalı olarak herhangi bir bireyden beklenenin ne olacağını belirlemektedir. Kadınlardan sabırlı olmaları, anlayışlı davranmaları, ev düzenini sağlamaları, insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemeleri; erkeklerden ise çevresel kontrol sağlamaları, güçlü davranmaları, ailelerini geçindirmeleri beklenmektedir (İmamoğlu, 1991, s.832). Kadınlar açısından bakıldığında ev ve çocuğun bakımına dair işlerin ön planda olduğu görülürken, erkekler için iş ve aile rolleri daha mühim görülmektedir (Powell ve Greenhause, 2010, s.1012).

Geleneksellik ve geleneksel olmama boyutları üzerinden sınıflanan toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların geleneksel düzen tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rollerine uyması gerektiğine dair inançları içermektedir. Geleneksel kültür içinde kadına annelik ve eş olma rolü sunulurken, geleneksel olmayan boyuta göre kadının sahip olabileceği statü ve rollerin sınırı olmadığına yönelik inançları içermektedir. Geleneksel toplumda evlilik kurumu içerisinde erkek hanenin reisi, kadın ise ev hanımı olarak belirlenmekte, cinsiyet rollerindeki eşitlikçi görüş ise eşler arasında rol paylaşımına vurgu yapmaktadır (Yüksel, 2013, s.23).

Çelebi (1990)'ye göre geleneksel cinsiyet rollerinde, kadının gününün çoğunluğunu ev işlerine ayırması beklenmekte, kadın için mutluluğun ancak evlilikle sağlanabileceği düşünülmekte, kadının eşiyle yarış içerisinde girmesinin anneliğe ilişkin rollerini de olumsuz anlamda etkileyeceği ileri sürülmektedir.

Geleneksel erkek cinsiyet rolü ise hayata uyumda daha etkili karakter özellikleri olan bağımsızlık, hedef yönelimli olma, kariyer yönelimini genişletme gibi özelliklere sahiptir (Berger, Grob ve Flammer, 1999, s.276).

2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler

Toplumsal cinsiyet rolleri, pek çok değişken tarafından etkilenmekte, toplumsal cinsiyet rollerinin gelişiminde birçok faktör etkili olmaktadır. Çalışma kapsamında bu faktörlerden aile, kardeş ve akran grupları, okul, öğretmenler, ders kitapları ve kitle iletişim araçları incelenmektedir.

2.1.4.1. Aile

Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimini etkileyen faktörlerin birincisi çocuğun beraber yaşadığı, toplumun temel yapı taşı olan ailedir. Aile kişilerin toplumsallaşmasındaki en önemli göreve sahiptir (Tosun ve Doğan, 2021, s.82). İlk toplumsallaşma aile bağlamında gerçekleşmekte ve bireylerin içinde bulunduğu ailenin yaşadığı bölge ve toplumsal sınıfı, toplumsallaşmasına dair yargıları etkilemektedir (Giddens, 2012, s.205).

Bireyler büyürken cinsiyet rollerine dair hem davranışsal hem de bilişsel olarak birçok kural öğrenmektedir (Plotnik, 2009, s.418). Çocuk cinsiyetine uygun cinsel rollerle ilgili ilk deneyimlerini sosyal öğrenme yolu ile aileden öğrenmektedir (Aşılı, 2001, s.8).

Kız ve erkek çocukları doğdukları günden itibaren toplum ve anne babalarının yönlendirmeleriyle cinsiyetlerine elverişli olacak şekilde etkilenmektedir. Anne ve babaların çocuklarını yönlendirdikleri faaliyetler, cinsiyetine uygun olduğu veya olmadığı düşünülen davranışlarına karşı gösterdikleri tepkiler, cinsel rol kimliğinin belirlenmesinde etki göstermektedir (Özcan, 2012, s.13).

Oyuncaklar, resimli kitaplar erkek ve kadın arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır (Giddens, 2012, s.209). Kız ve erkek çocukları cinsiyetlerine uygun rolleri kazanmaları için farklı objeler ve sosyal aktivitelerle teşvik edilmekte, örneğin; kız çocukları bebeklerle, erkek çocukları ise arabalarla oynamaya yönlendirilmektedir.

Kız veya erkek olarak etiketlenen çocuklar daha sonra cinsiyetlerinin kültürel anlamını ve cinsiyet rollerini öğrenmektedir (Dökmen, 2015, s.29). Aynı zamanda insan büyüme sürecinde ailesi dışında diğer insanlarla da tanışmakta ve aile içinde bulunan toplumsal cinsiyet modelinin dış dünyadaki varlığının da farkına varmaktadır (Yogev, 2006, s.17).

2.1.4.2. Kardeş ve Akran Grupları

Toplumsal cinsiyet rollerine bağılı olarak davranışları etkileyen bir diğerk faktör kardeş ve akran gruplarıdır. Alanyazında büyük olan kardeşin kendisinden küçük olan kardeş veya kardeşlerine rol model oldukları belirtilmektedir. Aynı zamanda kardeşler arasındaki ilişkinin düzeyi, bu etkinin hem yönünü hem de niteliğini belirlemektedir. Hao Tu ve Liao (2005)'da, çocuğun aynı cinstede olduğu büyük kardeşinin davranışlarının, kendi cinsiyetine uygun hareketleri edinmesini desteklediğini söylemektedir.

Akran grupları da çocuğun cinsiyetine uygun olan rollerini desteklemektedir. Çocuklar, arkadaşlarının cinsiyetlerine uygun olduğunu düşündükleri davranışlarını ödüllendirirken, cinsiyetlerine uygun olmadığını düşündükleri davranışlarını daha az olumlu etkileşim ile cezalandırmaktadır. Oyuncak bebekle veya kızlarla oynayan erkek çocukları ve kamyonla oynayan kız çocukları diğerk akranları tarafından eleştirilebilmektedir (Aşılı, 2001, s.10).

Akranlar mahalle ya da okulda aynı cinsten arkadaşlarına kadınsı ve erkeksi rolleri öğretebilmekte, sergilenen davranışların arkadaş grubu tarafından onaylanması veya onaylanmaması bireyin göstereceği cinsel tutumu etkileyebilmektedir (Kulaksızozoğlu, 2018, s.49).

2.1.4.3. Okul, Öğretmenler ve Ders Kitapları

Aile gibi okulun da çocukların sosyalleşmesi, toplumun norm ve değerlerinin çocuklara öğretilmesi konusunda kaçınılmaz bir etkiye sahip olduğu görölmektedir. Gelişimsel açıdan ilk dönemlerde toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen etmenler daha çok aile üyeleri ile sınırlandırılmakta, eğitim hayatına başlaması ve okula gitmesiyle birlikte sosyalleşme sürecinde değişiklikler yaşanmaktadır.

Batur (2010)'a göre okullarda idareciler, öğretmenler, müfredat programları, ders kitapları ile bilgi ve becerilerin aktarılmasının yanında, toplumsal cinsiyet rolleri de aktarılmaktadır. Cinsiyet rollerine dair yargılar okullarda açık veya örtülü şekilde aktarılmakta böylece çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun olan davranışlara yönelmekte, sınırlarını tanımlamaktadır (Kuzgun ve Sevim, 2004, s.16).

Okul yaşamında öğretmenlerin toplumsal cinsiyet algıları ve yaklaşımları öğrencilere etki etmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerine yönelik yaklaşımları, iletişim

tarzları, ders anlatırken takındıkları tavır, sınıf içindeki düzenlemeleri ve yansıttıkları bilinç, öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair görüşlerini şekillendirebilmekte, ailede öğrenilmeye başlayan roller okulda pekişmektedir (Kafalı, 2020, s.74).

Burt ve Scoot (2002)'a göre öğretmenler cinsiyetten bağımsız olarak öğrencilerin pasif ve boyun eğen nitelikteki davranışlarını desteklemekte, taşkınlık, bağımsızlık, yarışma gibi nitelikteki davranışları göstermemelerini istemektedir.

Yapılan araştırmalar öğretmenlerin çocukların cinsiyetine göre farklı davranışlarda bulunduğunu, erkek çocuklarını kız çocuklarından daha fazla övdüklerini, erkeklere daha fazla akademik destek verdiklerini göstermektedir. Bunun yanında atılganlık için erkek çocukları ödüllendirilirken, kız çocukları azarlanmaktadır (Aşılı, 2001, s.9).

Öğretmenlerin geleneksel tutumlarının yanında kullanılan ders kitapları ve müfredat programları da toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesinde etkili olmaktadır. Cumhuriyetin ilk zamanlarında eşitlikçi bir yaklaşım gösteren kitaplar, 1950'li yıllardan sonra kadın ile erkek arasındaki iş bölümü bağlamında geleneksel bir hale gelmiştir. 1950'li yıllardan sonra yazılan ders kitaplarının içeriğinde kadınlar anne rolünde, temizlik yaparken, çocuklarına bakarken gösterilmekte, erkekler ise otorite figürü, maddi ihtiyaçları karşılayan, karar verici kişi olarak ifade edilmektedir (Vatandaş, 2007, s.39-40).

2.1.4.4. Kitle İletişim Araçları

Basın-yayın organları cinsel davranışların kazanılmasında önemli bir etkiye sahiptir. Televizyon, kadın ve erkeklere cinsel rolleri hakkında mesajlar vermektedir (Kulaksızoğlu, 2018, s.49). Televizyon görselliğe hitap etmesi nedeniyle bireyleri ve toplumları daha fazla etkilemektedir. Durağan ve ortak imgeleri insanların zihnine ekmektedir (Gerbner, Gross, Morgan, Signorielli ve Shanahan, 2002, s.55).

Çocuklar kadınsılık ve erkeksilik cinsiyet rolleri konusundaki bilgileri pek doğru olmasa da televizyonlardan öğrenmektedir. Çocukların içinde bulundukları yaşam şartlarına ilişkin modellerle karşılaşması, televizyon aracılığı ile cinsiyet rollerinin aktarılmasını da daha kolay hale getirmektedir (Pike ve Jennings, 2005, s.84).

Televizyon programları kadın ve erkeğin cinsiyet rolleri hakkında mesajlar içermektedir. 1970’li yıllardan önce kadın ve erkeği daha geleneksel rol ve mesleklerde tanıtan Batı televizyonunda, 1990 ve sonrasında kadınlara atfedilen rollerin, mesleklerin eşit düzeyde olduğu yayınlara yer verildiği görülmektedir (Santrock, 1993, s.372).

Ülkemizde de televizyon yayınlarında kadının dişilik yönü ön plana çıkarılmakta, kadın cinsel bir obje olarak yer almaktadır. Erkek oyuncular televizyonda daha baskın, bağımsız, rekabetçi ve girişken özelliklerde gösterilmektedir. Kadınlar daha pasif kişiliklerle sergilenmektedir (Kulaksızoğlu, 2018, s.50). Cüceloğlu (2017), televizyonun ülkemizde en etkin kullanılan kitle iletişim aracı olduğunu ve Türk toplumunun gününün 5-7 saatini televizyon başında geçirdiğini söylemektedir.

Courtney ve Lockerez tarafında reklam ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 1971 yılında gerçekleştirilen çalışmada, Amerikan reklamlarının kadınları ciddi karar verme kapasitesi olmayan, yaşamı ev ortamıyla sınırlı bulunan ve erkeklere bağımlı olan bireyler olarak tanıttığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2007, s.144).

Son dönemde kitle iletişim araçları ile iletilen kültür, daha çok imaja dayanan, şiddet ve cinsellik içeren programlara yer vermektedir. Televizyondaki programlar, reklamlar ve ticari aktivitelerde özellikle geleneksel kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerinin betimlendiği görülmektedir. Reklamlarda kadınlar genellikle otuz yaşın altında, bakımlı, güzel, mutlu, becerikli, fedakâr, çalışkan cinsel objeler olarak sunulmaktadır (Mora, 2005, s.4-5).

2.1.5. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Kuramlar

Kuramlar, olay ve durumların, psikolojide davranışların niçin ve nasıl ortaya çıktığını açıklayan fikirlerdir. Toplumsal cinsiyetin nasıl kazanıldığına ve cinsiyetler arasında yer alan farklılıkların açıklanmasına ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Cinsiyet rollerinin farklı yönlerine ışık tutan pek çok kuram vardır. Bu çalışma kapsamında toplumsal cinsiyetin kazanılması ve cinsiyetler arasındaki farklılıkların açıklanmasıyla ilgili olan biyolojik, psikanalitik, sosyal öğrenme, sosyal rol ve toplumsal cinsiyet şeması kuramlarına yer verilmektedir.

2.1.5.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram cinsiyet farklılıklarını evrimsel süreçler, genetik ve cinsiyet hormonları ile açıklamaktadır. Biyolojik kurama göre, kadın ve erkek arasındaki psikolojik, davranışsal değişikliklerin temel sebebi biyolojik farklılıklardır (Miller, 2016, s.1).

Evrimsel psikolog Geary (1998)'e göre, kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet farklılıkları eş seçme sürecinden kaynaklanmaktadır. İnsan neslinin devamlılığı eş seçiminin başarısına bağlıdır. Başarılı üreme stratejileri nesilden nesile aktarılırken başarısız olanlar elendiği için cinsler arasında toplumsal cinsiyet farklılıkları oluşmaktadır. Kadınlar eş seçimini yaparken ihtiyaçlarını uzun vadede karşılayabilecek kişilere yönelirken, kadınların aksine erkekler daha az seçici davranmaktadır. Erkekler, üreme şansını artırmak için genç kadınları seçmekte ve eş seçiminde kadınlara kıyasla daha agresif algılanmaktadır (Miller, 2016, s.1).

Erkeklerde birçok sperm bulunması ve birden fazla kadını dölleyebilmesi açısından geleneksel erkeklik rolü kadınlık rolüne tercih edilmektedir. Kadınlarda yumurta sayısı azdır ve sadece bir erkek tarafından döllenebilmektedir. Bu sebeple dişiler yaşamları boyunca sahip olacakları çocuk sayısı az olacağı için ikili ilişkilerinde en uygun genetiğe sahip erkeği isterken, erkekler kadınlar kadar ayırt edici olmamaktadır (Dökmen, 2015, s.54-55).

Eagly (1995, s.148), kadınlar ve erkekler arasında biyolojik alanla birlikte psikolojik alanda da farklılıkların olduğunu ve psikolojik farklılıkların kolay değişebilecek nitelikte olmadığını söylemektedir. Bahsedilen psikolojik farklılıklar, kadının ve erkeğin evrimsel süreç içinde farklı uyum sorunlarıyla karşılaşmalarından kaynaklanmaktadır. Çocuğun büyütülmesi kadına ait bir görev olarak nitelendirilmektedir. Fakat kadınlar bu görevi tek başlarına yapamamakta, yiyecek ile para gibi kaynakların sağlanması ve güvenlik tehditlerinin giderilmesi konusunda destek ihtiyacı hissetmektedir.

Toplumsal cinsiyet farklılıklarını açıklamak için hormonları inceleyen çalışmalarda, her iki cinsiyette bulunan ancak erkeklerde kadınlara kıyasla daha fazla miktarda olan androjen hormonlarına odaklanılmıştır. Miller (2016, s.2)'a göre androjen hormonlarındaki yükselişin erkeksi, düşüşün ise feminen davranışları artırması beklenmektedir.

2.1.5.2. Psikanalitik Kuram

Toplumsal cinsiyetin gelişimine dair ilk kuramsal açıklamalardan biri, Sigmund Freud'un görüşlerini içeren psikanalitik yaklaşımdır. Freud'un cinsiyetin gelişimine ilişkin kuramının temeli libido kavramına dayanmaktadır. Biyolojik temelli cinsel enerji olan libido hem biyolojik hem de toplumsal cinsiyeti düzenlemektedir (Dökmen, 2015, s.49).

Freud kuramında oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemleri sağlıklı bir şekilde atlatan bireylerin sonraki yaşantılarında da aynı şekilde sağlıklı kişiliğe sahip olabileceklerini belirtmektedir (Kavuncu, 1987, s.7).

Freud, ortaya koyduğu psikoseksüel gelişim kuramında beş dönemden bahsetmekte, toplumsal cinsiyetin kazanılması konusunda üçüncü dönem olan fallik dönemin önemine dikkat çekmektedir. Beş evrenin her birinde enerjinin bedenin belli bir yerine yönelmektedir. 0-1 yaşı içeren oral ve 1-3 yaşı içeren anal dönemde hem erkek hem de kız çocuklarının cinsiyet deneyimlerinin doğumdan itibaren aynı olduğu görülmektedir (Dökmen, 2015, s.43).

Kız ve oğlan çocukları için üçüncü yaşın sonlarına doğru en önemli yerleri üreme organlarıdır ve bu dönemde kazanılan cinsel roller sonraki yaşamlarında da korunmaktadır. Fallik dönem adı verilen bu aşamada kızlar ve oğlanlar genital organlarını keşfetmekte, oğlan çocuk annesine ilgi duyarak babasını rakip olarak görmekte ve bu durum "oedipus kompleksi" olarak adlandırılmaktadır. Kızlarda ise bunun tam tersi "elektra kompleksi" yaşanmaktadır. Yani kız çocukları bir yandan penise sahip olmadıkları için anneyi suçlamakta, diğer taraftan da babalarını elde edebilmek için anneleri davranışlarını aynısını göstermeye çalışmaktadır (Fast, 1990, s.107). Hem kız hem de erkek çocukları dönemin sonuna doğru geldiklerinde aynı cinsten olan ebeveynleriyle özdeşim kurmakta, kadınsı ve erkeksi davranış özelliklerinin kazanılması süreci böylece başlamaktadır (Onur, 2006, s.110).

Freud'a göre kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyetlilerini öğrenme süreçleri bir yazgıdır. Bu görüşünü "anatomi kaderdir" sözüyle de desteklemektedir (Yogev, 2006, s.21). Onun görüşüne göre kadınlar cinsel ya da ahlaki anlamda erkekler kadar üstün değildirler (Dökmen, 2015, s.45). Kadının penis kıskançlığı duyduğu şeklindeki görüşlerini ileri sürmekte, kadının cinsiyetini erkek üzerinden açıklamakta, bu sebeple de eleştirilmektedir (Zengin, 2009, s.23).

2.1.5.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura öncülüğünde ortaya konan Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre öğrenme deneme yanılma davranışlarından ziyade, gözlem, model alma ve taklit yolu ile gerçekleşmektedir. Crawford ve Unger (2000)'de toplumsal cinsiyet rollerinin hem sosyal hem de bilişsel davranışlarda olduğu gibi gözlem, taklit, pekiştirme ve ceza yoluyla öğrenildiğini ifade etmektedir.

Sosyal öğrenme kuramında gözlem önemli bir yere sahiptir. Davranışın yaşayarak öğrenilmesi şart değildir (Erden ve Akman, 1997, s.137). Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde anne ve babaya dikkat çeken sosyal öğrenme kuramı, ebeveynlerle özdeşleşme büyük oranda gözlem yolu ile öğrenmeyi kapsamaktadır. Gözlenen davranışlar cezadan koruyorsa veya ödül sağlıyorsa tekrarlanmaktadır. Örneğin; erkek çocuklar erkeksi oyuncaklarla oynamayı tercih etmekte çünkü kamyon ve top gibi oyuncaklarla oynamayı tercih ettiklerinde olumlu ilgi görürken, bebek ve çay seti gibi oyuncaklarla oynadıklarında azarlanmakta ya da görmezden gelinmektedir. Sonuç olarak, ödüllendirilen davranışlar artarken cezalandırılan davranışlar azalmaktadır (Miller, 2016, s.3).

Sosyal öğrenme teoremcileri çocukların sosyalleştirilme tarzında cinsiyet farklılıklarına odaklanmıştır. Onlara göre çocuklar ailelerinin zihinlerindeki zihniyet farklılıklarının kaynaklarını izlemektedir. Örneğin; aileler yeni dünyaya gelmiş erkek çocuklarını “güçlü”, “büyük”, “uyanık”; yeni dünyaya gelmiş kız çocuklarını ise “küçük”, “yumuşak” ve “dikkatsiz” tarif etmektedir. Bu öğrenme süreci, kadın ve erkeklerin zaman içinde nasıl şekillendiğini göstermektedir (Rubin, Provenzano ve Luria, 1974, s.513).

Kadın ve erkekler, birbirlerinden farklı rol kalıpları içinde davranmayı yine içerisinde yaşadıkları toplumun kadın ve erkeklerini gözlemleyerek öğrenmektedir. Bu sebeple kişinin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesinde içinde yaşadığı sosyal çevre önemli bir görev üstlenmektedir (Keskin ve Uluhan, 2016, s.56).

Dusek (1987), birbirinden farklı şekillerde davranışları gerektiği düşüncesiyle eğitilen kadın ve erkeklerin, çevrelerindeki diğer cinslerin de birbirlerinden farklı davrandıklarını gözlemleyerek, farklı davranışlar sergilemeyi öğrendiklerini belirtmektedir.

2.1.5.4. Sosyal Rol Kuramı

Toplumsal cinsiyet konusunun yalnızca biyolojik farklılıklar bağlamında ele alınması yetersiz görülmüş, bu kavram yalnızca biyolojik cinsiyetle açıklanamayan toplumsal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumun üretim biçimlerini de içeren farklı bir anlam kazanmıştır (Savcı, 1999, s.130).

Sosyal rol kuramı kadın ve erkek olmaya dair rollerin öğrenme ve bilişsel süreçler temelinde şekillendiğini belirtmektedir. Bunun yanında sosyal ve siyasal davranışlarda görülen cinsiyet farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal roller üstlenmelerinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Kuram farklı sosyal roller sebebi ile ortaya çıkan, kadın ve erkek ile özdeşleştirilen davranışsal cinsiyet değişikliklerini ele almaktadır (Eagly ve Wood, 2012, s.459-463).

Sosyal rol, bireylerin tümünden beklenen ve toplum tarafından tanımlanan öğrenilmiş tepkilerdir. Sosyal baskılarla insanların sosyal rollere uygun davranışlar sergilemeleri sağlanmaktadır. Kadın ve erkekten beklenen sosyal roller ve davranış örüntüleri her toplumda bulunmaktadır (Dökmen, 2015, s.83). Sosyal öğrenme kuramına göre kadın ve erkekler, cinsiyetlerine özgü doğuştan gelen eğilim ve rollere sahip değildir. Cinsiyet farklılıkları farklı sosyalleşme yaşantılarının etkisinden kaynaklanmaktadır (Schmitt, 2003, s.313).

Eagley ve Steffen (1984, s.738), cinsiyete ilişkin kalıp yargıların kadın ve erkeklerin biyolojik özelliklerinden ziyade sosyal rollerine dayandığını ifade etmektedir.

2.1.5.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şema kuramı bilişsel gelişim ve sosyal öğrenme kuramının görüşlerini içermektedir. Kuram özellikle cinsiyet tiplemesi (sex typing) kavramını kullanmakta, çocuğun bilgiyi alırken toplumdan da etkilendiğini söylemektedir (Dökmen, 2015, s.69).

Bilişsel gelişim ve sosyal öğrenme kuramının sentezlendiği toplumsal cinsiyet şeması kuramında çocuklar bilgileri gelişmekte olan toplumsal cinsiyet şemalarına göre şekillendirmektedir. Çocuk, sosyalleşip büyüdüğü toplumdaki cinsiyete dair şemaları öğrenmekte, kendi cinsiyeti hakkında bilgi edinmektedir. Bahsedilen süreçte

çocuk, kendilik kavramını oluşturmak ve çevresini algılamak için topluma ilişkin şemasını kullanmaktadır (Bem, 1981, s.355).

Erkeklik ve kadınlık toplum aracılığı ile öğrenilmektedir. Örneğin; kızlar genellikle “iyi”, “hoş” ve “sevimli” olarak tanımlanırken; erkeklerin ise “güçlü”, “büyük”, “cesur” olarak tanımlandığını gözlemleyen çocuk cinsiyet farklılıklarının yanında bazı özelliklerin kadın ve erkekle daha çok ilgili olduğunu öğrenmektedir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet şeması rollerinin düşünce ve davranış biçimleri üzerindeki etkisinin çocuktaki ve çevredeki birçok faktöre bağlı olduğu görülmektedir (Martin, Ruble ve Szkrybalo, 2002, s.911).

2.2. Aile Kavramına İlişkin Bilgiler

Sosyokültürel ve psikolojik hareketliliğin hızlanmasıyla birlikte yaşanan toplumsal değişimlerin ve insan eylemlerinin anlaşılabilmesi için, aile olgusunun ele alınması gerekmektedir. Aile kurumunun yapısı ile tarihsel süreçlerini bilmek, hangi dinamiklerden etkilendiğini anlayabilmemiz açısından önemlidir. Bu bölümde; aile, ailenin özellikleri, ailenin işlevleri, aile tipleri, tarihsel süreçte aile ve Türk toplumunda aile kavramlarına yer verilmektedir.

2.2.1. Aile

İnsan topluluklarının birlikte yaşamaya başlamalarından sonra oluşan ilk kurum ailedir ve insanlık tarihi kadar eskidir. Aile idealize edilen sosyokültürel bir yapıdır ve en küçük toplumsal kuruluş olarak da belirtilmektedir. Her kültürde aileye dair imgeler, düzenleyici mekanizmalar, kurallar, mitler ve sırlar vardır (Gülerce, 1996, s.4-5). Sosyal hayatın ana şekillerinden biri de ailedir. Bu farklı yaklaşımlar ailenin toplum için temel bir unsur olduğunu göstermektedir (Gökçe, 1996, s.156).

Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü (2022)'nde aile; “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya.” olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2021 yılında yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda aile, toplumu oluşturan, toplumsal yaşama dair değer yargılarının oluştuğu, bireylerin davranışlarının şekillendirildiği en temel birim olup

devletlerin ve sosyal politikaların temel aldığı bir kurum olarak tanımlanmaktadır (TAYA, 2021).

En geniş anlamda aile; “Evlenme, kan veya evlat edinme bağlarıyla birbirine bağlanmış, aynı evde yaşayan, aynı geliri paylaşan, oynadıkları çeşitli roller çerçevesinde (karı-koca, ana-baba, evlat-kardeş) birbirlerine etki eden kendilerine özgü bir görgüyü yaşatıp sürdüren insanların topluluğudur.” (Hasipek, 1990).

Sayın (1990, s.32) aileyi, türün devamını sağlayan, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallarla belirlendiği, toplumu oluşturan maddi ve manevi unsurların nesiller boyunca aktarıldığı, biyolojik, psikolojik vb. yönleri bulunan toplumsal bir birim olarak ele almaktadır.

2.2.2. Ailenin Özellikleri

Toplumsal ve ekonomik koşullardaki farklılık çeşitli unsurlarda da farklılıklar oluşturmaktadır. Ailenin kendine özgü özellikleri de söz konusudur. Aile biçiminin ve aile kurumunun özellikleri toplumdan topluma değişiklikler gösterse dahi, ailenin temel birtakım özellikleri olduğu belirtilmektedir (Ozankaya, 1991, s.281).

Gökçe (1996, s.156) ailenin kendine özgü özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Aile evrenseldir.
- Devamlılığa sahiptir.
- Aile çekirdek özelliği taşır.
- Üyelerinin sorumlulukları bulunmaktadır.
- Üyeleri arasındaki ilişkiler duygusal temele dayanmaktadır.
- Şekillendirme özelliği bulunmaktadır.
- Kurallarla çevrilidir.

MacIver ve Page (1962)’in “Society” adlı kitabında, ailenin toplumsal yapıdan fazlasıyla etkilendiği ancak onun kendine has özelliklerinde devamlılık söz konusunu olduğu belirtilmekte ve ailenin özellikleri sekiz başlık altında toplanmaktadır (Akt: İbrahimi, 1998, s.47-50):

- Aile evrenseldir. Her birey bir aileye bağlıdır ve bağlı olduğu ailenin sorumluluklarını taşımaktadır.
- Aile duygusal temele dayanmaktadır.

- Aile şekillendirme özelliğine sahiptir.
- Aile en küçük sosyal birimdir.
- Aile sosyal yapıda bir çekirdek özelliği taşımaktadır. Modern toplumlarda aile bu özelliğini kaybetse dahi yer yer çekirdek özelliğini sürdürme eğilimi göstermektedir.
- Aile üyelerinin mesuliyetleri bulunmaktadır. Üyelerden beklenen bu sorumluluk ve görevler ömür boyu devam etmektedir.
- Ailenin sosyal kuralları vardır. Aile bu kurallar ve kanuni yasalar tarafından şekillenir. Bu kapsamda evlilik kurumu kuralları olan, tarafların kendi arzusuyla katıldığı hukuki bir anlaşmadır.
- Aile tabiatı sürekli ve geçici bir niteliğe sahiptir. Aile kurumu devamlı ve evrenseldir. Ancak toplumdaki diğer örgütler içerisinde en değişken olanıdır.

2.2.3. Ailenin İşlevleri

Dai ve Wang (2015, s.3), aile işlevselliğini ailenin kendine özgü ve yerine getirmesi gereken görevleri olarak tanımlamaktadır. Ailenin türlerine göre işlevlerden bazılarının işlerliğini kısmet kaybettiğini savunan görüşler olsa da her aile tipinin paylaştığı temel işlevlerden bahsetmek mümkündür. Bunlar; biyolojik, psikolojik ve ekonomik işlevlerdir.

Biyolojik işlev, eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakta ve kuşakların sürekliliğini sağlamaktadır. Psikolojik işlev, aile üyelerine duygusal doyum, sevgi, güvenlik gibi psikolojik ihtiyaçları için sıcak bir yuva oluşturmayı kapsamaktadır. Ekonomik işlev ise, ailenin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesini ifade etmektedir. Ancak sanayi toplumunda çekirdek aile giderek ekonomik tüketim birimi haline gelmektedir (Tezcan, 1988, s.166).

Ogburn (1953), yaptığı sınıflamada ailenin görevlerini beş başlık altında toplamaktadır (Akt: Gökçe, 1996, s.156):

- Ailenin varlığını koruyan ve nesli devam ettiren biyolojik görev.
- Üyelerinin maddi gereksinimlerine cevap veren ekonomik görev.
- Üyelerini maddi ve manevi zararlara karşı koruyan koruyuculuk görevi.
- Ailedeki duygusal dengenin gelişmesine olanak tanıyan psikolojik görev.

- Aile üyelerinin yetiştirilmesi ve sosyalleşmesini sağlayan eğitim görevi.

Tuncer (1980, s.5-6) genel olarak ailenin ödevlerini ve işlevlerini şu şekilde belirtmektedir:

- Evliliğe ilişkin ödevler ve işlevler.
- Çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik işlevler.
- İlişki kurma ve sürdürme işlevi.
- Üyelerini iş birliğine yöneltici işlevler.
- Çocuklarını aile ile coşkusal bağlarını koparmadan, bağımsızlığa hazırlama işlevi.
- Çocuklarına huzur sağlama, yol gösterme, destek olma, gerektiğinde kuralları öğrenmesini sağlama, kişiliklerinin gelişmesine ve cinsel kimlik kazanmalarına yardımcı olma işlevi.

Sezal (1997, s.24) ise günümüz çekirdek ailesine bakarak ailenin temel fonksiyonlarını dört başlıkta ele almaktadır:

- Kadın ve erkeğin, edindikleri rolleri yerine getirebilecekleri ortamı oluşturmak.
- Kadın ve erkeğin cinsi ihtiyaç ve beklentilerini toplum tarafından kabul edilen yasal bir çerçeveye oturtmak.
- Çocukların doğumu, bakımı ve yetiştirilmesi için en uygun ortamı sağlamak.
- Toplumun kültür birikimini kuşaktan kuşağa iletmede etkili olmak.

Bahsedilen tüm işlevler ele alındığında ailenin; bireyin uyum yetisi, canlı kalabilmesi ve bütünleşmiş olarak gelişebilmesine olanak sunan temel toplumsal kurum olduğu görülmektedir.

2.2.4. Aile Tipleri

Aile tipleri yapı ve işlevlerine göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Literatür incelendiğinde geçmişten günümüze kendine özgü özellikleriyle birden fazla aile tipi olduğu görülmektedir. Bu çalışmada aileler, hanede yaşayan kişi sayısına göre ele alınmaktadır.

2.2.4.1. Geniş Aile

Anne, baba ve/veya çocukları ile ailenin büyüklerinden (büyükanne, büyükbaba, hala, amca vb.) oluşan, en az iki neslin bir arada yaşadığı aile tipidir. Üyeleri arasında cinsiyete, yaşa, erkeğin soy çizgisine ve statüye göre düzenlenmiş bir işleyiş bulunmaktadır. Genç kuşaklar uzun bir süre aileyle birlikte için, yaptıkları evlilikler de aile içerisinde olabilmektedir (Doğan, 2007, s.181).

Geniş aile, erkeğin babasının evinde yaşamını sürdürdüğü, babanın çocuklar hem gelini hem de gelinleri üzerinde otoritesinin bulunduğu, erkek çocukların toplumsal otoritelerini ailelerinden aldıkları ve erkeklerin kararlarının daha ön planda tutulduğu toplumsal ilişkiler düzenini kapsamaktadır (Bilgin, 1991, s.43).

Aile üyelerinin çocuğun eğitimindeki rolü büyüktür ve değerler, kurallar ön plandadır. Bireysel sorumluluklar daha az ve özgürlük kısıtlanmış, sosyal hareketleri sınırlanmıştır (Çakıcı, 2006, s.14). Türkiye İstatistik Kurumu (2022)'nin verilerine göre Türkiye'de ailelerin %12.8'i geniş ailelerden oluşmaktadır.

2.2.4.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile sanayileşme dolayısıyla kent toplumlarında daha fazla rastlanan, ebeveynler ile evlenmemiş çocuklarının meydana getirdiği aile tipidir (Çağan, 2011, s.91). Aynı zamanda kent ailesi olarak da adlandırılan bu aile tipi, aile, sosyal ilişkiler, yaşam tarzı ve çalışma biçimi açısından kent yaşamına uygun inşa edilmektedir (Yıldırım, 2011, s.76).

Çekirdek aileler sağlık ve ekonomik değerlendirme ölçütlerinden daha yüksek puan almakta ve daha az hasta olmaktadır (Çöpür, 2019, s.150). Temel işlevleri eşler arasındaki ruhsal uyumun, karşılıklı ihtiyaçların karşılanması, üreme, doğan çocukların bakılması, büyütülmesi ve eğitilmesidir. Çekirdek ailelerde üyelerin yakınlarından yardım beklemediği, eşlerini kendilerinin seçtiği ve evlenme yaşının genellikle yüksek, çocuk sayısının ise az olduğu görülmektedir (Tuncer, 1980, s.8).

Çekirdek ailelerde eşler aileleriyle yakın ilişkilerde bulunmasına rağmen, evleri ayrıdır ve gelir giderleri bağımsızdır. Akrabalarla ilişkiler geniş aileye oranla zayıflamıştır (Bilen, 2017, s.80). TÜİK (2022) verilerine göre Türkiye'de ailelerin %64.5'ini çekirdek aileler oluşturmaktadır.

2.2.4.3. Tek Ebeveynli Aile

1980'lerden itibaren sayısı dikkat çekici şekilde artan tek ebeveynli aileler, boşanma, ölüm, ayrı yaşama, anne-babanın farklı yerlerde çalışmalarına bağlıdır. Tek ebeveynli aileler ekonomik açıdan daha fazla sorun yaşamakta, çocuğun bakımında aksamalar ortaya çıkabilmektedir. Tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocuklar anne veya baba modelini yaşayamamakta, yeterince psikososyal destek görememektedir (Şentürk, 2008, s.16).

Ebeveynin sorunlarla tek başına uğraşmasına, çocuğun yaşamında disiplin problemlerine yol açmasına bağlı olarak dezavantajlı bir aile tipi olarak görülmektedir. Yoksullukla beraber görüldüğünde çocuklar üzerinde daha fazla olumsuz etkiye yol açmaktadır (Çöpür, 2019, s.151). TÜİK (2022) verilerine göre Türkiye'de tek ebeveynli aile oranı %10.3'tür.

2.2.4.4. Çocuksuz Aile

Çocuksuz aile herhangi bir sebeple çocuk sahibi olmayan aile tipidir. Ebeveynlerin bazıları, biyolojik sebeplerden dolayı istedikleri halde çocuk sahibi olamazken, bazıları da çocuk sahibi olmayı istememektedir. Ebeveynlerin kariyerlerine odaklanmaları, çocuğun ayak bağı olacağını ya da çocuğa bakamayacaklarını düşünmeleri çocuk yapmamayı tercih etmelerine sebep olabilmektedir (Trawick, 2013, s.76).

Ebeveynlerin ikisinin de kariyer sürecine odaklandığı aileler giderek artmaktadır. Bu ailelerde çift zamanının büyük bir kısmını eğitim ve araştırmayla geçirmektedir. Dolayısıyla zihnen ve bedenen yorgunluk yaşayan bu tip ailelerde, evliliğe, ebeveynliğe ve sosyal ilişkilere dair bazı sıkıntılar yaşanabilmektedir. Kariyeri gerçekleştirme dışındaki yaşam alanları ihmal edilebilmektedir (Şentürk, 2008, s.20). TÜİK (2022) verilerine göre Türkiye'de ailelerin %13.8'ini çocuksuz aileler oluşturmaktadır.

2.2.4.5. Geçiş Ailesi

Sanayi toplumuna geçişin başladığı ve geliştiği toplumlarda görülen aile tipidir. Genellikle ekonomik sebeplerle kırsal kesimlerden şehirlerin kenar mahallelerine, fabrika çevrelerine doğru gerçekleşen işçi göçü, geçiş aile diye adlandırılan bir aile

tipinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu aile, hanedeki bireylerin sayısı açısından çekirdek aileye benzese de değer yargıları ve yaşam tarzları açısından geniş aile özelliklerini sürdürmektedir (Yıldız, 2017, s.12). Şekil olarak her iki tipe benzese de toplumsal fonksiyonları ve toplumla sürdürdüğü ilişkilerin, sosyal ve ekonomik ilişkilerin değişmesiyle farklı bir yapı oluşturmaktadır (Bilgin, 1991, s.44).

2.2.5. Tarihsel Süreçte Aile

Aile kurumuna tarihsel süreç içerisinde bütün toplumlarca önem verilmekte, antropoloji, sosyoloji ve tarih bilimlerinin ortak konusu olan aile, toplumsal yaşamın meydana gelmesinde mühim görülmektedir. Ailenin kökeni hakkındaki dinsel nitelikli bilgiler, ailenin ilk insanlar, Âdem ile Havva'nın yaratılması ile başladığını söylemektedir. İnsanlık tarihinin ailenin tarihiyle de özdeş olduğu görülmektedir (Duman, 2012, s.25).

Avcı ve toplayıcı toplumlar ailenin bilinen ilk sosyal yapısını belirlemiştir. Avcı ve toplayıcı toplumlarda erkekler avcılık, kadınlar ise toplayıcılık yaparak iş bölümü oluşturmuştur (Michel, 1984, s.25). Bu durum zamanla ilk evlilik şekillenmeleri ve sosyal yaşam tarzlarını oluşturmuştur (Eyce, 2000, s.227). Bu tarz toplumlarda hane içerisinde besin aktarımı açısından daha fazla katkısı olan ve doğurganlık yetisi bulunan kadınlar kutsal kabul edilen bir algıya sahip olmuştur. Dolayısıyla avcı ve toplayıcı dönemin anaerkil bir dönem olarak ele alındığı görülmektedir (Arat, 1986, s.21).

Bilinen tarihsel süreç içerisinde toprağın kullanımının artmasıyla tarım devrimi gerçekleşmiştir (McNeill, 2002, s.33). Başlangıçta hayvanların evcilleştirilmesini temel alan bu süreç göçebe kavimlerin yerleşik hayata geçmesiyle birlikte yeni bir sürece evrilmiştir (Mazoyer ve Roudart, 2009, s.55).

İnsanların tarımla birlikte yerleşik hayata geçişiyle geleneksel geniş aile kavramı ve ataerkil ilişkiler ağı meydana gelmiştir (Eyce, 2000, s.228). Bu yaşam biçimiyle ataerkil yapı egemen olmaya başlamış kültür ortaya çıkmış, yerleşik yaşam belirli kurallar çerçevesinde yaşamayı zorunlu kılmıştır (Duman, 2012, s.26).

Zaman içerisinde tarıma dayalı üretimden sanayi üretimine geçilmiştir. Sanayileşmenin gelişmesi ve teknolojiye yaşanan yenilikler mesleklerin farklılaşmasına, toplumun hem sosyal hem siyasal anlamda daha eşitlikçi hal almasına

ve bireylerin öze dönmelerine sebep olmuştur (Yıldız, 2017, s.3). Feodalizmdeki gerilemeyle birlikte tarım üretiminden, kapitalizmin etkisi altındaki endüstri sistemine geçiş çekirdek aileleri ortaya çıkarmış, ailenin otorite yapısı gittikçe zayıflamaya başlamış, aile yapısında değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir (Güler ve Ulutak, 1993, s.57).

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere son zamanlarda birçok ülkede doğurganlık oranlarının düştüğü, evlilik ve annenin ilk çocuğa sahip olma yaşının ise yükseldiği görülmektedir. Geleneksel aile yapısının yerini çekirdek aile tipinin almasıyla birlikte aile içerisinde ilişkiler zinciri değişmekte, tek ebeveynli aileler gündeme gelmektedir (Erkal, 1990).

Aile kavramının değişmesi ve kadının kariyerinin yükselmesi sebebi ile evliliğe geleceğin garantisi olarak bakmaması, toplumların yeni aile modellerine meyilli hale gelmelerine, ebeveynliğe bakış açısının değişmesine, evlilikten beklentilerin farklılaşmasına ve evlilik dışı beraberliklerin yaygınlaşması gibi gelişmelere zemin hazırlamaktadır (Erkan, 2013, s.10). Değişim bütün toplumlarda insanla ilgili her konuda sürmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000, s.111).

2.2.6. Türk Toplumunda Aile

Tüm toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da birtakım değişikliklere uğramıştır. Ülkemiz aile yapısındaki değişimler geleneksel çoğulcu yapıdan bireyselliğe doğru bir seyir izlemektedir (Yıldız, 2017, s.6).

Eski Türk toplumunda aile toplumunun çekirdeği konumundadır. Eski Türklerde tek eşlilik hakimdir ve gelenekler istisnai durumlar haricinde çok eşliliğe müsaade etmemektir. Eski Türklerde kadın eşi ile kocası eşit söz hakkına sahiptir (Avcı, 2010, s.109).

İslamiyet öncesinde Türk aile yapısında sosyal hayatta daha katılımcı bir konumda olan kadın, İslamiyet'in etkisiyle birlikte içe dönük, ev içerisinde kalan bir yaşam sürdürmeye başlamıştır. Kadın ve erkeğin birbirleri üzerinde hakları olduğu açıklansa da hâkim olan erkeklerin daha fazla sorumluluğa sahip olduğu düşüncesi, onu ailenin önde gelen kişisi haline getirmiştir (Doğan, 2007, s.192).

İslamiyet etkisindeki Türk aile modelinde, Osmanlı Devleti'nde dikkat çekici değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde aile; dini terbiyeye dayalı, baba sorumluluğu ve yetisine daha fazla önem veren bir yapıdadır. Ortaylı (2020, s.27)'ya göre, Osmanlı ailesi çok kültürlü bir toplumsal yapıdan etkilenmiştir. Osmanlı Devleti'nde millet, sosyal yapılanmayı, ruh halini ve vatandaşların birbirine bakışını göstermektedir. Bireyler de doğdukları toplumun kurallarına göre şekillenmekte, cemaat dışı evlilik hoş karşılanmamaktadır.

Cumhuriyet Döneminin ilk zamanlarında, Türk ekonomik ve toplumsal yapısı kırsal ekonomiye dayanmaktadır. Kentleşmenin yaygın olmadığı bu dönemde nüfus daha çok kırsal kesimde yoğunlaşmıştır. 1940 yılı ve sonrasında giderek hızlanmaya başlayan tarımsal değişiklikler kırsaldan kentlere iç göçün yaşanmasına meydan oluşturmuştur. Yaşanan göç nüfus hareketliliğine yol açmış, dolayısıyla ailelerin yaşam tarzlarında, evlenme ve doğurganlık durumlarında, eğitimlerinde değişiklikler ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Türk aile yapısı da yeniden yapılanmaya ve değişmeye başlamıştır (Gökçe, 1996, s.167).

Yoksulluk sebebiyle aile içinde çalışan birey sayısının artmasıyla kırsalda ekonomik sorunlar yaşayan aileler çözümü çocuklarını kente göndermekte bulmuşlardır. Kentte çalışmaya başlayanların ise köye tekrardan dönmedikleri bilinmektedir (Düzenli, 2011, s.61).

Eyüboğlu, Özar ve Tanrıönver (2000)'e göre tarıma dayalı toplumdan sanayi toplumuna geçiş sürecinde kadının çalışma hayatındaki varlığı da değişime uğramıştır. Her iki ebeveynin çalıştığı aile sayısında artış meydana gelmiştir. Fakat değişimle kadından beklenen rollerde herhangi bir farklılık yaratmamış, kadından bir taraftan aile içi geleneksel rollerini yerine getirmesi beklenirken, diğer taraftan iş hayatına katılmasına fırsat tanınmıştır.

Dünden bugüne Türk aile yapısında değişime neden olan birçok unsur bulunsa da batılı toplumların aile yapısındaki uğradıkları dejenerasyona Türk ailesi uğramamıştır. Türk aile yapısı, ulusal kültürün yaşatılması açısından kendine özgü hassasiyetlere sahiptir. Ülkemizde aileye karşı batı ülkelerinde olduğu kadar güven kaybı bulunmamaktadır (Turinay, 1996, s.140).

2.3. Annelik ve Babalık Kavramlarına İlişkin Bilgiler

Toplumsal değişimle aileye ilişkin değer kalıpları ve normlar da değişmekte, değişen statü ve roller karşısında annelik ile babalığa yüklenen anlamın, davranış kalıplarının farklılaştığı görülmektedir (Bayer, 2020, s.1). Bu bölümde; toplumsal cinsiyet bağlamında annelik ve babalık, tarihsel süreçte çocuk, Türk toplumunda annelik, babalık, çocuk ile annelik ve babalıktan pişmanlık kavramları incelenmekte, anne babalıktan pişmanlıkla ilgili yapılan araştırmalar ele alınmaktadır.

2.3.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik ve Babalık

Kadınlık ve erkeklik toplumsal form olarak kabul edilmekte; biyolojik ayrılıkların hayat içerisinde anlamlandırılması, bu ayrılıklardan hareketle bir düzenin oluşması yoluyla anlam kazanmaktadır. Cinsiyet idare ettiği bedeni üreten düzenleyici bir pratiğin parçasıdır (Butler, 2014, s.7). Toplum içinde bireylerin sahip oldukları kimlikler farklı kategorileri oluşturmakta, bu kategorilerden biri de kadın ve erkek kimliği olarak ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğin yerine getirmesi istenen roller toplumun özelliklerine göre belirlenmektedir (Yardım, 2020, s.132).

Bireyin içinde yaşadığı toplumun eğitim durumu, sosyoekonomik düzeyi, kültürel değerleri kadın kavramını belirlemekte, kadının, doğumdan itibaren yaşam tarzı, davranış kalıpları, rol ve sorumlulukları toplumsal cinsiyet bağlamında şekillenmektedir (Aktaş, 2013, s.58). Kadınların toplumsal yaşamda en fazla baskıya maruz kaldıkları kararlardan bir tanesi anne olmaktır. Annelik rolü, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmekte, tarihsel süreçten etkilenmektedir (Uğurlu, 2013, s.7). Ecevit (1991, s.13), annelik odak alınarak yapılan çalışmaların annelik ve çocuk bakımının doğuştan gelen özellikler olmadığını belirtmektedir.

Marshall (2021, s.31)'a göre sosyolojik anlamda annelik; anne olmanın gerektirdiği deneyimleri, pratikleri, toplumsal yapıları ve önemi de içine alan bir kavramdır. Anne olmak, eş ve partnerlerin ebeveyn olma kararı alması ile başlayan, gebelikle gelişen ve doğum sonunda şekillenen ve yaşam boyu devam eden bir süreci kapsamaktadır (Özkan ve Polat, 2011, s.36). Literatürde anne olmak konusunda kadının üzerinde baskının olduğu ve kadınların bu baskıdan kurtulmak, toplumsal değer görmek, statü sahibi olmak için anne olmayı istediklerine yönelik görüşler

bulunmaktadır (Aktaş, 2019, s.254). Annelik, kadın olmanın zorunluluğu gibi ele alınmaktadır (Engin ve Etkili, 2022).

Beauvoir (1993, s.111), erkeğin özne kadının ise öteki görüldüğü tarihsel süreçte, kadının çocuk doğurmakla yükümlü olduğunu belirtmektedir. Erkek ise çalışan kişi konumundadır. Ona göre kadın, vücut yapısı türün devamına yönelik olduğu için bedensel yazgısını annelikle tamamlamaktadır.

Ramazanoğlu (1998, s.105)'na göre annelik paradoksal bir kurumdur. Bir taraftan kadınların ezilmesine yol açarken diğer taraftan onların yaratıcılık ve bakıcılık güçlerini yansıtmaktadır. Anneliğin merkeze koyulması kadın üzerindeki baskıyı artırmakta, anneliğe dair görev ve sorumluluklar kadının yaşamı boyunca devam eden bir süreç haline gelmektedir.

Her kadının anne olması gerektiğine ilişkin toplumsal bir algıdan söz edilebilmektedir. Anneliğin duygusal ve manevi ödülleri çoğu zaman dile getirilmekte, çocuk bakımı, anne olma isteği kadınların denemesi gereken bir güç olarak sunulmaktadır. Ancak kadının anneliğine yüklenen anlamların tarihsel bağlamda kültürden kültüre değişiklik göstermesi, kadının anneliğinin evrensel olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bir toplumun kadına yönelik algısı ve bakış açısı değiştikçe, her kadının anneliği farklı deneyimleyeceği belirtilmektedir (Özkan ve Uzun, 2022, s.224).

Toplumsal açıdan ele alındığında çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınlık rolü olduğu görülmekte, çocuk yetiştirmede anneliğe önem atfedilmektedir. Babalık anneliğe kıyasla daha az önemsenmekte, genellikle annelik rolü konuşulmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar, babalık rolü ve algısına da değinilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Mercan ve Şahin, 2017, s.2).

Bireyleri cinsiyet temelinde ayırıp eşitsizlik yaratan ataerkil sistem, babanın egemenliğine dikkat çekmektedir (Berktaş, 2012, s.46). Erkeğin, bu düzende duygu ve şefkatten uzak durması gereken, güç ile donatılmış bir cins olarak tanımlandığı görülmektedir (Yüzer ve Demez, 2021, s.17).

Erkeklik toplumsal cinsiyet kategorisi olarak, ataerkil yapı tarafından biçimlenmekte, birey tarafından deneyimlenerek oluşmaktadır. Erkeklik, kimliğin oluşmasında, kişinin kendisini erkek olarak görmesi ve toplumdaki bireyler tarafından

erkek olarak kabul edilmesinde ayrıca beklentilere uygun roller sergilemesinde önem taşımaktadır. Evrensel anlamda tek bir erkeklikten bahsedilmesi, erkeklik deneyiminin tek bir olgu olarak ele alınması mümkün değildir (Demiriz ve Baran, 2018, s.1075).

Sancar (2016, s.120-121)’a göre babalık, erkek olmanın anlaşılabilirliği zor olan hallerinden bir tanesidir. Babalık annelik gibi doğumla birlikte kavranabilen bir durum değildir. Babalık bir etkileşim sonucu gerçekleşebilmekte ve ilişkisel yolla anlam kazanabilmektedir. Babalığın anlamı, uygulanışı kültür aracılığı ile öğrenilmektedir.

Babalık rolü hem toplumsal beklentileri hem de kişinin bu rolü üstlenme biçimine vurgu yapmaktadır (Rustia ve Abbott, 1990). Babalık, erkeğe statü kazandırmakta, aile üyeleri babaya mutlak saygı göstermektedir. Babalık rolü erkeklik inşasının tamamlandığı nihai aşama olarak görülmektedir (Özkan, 2016, s.143).

Babalık rolü, toplumsal değişimin merkezinde bulunmaktadır. Ataerkil değerleri benimsemiş erkeklerin yanı sıra cinsiyetçi değerleri reddeden baba türleri olsa da ataerkil düzende hâkim olan baba tipi geleneksel babalıktır (Avşar, 2017, s.233).

Eggebeen ve Knoester (2001, s.381)’ın babalığa dair çalışmasının sonuçlarına göre, baba olanlar ile olmayanlar arasında psikolojik ve sağlık durumu açısından farklılaşma yoktur. Toplumsal ve aile ilişkileri açısından ise önemli farklar bulunmaktadır. Toplumsal değişim eski ve yeni kuşak babalık rollerinde değişime yol açmaktadır.

2.3.2. Tarihsel Süreçte Çocuk

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi’nin birinci maddesinde “Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” ibaresi yer almaktadır (BMÇHS, 1989).

Türk Dil Kurumu (2022)’na göre çocuk “Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet.” olarak tanımlanmaktadır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda çocuk “Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi.” olarak tanımlanmaktadır (ÇKK, 2005).

Çocuk sadece belirli bir yaş aralığında olan, kendi gelişimsel özellikleriyle ön planda bulunan birey olarak tanımlanmamakta, aynı zamanda ailenin statüsünü arttıran bir fert olarak da görülmektedir. Çocuk, ailenin soyunu devam ettiren, aile adını yaşatan varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Ailenin mutluluk kaynağı ve tüm ilgi ve kaygıların odağı, aile ocağını tütüren ateş olarak görülmektedir (Yörükoğlu, 2007, s.14). Literatürde çocuk kavramı daha çok gelişimsel ve biyolojik yönden tanımlanırken; çocukluğun modern bir olgu şeklinde yorumlanarak toplumun yapı ve kültürel kodlarıyla inşa edilen bir kavram olarak ele alındığı görülmektedir (Jenks, 2002, s.61).

Çocukluk, insan yaşamının doğal ve değişmez haklarından biridir (Dursun, 2019, s.351). Çocukluk kültürel, toplumsal, tarihi ve sosyokültürel kökleri olan, çok boyutlu bir kavramdır. Çocukluk kavramının tanımı kültürler arasında farklılık göstermekte, toplumların sosyal ve ekonomik durumlarına göre değişmektedir (Köksal, 2008, s.389). Çocukluk, insan yaşamının özel bir evresi olmasının yanında toplumun arzu ettiği, ideal çocuk imgesine karşılık gelen bir kavramdır (Karabıyık, 2022, s.443).

Marlow (1977, s.3)'a göre insanoğlu başlangıcından itibaren mağara hayatı, yiyecek bulma, emniyet, sağlama, doğa şartları ile mücadele etmek zorunda kalmış, dolayısıyla çocuklarını iyi koruyamamışlardır. İlerleyen süreçte ilkel toplumlar, belirledikleri kurallar çerçevesinde güçsüz bebek ve çocukları doğanın insafına bırakmışlardır. Kültürler arasında farklar olsa da kız çocukları erkekler kadar iş gücü sağlayamadığı için katledilmiştir.

Eski Yunan, Roma ve Batı kültürlerini içeren Antik Çağ'da ise çocuk, içinde yaşadığı toplumun kuralları ve kültürü içinde yetiştirilmesi, eğitilmesi gereken küçük vatandaş olarak ele alınmaktadır (Elkind, 1999, s.36). Aristo'ya göre çocukluk insan yaşamının en felaket zaman dilimidir. Çocuk, hareketlerini kontrol edemeyen, aklını kullanamadığı için erdem kavramından uzak olan bir canlıdır (Karadoğan, 2019, s.200). Eski Yunan'da çocuk eğitime önem verilmiştir. Sokrates, sadece erkek çocuklarına der verirken, Platon hem erkek hem de kız çocuklarının altı yaşından sonra ayrılmaları gerektiğini belirtmiştir. Eski Yunan'da eğitim de dahil kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapıldığı, ailelerin erkek çocuk istedikleri anlaşılmaktadır (Dirican, 2018, s.42).

Orta Çağ'a gelindiğinde bugün bilinen anlamda çocukluğun olmadığı görülmekte, çocuklara ağır cezalar ve sert disiplin kuralları uygulandığı belirtilmektedir. Gander ve Gardnier (2015, s.26-27)'a göre Orta Çağ'da insanlar, çocukluğu hayatlarının farklı bir dönemi olarak görmemekte, çocukları küçük yetişkinler olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda hayat koşullarının zorluğu ve çocuk bakımı konusundaki bilgisizlik bebek ve çocuk ölümlerindeki fazlalığa sebep olmaktadır. Bu nedenle aileler altı yaşına kadar çocuklarını ailenin bir üyesi olarak kabul etmemekte, çocuklarına bağlanmaktan çekinmektedir.

Orta Çağ'da çocuğa gösterilen sınırlı ilginin ötesinde hümanistik görüşün etkisi ve burjuvazinin ortaya çıkmasıyla günümüzdeki çocukluk anlayışının temelleri atılmıştır (Akbaş ve Topçuoğlu, 2009, s.92). Eğitim ve öğretimin önemli hale gelmesi, ailelerin çocuk eğitiminde etkin olmaları, matbaanın icadı, sanayinin ve teknolojinin gelişmesi gibi yaşanan toplumsal hareketler modern çocukluk paradigmasının zeminini oluşturmuştur. Bununla birlikte çocuklara yönelik yapılan araştırmaların ve incelemelerin disiplinler arası boyut kazanması çocuğa verilen değeri de artırmıştır (Şahin, 2020, s.67).

Aries'in 1962 yılında yayımladığı "Centuries of Childhood" kitabı, çocukluk sosyolojisi ve çocukluk çalışmaları açısından önemlidir. Ariès'in kitabında dile getirdiği çocukluk modern bir keşiftir düşüncesi yeni çocukluk sosyolojisi adında bir alanın belirginleşmesine yol açmıştır. Yeni çocukluk sosyolojisi çocukların birbirinden farklı özellikler gösteren heterojen bir grup olduğunu, evrensel çocukluk anlayışının bulunmadığını, çocukluğun ideal olarak sınırlandırılmayacak kadar çeşitli olduğunu vurgulamaktadır (Demir Gürdal, 2013, s.11-12). Çocuğa yönelik algının değişmesinde biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik alanları kapsayan bir tanımın yapılması etkili olmaktadır. Çocuk ve çocukluğa yönelik değişen algı sayesinde 21. yüzyılda çocuğun merkeze alınmakta, birey olarak saygı görülmektedir. (Sağlam ve Aral, 2016, s.45-47).

2.3.3. Türk Toplumunda Annelik ve Babalık

Toplumun çekirdeği olarak kabul edilen aile, asırlar boyunca Türk toplumunun güç kaynağı, toplumsal birliğin ve düzenin teminatı olarak görülmektedir. Çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek ailenin öncelikli görevi kabul edilmektedir (Ülker, 2009, s.9-10). Biyolojik açıdan bakıldığında bir bireyi anne veya baba yapan, doğumuna

vesile oldukları bebeklerdir. Anne, baba ve çocuğa ait olan sorumluluklar toplumsal değişiklikler gösterebilmekte, aile üyelerinin sorumlulukları zamana göre değişebilmektedir. Toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlam içerisinde annelik, babalık ve çocukluk kavramları biçimlenmektedir (Zeybekoğlu, 2013, s.300).

Biyolojik bağlamda “Anne olma durumu ve niteliğine sahip olmak.” annelik olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Annelik yalnızca çocuk sahibi olmanın değil bununla birlikte toplumsal, fiziksel ve duygusal bütünlüğün de bir ifadesidir (Küçük, 2020, s.28). Sosyokültürel anlamda annelik, kadına toplum içerisinde statü kazandırarak onu ayrıcalıklı kılmaktadır (Burç, 2015, s.5).

Annelik, anne ile çocuk arasındaki maddi ve manevi ilişkinin yansımasını oluşturmaktadır (Fedakâr, 2014, s.8). Annelik, kadına bahsedilen kutsal bir vazife olarak görülmekte ve hem aileye hem de topluma karşı büyük sorumluluk gerektirmektedir. Bu bağlamda toplum tarafından önemli bir konumda olan annelik, Türk toplumunda da bir meziyet olarak algılanmaktadır. Tarih boyunca Türk devletlerinde kadınların rollerinde birtakım değişiklikler görülsede kadın her şeyden önce eş ve annedir. Ailelerin mutluluğu, toplumun mutluluğu üzerinde de belirleyicidir ve burada annenin rolü yüksektir. Çocuğun dünyaya gelmesi, yetiştirilmesi, ilk eğitimin verilmesi gibi görevler büyük oranda anneye yüklenmektedir (Gündüz, 2012, s.131).

İslamiyet öncesi dönemde Türklere ait bilgilerde kadının asıl niteliğinin annelik ve kahramanlık olarak yer aldığı görülmektedir. Göktürkler ve Uygurlarda aile içerisinde kadın önemli bir makama sahiptir. Anne olarak çocukların yetiştirilmesi ve evin düzeni ile uğraşmaktadır (Özkan, 1975, s.154).

İslami dönem Türk toplumları ve devletlerine gelindiğinde, kadının sosyal hayatta sahip olduğu haklarını koruduğu, ailede annenin nüfuz sahibi olduğu, annenin görüşlerinin dikkate alındığı görülmektedir (Gündüz, 2012, s.141). Osmanlı döneminde ise kadın aileyi meydana getiren mühim unsurlardan biri olarak ele alınmakta ve kadının anne olarak önemi ön planda tutulmaktadır (Turan, 1992, s.82).

Türklerde kutsal bir görev olarak addedilen annelik, Türk mitlerinde de yaratılışın ilk basamağı ve başlangıç unsuru olarak ele alınmaktadır. Türk mitlerinde bazı dişil varlıklarla beraber, kurt, kartal, ağaç, toprak gibi varlıklara annelik vasfı yüklenerek doğumun kaynağı olarak yansıtıldığı görülmektedir (Küçük, 2020, s.37).

Dolayısıyla anne, hayatın başlangıcına vesile olan, yaşam döngüsünü başlatma özelliği bulunan insanlığın ilk aile kurucularından kabul edilmektedir (Fedakâr, 2014, s.8).

Aile içerisinde anneye anlama dayalı roller yüklenirken, babaya daha çok toplumsal, geleneksel roller verilmektedir. Babalık sadece biyolojik bir var oluş olmamakla birlikte, toplum tarafından yüklenen anlam ile şekillenmektedir. Türk toplumunda babalık rolüne ait özelliklerin bir kısmı İslam’a atfedilse de çoğu toplumsal cinsiyetin etkisiyle gelişmektedir (Çavuşoğlu, 2022, s.79).

18. yüzyılda ataerkillik, sosyolojik olarak kadının erkek egemenliğinde olduğuna, bağımsız bir yaşamı bulunmadığına işaret etmektedir. Erkeklerin otoriter ve ön planda olduğu sosyal yapı ataerkilliktir. Erkeğe dayalı olarak soy ağacı belirlenmekte, erkeğe karşı gelmek suç olarak görülmekte, parayı kazanan erkek maddi ihtiyaçları karşılayan kişi olmaktadır. Kadınlar ise ev işleriyle beraber çocuk bakımından sorumludur (Kara ve Çetinkaya, 2019, s.202).

Babalık tanımı ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişiklik gösterse de değişmeyen iki temel rol iyi bir baba olmak ve çocuğuna/çocuklarına iyi bakabilmektir (Balin, 2021, s.59). Ataerkil bir yapı gösteren Türk toplumunda babanın otoritesine önem verilmektedir.

Erkekliğin son aşamasına ulaşan babalar ailesini geçindiren, disiplini sağlayan, çocuklarına sınırlı ilgi sunan, az oyun oynayan, çocuk bakımıyla ilgili sürece daha az katılım gösteren bir role sahiptir. Geleneksel ataerkil cinsiyet kodları, erkekleri evin reisi, ailenin sahibi olarak nitelendirmektedir. Bu sistemde çocuğun bakımı ile ilgili sorumlulukların erkek tarafından benimsenmesi güç kaybı olarak görülmektedir (Çavuşoğlu, 2022, s.80).

Türkiye’de 1970’lere kadar geleneksel ve otoriter baba figürü şeklinde varlığını devam ettiren babalık rollerinin, 1970’lerden sonra birtakım değişikliklere uğradığı görülmektedir. Kadınların istihdamında yaşanan artış, baba rolünün çocuğun gelişimi üzerinde etkisinin olduğuna yönelik farkındalığın gelişmesi, cinsiyet rollerinin eşitlikçi tarzda seyretmesi ve hegemonik erkekliğin kabul görmemeye başlaması yaşanan değişimi açıklamaktadır (Beşpınar, 2015, s.98). Modern toplumlarda anneler yalnızca çocuklarına bakım sağlayan kişi değil aynı zamanda ailenin geçimine katkı sunan, evle ilgili kararlar verebilen, meslek sahibi olarak hem ailesine hem de topluma etki eden birey konumundadır (Zeybekoğlu, 2013, s.299).

Türkiye’de 2007 yılında Anne Çocuk Eğitim Vakfı tarafından yapılan ve 12 bölgeden 3235 kişinin katıldığı “Türkiye’de Babalığı Anlamak-I” başlıklı araştırmada ilgili babalık kavramı ile bu kavramın belirleyicilerinden bahsedilmektedir. Hazırlanan raporda 1970’lerden sonra görülmeye başlanan yeni baba modeli, işten çıktıktan sonra çocuklarına ilgi gösteren, onlarla oyun oynayan, boş zamanlarını ve tatillerini çocuklarıyla birlikte geçiren, yaşamla ilgili deneyimlerini, bilgilerini aktaran bireyleri tanımlamaktadır. Bu tür babalar çocuklarının gelişimine yönelik gerekli imkânı oluşturmaya çalışmakta, onlarla birebir ilişki kurmakta, söz hakkı tanımakta, isteklerine değer vermekte ve her koşulda yanlarında olacağını hissettirmektedir. Ancak çocuğun fiziksel bakımı ile ilgili görevler hala anneye aittir.

Rapora göre 0-10 yaşları arasında çocuğu olan katılımcı babaların %91’i, çocuklarının bakımından sorumlu birincil kişinin anne olduğunu düşünmektedir. Babaların %78.5’i vakitlerini evde çocuklarıyla televizyon izleyerek geçirmektedir. 4-10 yaş çocuklar için bu oran %86’ya kadar ulaşmaktadır. Çocuklarıyla birlikte kurmaca oyun oynayan babaların düzeyi ise %43’tür. Babaların %78’i kadınların doğaları gereği erkeklerden daha güçsüz ve duygusal olduğunu, %66’sı ise kadının gerektiğinde kocasına karşı sessiz kalmasını bilmesi gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda babaların %65’ine göre erkek olmanın en önemli özelliklerinden biri gerektiğinde sözünü dinletebilmektir (AÇEV, 2017).

2.3.4. Türk Toplumunda Çocuk

Türk aile yapısında çocuk büyük önem taşımakta ve ailenin devamını sağlayan bir varlık olarak yorumlanmaktadır. Çocuk hem ailenin hem de toplumun istikbali, serveti, garantisi olarak görülmekte, tüm planlar çocuk üzerinden yapılmakta, çocuksuz bir aile ise kabul görmemektedir (Güdek, 2012, s.90).

Aile içerisinde çocuk profillerini anlatan kaynakların başında destanlar gelmekte, özellikle Türeyiş, Oğuz Kağan ve Manas Destanı ile Dede Korkut Hikayeleri eski Türk toplumu, aile yapısı ve çocukluk imgesine dair bilgiler barındırmaktadır. Türeyiş Destanı özellikle kız çocuklarına dair anlatımlar içermekte ve kız çocukları namuslu, uysal, dilber olarak betimlenmektedir. Manas Destanı’nda çocuğu olmayan kadın meyvesiz ağaç olarak tanımlanmakta, çocuksuz kadın eleştirilmektedir (İnan, 1992, s.6).

Dede Korkut hikayelerinde ise her ailenin mutlaka bir çocuğa sahip olması gerektiğine vurgu yapılmakta, ailenin en önemli bireyi olan çocukların değerler çerçevesinde yetiştirilmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır (Şahin, 2018, s.231). Eski Türklerde iş bölümü cinsiyet ve yaşa göre belirlenmekte; özellikle baba erkek çocuğun gelişiminden sorumlu iken anne daha çok kız çocuğunu yetiştirme sorumluluğuna sahiptir (Can, 2019, s.227). Türk ailesinde çocuk, cesaretli, kahraman, yiğit, aileye saygınlık kazandıran bir varlık olarak toplumsal anlamda değer görmektedir (Şahin, 2020, s.21).

İslamiyet'in kabulü ile hem toplum hem de aile yapısında değişiklikler görülmekte, dönemin eserlerinden Kutadgu Bilig'e göre çocukların iyi/kötü davranışlarına anne babaları sebep olmaktadır. Eserde çocukların nasıl terbiye edileceğine, çocuk terbiyesinin sadece anne baba tarafından yapılmasının doğru olduğuna vurgu yapılmaktadır. Kutadgu Bilig'de kadınların evde korunması gerektiği düşüncesine yer almakta ve cinsiyet ayrımı kendisini göstermektedir (Doğan, 2000, s.20-26). İlerleyen dönemlerde ailede çocuk kültürünü belirleyen unsurlar büyük ölçüde İslam etkisinde ilerlemiştir. İslamiyet'e göre anne, çocuklar ergenliğe erişinceye kadar onlara bakmaktan ve terbiyelerinden sorumludur. Kur'an-ı Kerim'de de çocukların koruması gerektiği vurgulanmakta ve ebeveynlere eşit sorumluluk yüklendiği görülmektedir (Şahin, 2020, s.22).

Osmanlı Devleti'nde çocukluk ve çocuk ebeveynlerle birlikte ailenin önemli statülerini oluşturmakta, çocuğun dünyaya gelmesi sevinç ve mutluluk olarak yorumlanmaktadır (Doğan, 2009, s.56). Osmanlı'da tarihsel olarak çocuğun gelişimi incelendiğinde 19. yüzyıla kadar çocuk veya çocukluğa dair özel bir statünün olmadığı görülmektedir (Şahin, 2020, s.23). Osmanlı toplumunda dinin egemenliği bütün sosyal alanlarda kendisini göstermekte, doğum öncesinden başlayarak çocuğun gelişiminin her aşamasında inancın etkisinden söz edilebilmektedir (Onur, 2009, s.331). Ayrıca Osmanlı toplumunda çocuksuzluk endişe verici bir durum olarak kabul edilmekte, "Oğlanı kızı olmayan avrattan, eski hasır yeğdir." gibi deyişlerde çocuk sahibi olmayan kadınların üzerinde baskı kurulduğu görülmektedir (Araz, 2015, s.478). Osmanlı toplumunda çocuklar daha çok aile kurumu içerisinde tanımlanmış, ayrı bir kategoride ele alınmamıştır (Şahin, 2021, s.170).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte devlet, din, aile gibi pek çok sosyal kurumda çocukluk imgesi yeniden tanımlanmış, ideal Türk çocuğunun kimliği, niteliği yeniden belirlenmiştir. Cumhuriyetin ilk zamanlarında çocuklar, yetişkinlerin yaşam biçimleri ve inançlarına göre şekillendirilen, yarının yetişkinleri olarak yetiştirilmesi gereken küçük yetişkinler olarak değerlendirilmiştir (Şahin, 2021, s.171).

Mustafa Kemal Atatürk “Ey yükselen yeni nesil! İstikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik; onu i’lâ ve iademe ettirecek sizsiniz.” sözüyle Türkiye Cumhuriyeti’ni gençlere emanet etmekte, onlara güven duymaktadır (Atatürk, 2003, s.68).

Türk toplumunda çocuğun tarih boyunca önemli olduğu görülmektedir. “Bugünün çocuğu yarının büyüğü.”, “Çocuk evin direğidir.” sözleri, çocuğun toplum tarafından sevildiğine, önemsendiğine, neslin devamı ve aile içi ilişkilerde önceliği olduğuna işaret etmektedir (Ercan, 2014, s.23). Türk kültüründe aileye kutsal bir rol yüklenirken çocuklar da bu kutsiyetin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Şentürk, 2015, s.14).

2.3.5. Annelik ve Babalıktan Pişmanlık

Birçok insan hiçbir şeyden pişman olmadıklarını ya da yeniden yaşayabilme şansları olsa hiçbir şeyi farklı yapmayacaklarını ifade etmektedir. Bu ifadeler samimiyetle söylene de görüldüğü kadarıyla pişmanlığın kabul edilmesi zorlayıcı olabilmektedir. Hatasız ya da pişmanlık duymadan bir hayat sürdürmek oldukça zordur. Yaşam boyunca seçimler yapmak en azından bazı eylemlerin kötü düşünülmüş olduğunu göstermektedir. Yaşamak aynı zamanda bazı pişmanlıklar biriktirmektir. Pişmanlık basit bir değerlendirme veya yargıdan daha fazlasını içermektedir ve bu nedenle gerçek bir duygu olarak nitelendirilmektedir. Ortaya çıkan asıl soru gelecekteki pişmanlıklarımızın sayısını ve yoğunluğunu optimal seviyede tutarak hayatımızı nasıl yaşayabileceğimizdir. Bu soruyu cevaplamak, insanların hayatlarında neyden pişmanlık duyduklarını ve nedenini anlamalarını gerektirmektedir (Gilovich ve Medvec, 1995, s.379).

Kötü bir kararla karşı karşıya kaldıklarında insanlar kendilerini suçlamakta ve daha farklı davranmaları halinde bu sonucun daha iyi olabileceğini fark etmektedirler. İnsanların aldıkları kararlara dair hissettikleri bu hoş olmayan duygu, pişmanlık duygusudur. Pişmanlık herkes tarafından bilinen ortak bir duygudur. Pişmanlık sık sık

yaşanmasının yanında bu duygunun deneyimlenmesinden kaynaklanan davranışsal etkileri de barındırmaktadır (Zeelenberg, Van Den Bos, Van Dijk ve Pieters, 2002, s.314).

Landman (1987b)'a göre pişmanlık, az ya da çok acı veren bilişsel ve duygusal bir durumdur. Pişmanlık duyulan hususlar iradi olandan kontrol edilemeyen veya kazara olana kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Kişinin kendisi ya da bir başka kişi veya grup tarafından gerçekleştirilmiş eylemler olabileceği gibi tamamen zihinsel bir süreç de olabilmektedir.

Lucas (2004, s.59)'a göre pişmanlıklar uzun süreli ve acı verici duygulardır. Pişmanlık sıklıkla geçmişte yapılmış bir eylemi değiştirme arzusu olarak ifade edilmektedir. Kişi özellikle bir seçimini değiştirmek istemekte ve geçmişte seçim yapma özgürlüğünün eksikliğini hissetmektedir.

Connolly ve Zeelenberg (2002, s.213)'e göre pişmanlık, yapılan veya yapılmayan davranışların sonucunda olandan ziyade ne olabileceğine yönelik düşünceleri içermektedir.

Pişman kelimesi Türkçe'de "Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen; nadim." olarak tanımlanırken pişmanlık ise "Pişman olma durumu; nedamet." olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Pişmanlık, verdiği kararın ardından, kişinin doğru kararı vermiş olmasından endişe duyması, kararından dolayı pişman olmasıdır (Karakaş, 2017).

Sorumluluk, kendini suçlama ve karşılaştırmaları düşünceler pişmanlığın önemli bileşenleridir. Pişmanlık, kararın negatif sonucuna dair bilişsel olarak gelişen bir sorumluluk hissidir. Nadiren de olsa sorumluluğun olmadığı durumlarda pişmanlık duyulsa da pişmanlığın sorumluluk hissiyle kesin bir ilişkisi bulunmaktadır. Seçilmemiş olan seçeneğin daha iyi sonuçlanacağını düşünmek kişinin kendisini suçlamasına sebep olmakta ve pişmanlık meydana gelmektedir. Pişmanlık yalnızca seçilmiş olan seçeneğin olumsuz sonucu sebebiyle değil, bunun yanında seçilmemiş olanın daha iyi sonucu nedeniyle de yaşanabilmektedir. Kişinin pişmanlık yaşaması için seçilmemiş seçenekle ilgili bilgisinin olması gerekmemekte, onu zihninde canlandırabilmektedir. Böylece hem negatif hem de pozitif duygular ortaya çıkabilmektedir (Engin, 2011, s.92-93).

Pişmanlık seçimlerle alakalıdır ve kötü bir seçimden sonra hissedilmektedir. Pişman olan kişi genellikle bu durumdan şikâyetle bulunmamakta çünkü kendisini sorumlu hissetmektedir. Pişmanlık, kişinin hata yapma olasılığını düşünmesini, kendisine kızma eğilimini, başka bir şey yapmış olmayı veya ikinci şansa sahip olmayı istemeyi içermektedir (Zeelenberg, Van Dijk, Manstead ve Van Der Pligt, 2000, s.523-524).

Schulz (2011) pişmanlığın geçtiği aşamaları beş başlık altında ele almaktadır:

- İlk aşamada hata yapan ya da yaptığını düşünen birey yaptığı hayatı yok saymakta veya reddetmektedir.
- İkinci aşamada böyle bir şeyi nasıl yaptığını düşünen birey farkındalığını kaybederek kendisine yabancılaşmaktadır.
- Kişinin kendisini cezalandırmak için duyduğu istek üçüncü aşamayı oluşturmaktadır.
- Dördüncü aşamada birey dikkatini sürekli aynı şeye vermekte ve pişmanlığın ilk üç aşamasını yeniden yaşamaktadır.
- Schulz'un eklediği beşinci boyutta hatasını kabul eden birey içinde bulunduğu durumun gerçekleriyle yüzleşmeye başlamakta, pişmanlıklarla yaşamayı öğrenmekte ve herkes için geçerli olabileceğini bilmektedir

Pişmanlıklar toplumsal bağlamda şekillenmekte, kültürel yapıyı, davranış normlarını ve cinsiyetçi ideolojileri belirleyebilmektedir (Donath, 2015a, s.346). Dolayısıyla pişmanlık insan deneyiminin temelidir ancak özellikle çocuk sahibi olmakla ilgili pişmanlık yasaklanmıştır. Tartışılmaz bir tabu olarak görülmesine rağmen, yapılan araştırmalar bireylerin bazen çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyduklarını göstermektedir. Yaşanan pişmanlık, bir ebeveynin başa dönme şansı olsa çocuk sahibi olmayacağı inancını içermektedir (Moore ve Abetz, 2018, s.3).

Ebeveynlik pek çok ödül kazandırmasının yanında birçok psikolojik, ilişkisel ve duygusal maliyeti de beraberinde getirmektedir. Özellikle ebeveynliğin duygusal olarak tatmin edici olması beklenmektedir (Dew ve Wilcox, 2011, s.3). Ebeveynlik hayatın çeşitli alanlarını etkilemekte ve bir tarafta tatmini artırırken diğerinde azaltabilmektedir. Çocuklar ebeveynler için sevinç, gurur gibi olumlu duyguların yanında depresyon, hayal kırıklığı, kararsızlık gibi olumsuz duyguların da ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir (Nelson, Kushley ve Lyubomirsky, 2014, s.876). Her

ne kadar bazı araştırmalar ebeveynler için ilk çocukların doğumundan sonra yaşamda daha fazla tatmin olduğunu bildirirse de bazı araştırmalar da yaşamda herhangi bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır (Preisner, Neuberger, Bertogg ve Schaub, 2020, s.32).

ocuk sahibi olmakla ilgili pişmanlığı dile getirmek, genellikle bir kişinin en doğal ve kutsal rolü olarak kabul edilen şeyi reddetmesi olarak algılanmaktadır. Hamileliğin ve ocuk yetiştirmenin yüceltildiği bu çağda ebeveynlikten duyulan pişmanlığı dile getirmek, özellikle kadınlar için tarif edilemez ve küçümseyici bir durum olarak görülmektedir. Kültür ve medya anneliğe geçişten duyulan pişmanlığı, başa dönme arzusunun, iğrenç bir annelik deneyimi ve inançsızlık nesnesi olarak görme eğilimindedir (Donath, 2015a, s.344).

Miller (2010, s.211)’e göre, korunmasız hisseden ve toplum tarafından kabul edilmemekten korkan anneler kendilerine sansür uygulayabilmekte, diğerlerinin onları iyi bir anne olarak nitelendirmemesinden ekinebilmektedir. ocuk sahibi olduktan sonra pişmanlık duyduğunu, annelik tecrübesinin tahmin ettiği gibi olmadığını dile getirmek, gösterilebilecek tepkiler düşünüldüğünde, bir anne için imknsız hale gelebilmektedir. Badinter (2011, s.23) ise annelikten pişmanlığın toplum içinde itiraf edilmesi zor bir durum olduğunu, annelikten pek de tatmin olmadığını dile getirenlerin sorumsuzlukla suçlandığını dile getirmektedir.

ocuk sahibi olmakla ilgili pişmanlığı çevreleyen sessizlik sebebiyle ebeveynlerin kendi pişmanlıklarını nasıl deneyimlediklerini ve tartıştıklarını araştıran çok az ampirik çalışma bulunmaktadır. Yapılan sınırlı araştırmada da kadınların yaşadıkları deneyimlere daha çok odaklanılmıştır. Pişman olmak seçilmemiş yola işaret ederken, annelikten pişman olmak, toplum tarafından yasaklı görülmektedir. Pişman olmak, bir damgalanma unsuru ve tabu olarak ele alınmaktadır. Kadınlar annelik deneyimleriyle ilgili pişmanlık terimleriyle konuşmakta isteksiz davranmakta ve bu durum birçok toplumda anneliğin mitsel bir bağ olarak erveledenmesiyle açıklanmaktadır. Orna Donath, orijinal adı “Regretting Motherhood” olan ve lkemizde “Annelikten Pişman Olmak” adıyla yayımlanan kitabında “ocuk doğurmadığın için pişman olacaksın!” şeklindeki söylemlerin ocuk sahibi olmak istemeyen kadınları tehdit eden bir yargıya dönüştüğünü ifade etmektedir. Donath, ocuk doğurduktan sonra pişman olmayı, kimsenin annesi olmadığı eski haline

dönmeyi düşünme ihtimalini hesaplamayan ve kadınları pişmanlıkla tehdit ederek çıkmaza sokan, bireye başka seçenek bırakmayan saptamayı kabul etmemektedir. (Donath, 2022, s.11-20).

Annelikten pişman olmak, anneliğe kutsal bir rol olarak değil, insani ilişkilerden biri olarak yaklaşma beceri(ksizliği)mize farklı bir açıdan ışık tutmaktadır. Bu açıdan pişman olmak, annelerin kendi bedenlerinin, düşüncelerinin, duygularının, hayal güçlerinin ve anılarının sahibi olan, birbirinden ayrı özneler olduğunu kabul etmek yerine, saadetini, sadece ve sadece çocuklarının saadetine bağlayarak tek amacı başkalarına hizmet etmek olan birer nesne olduklarını savunan bakış açısına karşı çıkmaya yardımcı olabilir (Donath, 2022, s.16).

Donath'ın annelikten pişmanlık üzerine yaptığı çalışması zamanı geri alabilselerdi anne olmayacaklarını dile getiren, farklı yaş ve sosyal çevreden İsrailli kadınlarla görüşmelerine dayanmaktadır. Çalışma, anneliğin zorunluluk olarak görüldüğü ve çocuk bakımının görev kabul edildiği bir toplumda gerçekleştirilmektedir. Pek çok kadın toplum tarafından kabul edilmek için bunun doğru karar olduğuna tam anlamda inanmasa bile çocuk sahibi olmaya karar vermektedir. Çalışmada kadınlar annelik yüzünden kendilerini, özgürlüklerini, zamanlarını kaybettiklerini ve yaşadıkları pişmanlık duygusunun hayatın tüm aşamalarında nasıl devam ettiğini ifade etmişlerdir (Bodin, 2022, s.2195).

Bernardi, Mynarska ve Rossier (2015, s.117) ebeveynliğe yönelik kararsızlık duygularının erkekleri de ilgilendirdiğini, babaların da korkularını ve hoşnutsuzluklarını dile getirmeye başladıklarını belirtmektedir. Ancak babalıktan pişmanlık duymak, çocuk bakımı ve çocuklarla bağ kurma konusundaki toplumsal beklentilerin babalar için annelerden farklı olması sebebiyle çok az araştırılmıştır.

Babalık modeli, son yıllarda ekmek kazanan, disiplin sağlayan babadan, babaların çocuk bakımına katılımını içeren daha çoğul bir kavrama doğru evrilmektedir. Dolayısıyla, ebeveyn yükümlülükleri, bakıcı rolleri veya mesleki beklentilerin yol açtığı gerilimin pişmanlıkla ilgili olup olmadığını belirlemek önemlidir (Miller, 2011, s.3).

Ebeveynlikle ilgili yaşanan pişmanlıklar oldukça gerçekçidir ve son yıllarda birkaç anne ve babanın pişmanlıklarını anonim veya kapalı forumlarda çevrimiçi olarak tartışmaya başladıkları, kendi deneyimlerini anlatmak için öne çıktıkları görülmektedir (Donath, 2022, s.14).

2.3.6. Anne Babalıktan Pişmanlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Orna Donath (2015b)'ın İsraili kadınlarla yapılan görüşmelere dayanan araştırması, annelik pişmanlığı konusunda oldukça önemlidir. Donath'ın çalışması, annelik pişmanlığının marjinalleştirilmesinin sebeplerinin anneliğe dair güçlü ancak çelişen söylemlerden kaynaklandığını öne sürmektedir. Donath, İsrail'de çocuk doğurmayı kadınların yükümlülüğü olarak tasvir eden ve anneliği zorunluluk haline getiren doğum yanlısı görüşün ana hatlarını belirtmektedir. Ona göre çoğu kadın için annelik köprüden geçmek gibidir ve köprünün diğer ucunda hamile kalana kadar kendilerini ait hissetmedikleri topluma kabul ettirmek vardır. Çalışma İsraili annelerin çoğunun anneliğe geçişte, asla geri kazanılamayacak kayıp bir eski kimlik duygusu açısından benlik kaybı yaşadığını belgelemektedir. Görüşülen anneler normatif beklentiler sebebiyle annelik deneyiminden nefret ettiklerini ifade etmişler, ancak çocuklarını sevdiklerini ve pişmanlığın çocukların kendileriyle ilgili olmadığını vurgulamışlardır. Annelerin yaşadığı pişmanlık çocuklarına değil, zamanlarına, özgürlüklerine, özerkliklerine sınır getirdiğini düşündükleri için annelik kurumuna yöneliktir.

Son birkaç yılda Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'da temsili örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalar, çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyan ebeveynlerin oranının yaklaşık %17 olduğunu göstermektedir. Gallup Organization tarafından sağlanan verilere göre, Amerika Birleşik Devletleri'nde yetişkinlerin %5'i çocuk sahibi olmak istemediğini söylemiştir. Aynı zamanda ankete katılan bireylerin %7'si bir kez daha seçme şansları olsaydı kaç çocuk isteyecekleri sorusuna '0' cevabını vermiştir (Gallup, 2013). Avrupa Birliği'nde 18 ile 40 yaş arasındaki bireyler arasında yapılan benzer ankette, erkeklerin %7'si, kadınların ise %5'i çocuksuz bir yaşam istediklerini belirtmiştir (Miettinen ve Szalma, 2014, s.38).

2016 yılında çocuk sahibi Almanlardan oluşan temsili bir örneklem üzerinde yapılan araştırmada katılımcılardan "Bugün bir kez daha seçme şansım olsaydı, çocuk sahibi olmak istemezdim." ifadesine tepki vermeleri istenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin %8'i buna tamamen katıldıklarını söylerken, %11'i buna daha çok katıldıklarını ifade etmişlerdir (Piotrowski, 2021, s.3). Almanya'daki annelikten pişmanlık tartışması, bazı kadınların kültür ve medyada hâkim olan hegemonik annelik idealleri nedeniyle annelikten uzaklaştığına dair kanıtlar sunmaktadır (Heffernan ve Stone, 2021, s.351).

Moore ve Abetz (2018) tarafından Amerika’da yürütülen çalışmada, Reddit isimli internet sitesinde kullanıcılar tarafından oluşturulan başlıklar aracılığıyla ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili pişmanlıkları araştırılmıştır. Araştırmada çocuk sahibi olmakla ilişkili belirli koşullardan pişmanlık duyma ve çocuk sahibi olmaktan pişmanlık olarak iki kategori belirlenmiştir. Çocuk sahibi olmakla ilişkili durumlardan pişmanlık duymak, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili olumlu, dış faktörler ile ilgili olumsuz duygular ifade etmeleriyle karakterize edilmiştir. Bu ebeveynler çocuklarıyla ilgili hissettikleri ilk duygunun sevgi olduğunu, çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duymadıklarını, ancak zamanlama, sayı, fedakârlık, partner ve dış dünyayla ilgili faktörleri değiştirebilmek istediklerini vurgulamışlardır. Çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyan ebeveynlerin sayısı daha az olmakla birlikte, bu tür pişmanlık ebeveynlerin zamanda geri gidebilselerdi çocuk sahibi olmayacaklarını itiraf etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Katılımcılar hissettikleri bu duygunun ebeveyn rolünde kabul gören duygularla çatışması sebebiyle, suçluluk ve utanç duyduklarını, bu duyguların pişmanlığı açıkça tartışmaktan alıkoyduğunu belirtmişlerdir. Çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyduğunu belirtenlerin çoğu pişmanlıklarının zor çocuklar, kendini kötü ebeveyn olarak görme, ebeveynliği küçümseme ve çocuksuz kalma isteğinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Piotrowski (2021) tarafından Polonya’da yürütülen çalışmada, 18-40 yaş aralığındaki Polonyalı ebeveynlerin %13.6’sının bir kez daha karar verme şansları olsa çocuksuz bir hayatı seçecekleri sonucuna ulaşılmıştır. Evli bireyler arasında çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyanların oranı %8.1; gayriresmi ilişki içinde olan bireyler arasında bu oran %11.9; bekar ebeveynler arasında ise %22.8 bulunmuştur. Mali durum açısından yapılan değerlendirmede, mali sıkıntısı olmadığını iddia eden katılımcılar arasında ebeveynlikten pişmanlık duyanların oranı %9.5, hafif mali sıkıntısı olan bireyler arasında bu oran %10.4 ve ciddi mali sıkıntısı olan ebeveynler arasında çocuk sahibi olmaktan pişmanlık duyanların oranı %22.9’dur.

Emilia Garncarek (2020)’in Polonya forumlarında yaptığı çalışmada, pişmanlık duyan anneler üzüntü, öfke, hayal kırıklığı ve utanç yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu duygular hem annelik deneyimine hem de çocukların kendilerine yöneliktir ve bazı durumlarda bu ikisinin kombinasyonu bulunmaktadır. Olumsuz duygular, annelik ideeline uygun yaşama baskısından, çocuğun getirdiği sorumluluğun oluşturduğu

yorgunluktan ve eş desteğinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Anneler aynı zamanda özerklik eksikliği yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Bodin (2022) tarafından İsveç'te yürütülen çalışmada, İsveç'teki iki büyük çevrimiçi forumda, 142 ebeveynin hesabı da dahil olmak üzere, pişmanlığın nasıl ifade edildiği analiz edilmiştir. Çevrimiçi tartışmalar, ebeveynlikten pişmanlık duygularının nasıl ifade edildiğini ve ele alındığını ortaya koymuştur. Genel olarak ebeveynlikten pişmanlık duymak sosyal bir tabu olarak görülmüştür. Ebeveynler kendilerini utanç verici, berbat, kaba, iğrenç, normal olmayan gibi olumsuz terimlerle tanımlamışlardır. Bazıları değişebilmeyi, farklı hissedebilmeyi, ebeveynliğin tadını çıkarabilmeyi dilerken, diğerleri durumu kabullenmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Ebeveynler, tabu olması sebebiyle düşünce ve duygularını kimseye anlatamadıklarını, diğer yetişkinlerin tepkilerinden, çocuklarının nasıl hissettiklerini öğrenmelerinden korktuklarını ifade etmişlerdir. Anneler çocuk sahibi olmaları konusunda baskıya maruz kaldıklarını yazarken, kadınlar tek bir kadın tarafından kandırıldıklarını yazmışlardır.

Matley (2020)'in Birleşik Krallık merkezli en büyük ebeveynlik sitesi olan Mumsnet üzerinde yaptığı çalışmada, anneler çocuksuz kadından anneliğe geçiş sürecinde kendilerini kaybettiklerini belirtmişlerdir. Beklentileri karşılamaya çalışmalarına rağmen ne kendileri gibi ne de fedakâr, ideal anne gibi hissettiklerini, sağlıklı bir çocuğa sahip olmalarına rağmen yeterince mutlu olmadıkları için suçluluk ve utanç duyduklarını dile getirmişlerdir. Bu durum geçmişteki çocuksuz hayatlarına özlem duymalarına, çocuğu merkeze alan annelikten uzaklaşmalarına yol açmıştır.

Meil, Romero-Balsas ve Mutanyola Saura (2023) tarafından İspanya'daki babaların ebeveynlikten pişmanlık durumlarının incelendiği araştırmada, babalıktan pişman olmanın pek çok sosyal faktörden kaynaklandığı ortaya konmuştur. Bu tür duyguların yaşanması, babalık iş/yaşam dengesi sorunları yarattığında, büyükanne ve büyükbabanın bakımına yoğun ihtiyaç duyulduğunda, eş işsiz olduğunda ve erkek ailenin birincil geçimini sağlayan kişi olmaktan çıktığında daha olasıdır. Katılımcıların eşlerinden duyduğu memnuniyetsizlik de bir başka pişmanlık sebebi olarak bulunmuştur. İspanya'da bir daha çocuk sahibi olmayacağını belirten ebeveynlerin oranı %5.1 ile Almanya, Polonya ve Amerika Birleşik Devletleri'nden daha düşük bir orana sahiptir.

Jover ve Arlyn (2022) tarafından Filipinler’de yapılan çalışmada, genç yaşta ebeveyn olan babaların yaşadıkları deneyimlerin keşfedilmesi ve tanımlanması amaçlanmıştır. Çalışmada genç yaşta babaların pişmanlık ve hayal kırıklığı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda katılımcılar erken yaşta bir aile sahip olmanın stresli olduğunu ifade etmişlerdir.

Piotrowski, Mikolajczak ve Roskam (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, İngilizce, Fransızca ve Lehçe konuşan üç örneklem grubu üzerinden toplanan veriler doğrultusunda geçerliği ve güvenilirliği kanıtlanmış “Ebeveynlikten Pişmanlık Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek tek faktörlü bir yapıya sahiptir ve 12 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca, yapılan çalışmada yüksek ebeveynlik pişmanlığı ile yaşam doyumu arasında negatif, depresif belirtilerin şiddeti ile ebeveyn tükenmişliği arasında ise pozitif ilişki olduğu doğrulanmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili detaylı bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli, araştırılması planlanan problemin anlaşılması, araştırma sorularının cevaplanması veya hipotezlerin test edilmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen planı ifade etmektedir (Karasar, 2023, s.108).

Bu çalışmada, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı (ABPÖ) geliştirmek amacıyla nicel bilimsel araştırma modellerinden biri olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Gerçekliğin nesnel olarak gözlenip, ölçülüp analiz edilebileceğini kabul eden görüş nicel araştırmaları tanımlamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2022, s.13).

Tarama (survey) modeli ise, bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2022, s.16). Christen, Johnson ve Turner (2015, s.368)'a göre tarama araştırması zaman içerisinde meydana gelen değişiklikleri veya bir durumun iç yüzünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Genel tarama modeli ise , çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evrene ilişkin genel bir yargıya varabilmek için evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örneklem üzerinde yapılan düzenlemelerdir (Karasar 2023, s.111).

3.2. Çalışma Grubu

Anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleyebilecek bir ölçme aracı oluşturmak için gerçekleştirilen bu çalışma, Türkiye’de yaşayan, en az bir öz çocuğa sahip olan anneler-babalar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 18 yaş ve üzerinde olan, araştırmaya gönüllü olarak katılan bireyler çalışma grubuna alınmıştır.

Araştırmanın örnekleme belirlenirken seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Her bir örnekleme birimine eşit seçilme

olasılığı vererek seçilen birimlerin örnekleme alındığı yöntem basit seçkisiz örneklemedir. Basit seçkisiz örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız şansa sahiptir. Tüm bireylerin seçilme olasılığı aynıdır ve bir bireyin seçimi diğer bireylerin seçimini etkilememektedir (Büyüköztürk vd., 2022, s.88).

Alanyazın incelendiğinde ölçek geliştirme sürecinde analiz işlemleri için gerekli örneklem büyüklüğüne ilişkin birbirinden farklı yaklaşımların yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda; örneklem büyüklüğünün 100'den büyük olması gerektiği, en az 100 – 200 katılımcı gerektiği, 200 – 400 arasında olması gerektiği belirtilmektedir (Anderson ve Gerbing, 1984, s.158-159; Boomsma, 1982, s.240-241; Jackson, 2001, s.219).

Everitt (1975, s.238), örneklem büyüklüğünün her madde için 10 birey olacak şekilde hedeflenebileceğini ifade etmektedir. Goodwin (1999, s.91)'e göre faktör analizi için genellikle madde başına 10 katılımcı kuralı verilse de sahip olunması gereken en az katılımcı sayısı madde sayısının 3 katı ile 50 katı arasında değişmektedir. MacCallum, Widaman, Preacher ve Hong (2001, s.636) ise madde sayının 4 katı büyüklüğünde örnekleme gerek duyulduğunu belirtmektedir.

Bu çalışma kapsamında benzer özellikteki üç farklı grup üzerinde (birinci uygulama, ikinci uygulama ve üçüncü uygulama) veri toplanmıştır. Birinci çalışma grubu 370, ikinci çalışma grubu 250 ve üçüncü çalışma grubu 101 kişi olmak üzere, toplam 721 katılımcıdan veri toplanarak çalışma yürütülmüştür.

3.2.1. Birinci Çalışma Grubu (N= 370)

Anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleyecek ölçme aracını (ABPÖ) geliştirebilmek için asıl ölçme aracını oluşturacak maddeleri ayıklamak, maddelerin yer alacağı faktörleri tespit etmek amacıyla 453 katılımcıdan veriler toplanarak birinci uygulama gerçekleştirilmiştir.

Birinci uygulamada toplanan 453 ölçek formunun, 83 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirmeden çıkarılmış, 370 ölçek formu ile veri analizi işlemlerine devam edilmiştir. Birinci çalışma grubunu oluşturan katılımcılara ait kişisel değişkenlere ait bilgiler Tablo 3.1'de verilmektedir.

Tablo 3.1*Birinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	292	78.9
	Erkek	78	21.1
Yaş	18-30 yaş arası	31	8.4
	31-40 yaş arası	123	33.2
	41-50 yaş arası	123	33.2
	51-60 yaş arası	80	21.6
	60 yaş ve üzeri	13	3.5
Meslek	Memur	126	34.1
	İşçi	29	7.8
	Serbest Meslek	49	13.2
	Diğer	166	44.9
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	229	61.9
	Çalışmıyorum	141	38.1
Gelir Durumu	Düşük	25	6.8
	Orta	300	81.1
	Yüksek	43	11.6
	Çok Yüksek	2	.5
Eğitim Durumu	Okuryazar	2	.5
	İlkokul	13	3.5
	Ortaokul	12	3.2
	Lise	66	17.8
	Üniversite	196	53
	Lisansüstü	81	21.9
Medeni Durum	Evli	335	90.5
	Bekar	4	1.1
	Boşanmış	23	6.2
	Eşi vefat etmiş	8	2.2
Partnerle/Eşle Birliktelik Süresi	1-5 yıl	30	8.1
	6-10 yıl	65	17.6
	11-15 yıl	72	19.5
	16 yıl ve üstü	203	54.9
İlişkideki Baskınlık Durumu	Ben	82	22.2
	Partnerim/Eşim	86	23.2
	Eşit Düzeyde	202	54.6
Partnerle/Eşle İlişki Durumu	Çok Kötü	6	1.6
	Kötü	19	5.1
	Normal	117	31.6
	İyi	154	41.6
	Çok İyi	74	20

Tablo 3.1*Birinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler (Devam)*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İlişkide Anne-Baba Olma Yılı	1. yıl	113	30.5
	2-5. yıl	221	59.7
	6-9. yıl	22	5.9
	10. yıl ve üstü	14	3.8
Öz Çocuk Sayısı	1	131	35.4
	2	173	46.8
	3	50	13.5
	4	12	3.2
	5	2	.5
	6 ve üzeri	2	.5
Öz Çocukların Cinsiyeti	Kız	96	25.9
	Erkek	130	35.1
	Hem kız hem erkek	144	38.9
Çocuk Yetiştirme Tutumu	Baskıcı/Otoriter	12	3.2
	Demokratik/Destekleyici	255	68.9
	Aşırı Koruyucu	64	17.3
	Aşırı İzin Verici	4	1.1
	Mükemmeliyetçi	30	8.1
	Kayıtsız/İlgisiz	0	0
	Reddedici	0	0
	Tutarsız/Kararsız	5	1.4
Çocuk Sahibi Olmanın Avantajı/Dezavantajı	Avantajları daha fazladır	305	82.4
	Dezavantajları daha fazladır	65	17.6
Çocuk Sahibi Olmaktan Pişmanlık	Çok pişmanlık duyuyorum	1	.3
	Bazen pişmanlık duyuyorum	13	3.5
	Nadiren pişmanlık duyuyorum	47	12.7
	Hiç pişmanlık duymuyorum	309	83.5
Toplam		370	100

Tablo 3.1 incelendiğinde; birinci uygulamaya katılan katılımcıların 292'si kadın (%78.9) ve 78'i erkektir (%21.1). Yaş aralığı açısından katılımcılarının çoğunluğunun, 31-40 yaş (%33.2) ile 41-50 yaş (%33.2) arasındaki bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %34.1'i memur, %7.8'i işçi ve %13.2'si serbest meslek mensubudur. %44.9 ise diğer seçeneğini oluşturmaktadır. Katılımcıların %61.9'u çalışırken %38.1'i çalışmamaktadır. Gelir durumu açısından katılımcıların çoğunluğunu orta (%81.1) ile yüksek (%11.6) gelire sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların %53'ü üniversite, %21.9'u lisansüstü ve %17.8'i lise mezunudur.

Katılımcıların büyük kısmı evli (%90.5) bireylerden meydana gelmektedir. Partnerle/eşle birliktelik süresi açısından katılımcıların çoğunluğu 16 yıl ve üstü (%54.9) kategorisinde yer almaktadır. Katılımcıların %54.6'sının ilişkideki baskınlık durumunun eşit düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %41.6'sı partnerle/eşle ilişki durumunu iyi olarak tanımlamaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun ilişkilerinin 2-5. yılında (%59.7) anne-baba olduğu görülmektedir. Katılımcıların %35.4'ü 1, %46.8'i 2, %13.5'i 3 çocuk sahibidir. Çocukların %25.9'u kız, %35.1'i erkektir. Ebeveynlerin %38.9'unun ise hem kız hem de erkek çocuğu vardır. Katılımcıların %68.9'unun demokratik, %17.3'ünün aşırı koruyucu, %8.1'inin ise mükemmeliyetçi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %82.4'ü çocuk sahibi olmanın avantajlarının, %17.6'sı ise dezavantajlarının daha fazla olduğunu belirtmektedir. Çocuk sahibi olmaktan pişmanlık açısından katılımcıların %83.5'ini hiç pişmanlık duymayan, %12.7'sini nadiren pişmanlık duyan bireyler oluşturmaktadır.

3.2.2. İkinci Çalışma Grubu (N=250)

Anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleyecek ölçme aracını (ABPÖ) geliştirebilmek için birinci uygulama verilerinin analizi sonrasında birinci uygulama grubundan farklı olan ikinci bir çalışma grubundan tekrar veri elde edilmiştir. Toplamda 290 katılımcıdan veri toplanarak ikinci uygulama gerçekleştirilmiştir.

İkinci uygulamada toplanan 290 ölçek formunun 40 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirmeden çıkarılmış, 250 ölçek formu ile veri analizi işlemleri yapılmıştır. İkinci çalışma grubunu oluşturan katılımcıların kişisel değişkenlerine ilişkin bilgiler Tablo 3.2'de verilmektedir.

Tablo 3.2

İkinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	205	82
	Erkek	45	18

Tablo 3.2*İkinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler (Devam)*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Yaş	18-30 yaş arası	25	10
	31-40 yaş arası	116	46.4
	41-50 yaş arası	80	32
	51-60 yaş arası	22	8.8
	60 yaş ve üzeri	7	2.8
Meslek	Memur	75	30
	İşçi	16	6.4
	Serbest Meslek	26	10.4
	Diğer	133	53.2
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	150	60
	Çalışmıyorum	100	40
Gelir Durumu	Düşük	19	7.6
	Orta	197	78.8
	Yüksek	32	12.8
	Çok Yüksek	2	.8
Eğitim Durumu	Okuryazar	0	0
	İlkokul	9	3.6
	Ortaokul	8	3.2
	Lise	35	14
	Üniversite	159	63.6
	Lisansüstü	39	15.6
Medeni Durum	Evli	226	90.4
	Bekar	4	1.6
	Boşanmış	17	6.8
	Eşi vefat etmiş	3	1.2
Partnerle/Eşle Birliktelik Süresi	1-5 yıl	15	6
	6-10 yıl	53	21.2
	11-15 yıl	68	27.2
	16 yıl ve üstü	114	45.6
İlişkideki Baskınlık Durumu	Ben	50	20
	Partnerim/Eşim	56	22.4
	Eşit Düzeyde	144	57.6
Partnerle/Eşle İlişki Durumu	Çok Kötü	5	2
	Kötü	21	8.4
	Normal	75	30
	İyi	103	41.2
	Çok İyi	46	18.4
İlişkide Anne-Baba Olma Yılı	1. yıl	78	31.2
	2-5. yıl	150	60
	6-9. yıl	16	6.4
	10. yıl ve üstü	6	2.4

Tablo 3.2*İkinci Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler (Devam)*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Öz Çocuk Sayısı	1	83	33.2
	2	120	48
	3	36	14.4
	4	10	4
	5	1	.4
	6 ve üzeri	0	0
Öz Çocukların Cinsiyeti	Kız	59	23.6
	Erkek	94	37.6
	Hem kız hem erkek	97	38.8
Çocuk Yetiştirme Tutumu	Baskıcı/Otoriter	9	3.6
	Demokratik/Destekleyici	182	72.8
	Aşırı Koruyucu	26	10.4
	Aşırı İzin Verici	2	.8
	Mükemmeliyetçi	24	9.6
	Kayıtsız/İlgisiz	0	0
	Reddedici	1	.4
	Tutarsız/Kararsız	6	2.4
Çocuk Sahibi Olmanın Avantajı/Dezavantajı	Avantajları daha fazladır	202	80.8
	Dezavantajları daha fazladır	48	19.2
Çocuk Sahibi Olmaktan Pişmanlık	Çok pişmanlık duyuyorum	1	.4
	Bazen pişmanlık duyuyorum	6	2.4
	Nadiren pişmanlık duyuyorum	32	12.8
	Hiç pişmanlık duymuyorum	211	84.4
Toplam		250	100

Tablo 3.2 incelendiğinde; ikinci uygulamaya katılan katılımcıların 205'si kadın (%82) ve 45'i erkektir (%18). Yaş aralığı açısından katılımcılarının çoğunluğunun, 31-40 yaş (%46.6) ile 41-50 yaş (%32) arasındaki bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %30'u memur, %6.4'ü işçi ve %10.4'ü serbest meslek mensubudur. %53.2 ise diğer seçeneğini oluşturmaktadır. Katılımcıların %60'ı çalışırken %40'ı çalışmamaktadır. Gelir durumu açısından katılımcıların çoğunluğunu orta (%78.8) ile yüksek (%12.8) gelire sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların %63.6'sı üniversite, %15.6'sı lisansüstü ve %14'ü lise mezunudur.

Katılımcıların büyük kısmı evli (%90.4) bireylerden meydana gelmektedir. Partnerle/eşle birliktelik süresi açısından katılımcıların çoğunluğu 16 yıl ve üstü (%45.6) kategorisinde yer almaktadır. Katılımcıların %57.6'sının ilişkideki baskınlık

durumunun eşit düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %41.2'si partnerle/eşle ilişki durumunu iyi olarak tanımlamaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun ilişkilerinin 2-5. yılında (%60) anne-baba olduğu görülmektedir. Katılımcıların %33.2'si 1, %48'i 2, %14.4'ü 3 çocuk sahibidir. Çocukların %23.6'sı kız, %37.6'sı erkektir. Ebeveynlerin %38.8'inin ise hem kız hem de erkek çocuğu vardır. Katılımcıların %72.8'inin demokratik, %10.4'ünün aşırı koruyucu, %9.6'sının ise mükemmeliyetçi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %80.8'i çocuk sahibi olmanın avantajlarının, %19.2'si ise dezavantajlarının daha fazla olduğunu belirtmektedir. Çocuk sahibi olmaktan pişmanlık açısından katılımcıların %84.4'ünü hiç pişmanlık duymayan, %12.8'ini nadiren pişmanlık duyan bireyler oluşturmaktadır.

3.2.3. Üçüncü Çalışma Grubu (N=101)

Ölçek geliştirme sürecince birinci ve ikinci uygulama verilerinin analizi sonrasında, ölçüt bağıntılı geçerliği belirlemek amacıyla bağımsız olan bir çalışma grubundan tekrardan veri toplanmıştır. Toplamda 120 katılımcıdan veri toplanarak üçüncü uygulama gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü uygulamada toplanan 120 ölçek formunun 19 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirmeden çıkarılmış, 101 ölçek formu ile veri analizi işlemleri yapılmıştır. Üçüncü çalışma grubunu oluşturan katılımcılara ait kişisel değişkenlere Tablo 3.3'te yer verilmektedir.

Tablo 3.3

Üçüncü Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	86	85.1
	Erkek	15	14.9
Yaş	18-30 yaş arası	6	5.9
	31-40 yaş arası	34	33.7
	41-50 yaş arası	48	47.5
	51-60 yaş arası	12	11.9
	60 yaş ve üzeri	1	1

Tablo 3.3*Üçüncü Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler (Devam)*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Meslek	Memur	33	32.7
	İşçi	4	4
	Serbest Meslek	16	15.8
	Diğer	48	47.5
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	60	59.4
	Çalışmıyorum	41	40.6
Gelir Durumu	Düşük	11	10.9
	Orta	84	83.2
	Yüksek	6	5.9
	Çok Yüksek	0	0
Eğitim Durumu	Okuryazar	0	0
	İlkokul	6	5.9
	Ortaokul	5	5
	Lise	14	13.9
	Üniversite	61	60.4
	Lisansüstü	15	14.9
Medeni Durum	Evli	93	92.1
	Bekar	1	1
	Boşanmış	7	6.9
	Eşi vefat etmiş	0	0
Partnerle/Eşle Birliktelik Süresi	1-5 yıl	4	4
	6-10 yıl	17	16.8
	11-15 yıl	24	23.8
	16 yıl ve üstü	56	55.4
İlişkideki Baskınlık Durumu	Ben	25	24.8
	Partnerim/Eşim	29	28.7
	Eşit Düzeyde	47	46.5
Partnerle/Eşle İlişki Durumu	Çok Kötü	0	0
	Kötü	12	11.9
	Normal	36	35.6
	İyi	35	34.7
	Çok İyi	18	17.8
İlişkide Anne-Baba Olma Yılı	1. yıl	36	35.6
	2-5. yıl	60	59.4
	6-9. yıl	4	4
	10. yıl ve üstü	1	1
Öz Çocuk Sayısı	1	35	34.7
	2	50	49.5
	3	13	12.9
	4	3	3
	5	0	0
	6 ve üzeri	0	0

Tablo 3.3*Üçüncü Çalışma Grubu Katılımcılarına Ait Kişisel Değişkenler (Devam)*

Değişkenler		Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Öz Çocukların Cinsiyeti	Kız	27	26.7
	Erkek	35	34.7
	Hem kız hem erkek	39	38.6
Çocuk Yetiştirme Tutumu	Baskıcı/Otoriter	0	0
	Demokratik/Destekleyici	66	65.3
	Aşırı Koruyucu	18	17.8
	Aşırı İzin Verici	1	1
	Mükemmeliyetçi	4	4
	Kayıtsız/İlgisiz	1	1
	Reddedici	0	0
	Tutarsız/Kararsız	3	3
Çocuk Sahibi Olmamanın Avantajı/Dezavantajı	Avantajları daha fazladır	84	83.2
	Dezavantajları daha fazladır	17	16.8
Çocuk Sahibi Olmaktan Pişmanlık	Çok pişmanlık duyuyorum	0	0
	Bazen pişmanlık duyuyorum	4	4
	Nadiren pişmanlık duyuyorum	15	14.9
	Hiç pişmanlık duymuyorum	82	81.2
Toplam		101	100

Tablo 3.3 incelendiğinde; ikinci uygulamaya katılan katılımcıların 86'sı kadın (%85.1) ve 15'i erkektir (%14.9). Yaş aralığı açısından katılımcılarının çoğunluğunun, 31-40 yaş (%33.7) ile 41-50 yaş (%47.5) arasındaki bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların %32.7'si memur, %4'ü işçi ve %15.8'si serbest meslek mensubudur. %47.5 ise diğer seçeneğini oluşturmaktadır. Katılımcıların %59.4'ü çalışırken %40.6'sı çalışmamaktadır. Gelir durumu açısından katılımcıların çoğunluğunu düşük (%10.9) ile orta (%83.2) gelire sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların %60.4'ü üniversite, %14.9'u lisansüstü ve %13.9'u lise mezunudur.

Katılımcıların büyük kısmı evli (%92.1) bireylerden meydana gelmektedir. Partnerle/eşle birliktelik süresi açısından katılımcıların çoğunluğu 16 yıl ve üstü (%55.4) kategorisinde yer almaktadır. Katılımcıların %46.5'inin ilişkideki baskınlık durumunun eşit düzeyde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %35.6'sı partnerle/eşle ilişki durumunu normal olarak tanımlamaktadır.

Katılımcıların çoğunluğunun ilişkilerinin 2-5. yılında (%59.5) anne-baba olduğu görülmektedir. Katılımcıların %34.7'si 1, %49.5'i 2, %12.9'u 3 çocuk

sahibidir. Çocukların %26.7'si kız, %34.7'si erkektir. Ebeveynlerin %38.6'sının ise hem kız hem de erkek çocuğu vardır. Katılımcıların %65.3'ünün demokratik, %17.8'inin aşırı koruyucu, %4'ünün ise mükemmeliyetçi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %83.2'si çocuk sahibi olmanın avantajlarının, %16.8'i ise dezavantajlarının daha fazla olduğunu belirtmektedir. Çocuk sahibi olmaktan pişmanlık açısından katılımcıların %81.2'sini hiç pişmanlık duymayan, %14.9'unu nadiren pişmanlık duyan bireyler oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını belirleyebilecek ölçme aracını oluşturmak amacıyla ölçek formu kullanılmıştır. Birinci ve ikinci uygulama formu iki, üçüncü uygulama formu ise üç bölüm şeklinde tasarlanmıştır. Üç uygulama formunun da birinci bölümünü “Kişisel Bilgi Formu”, ikinci bölümünü ise ölçek geliştirme çalışması yapılan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)” oluşturmaktadır. İlk iki uygulamadan farklı olarak, ölçüt bağıntılı geçerliği belirlemek amacıyla gerçekleştirilen üçüncü uygulama formunun üçüncü bölümünde “Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)” yer almaktadır. Bu başlık altında, uygulama formlarını oluşturan bölümlere dair bilgilere yer verilmektedir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından katılımcıların kişisel özelliklerine ilişkin bilgi toplamak amacıyla oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”, birinci uygulama (Ek 2), ikinci uygulama (Ek 3) ve üçüncü uygulama (Ek 4) formlarının ilk kısmını meydana getirmektedir. Belirtilen bölümde cinsiyet, yaş, meslek, çalışma durumu, gelir durumu, eğitim durumu, medeni durum, partnerle/eşle birliktelik süresi, partnerle/eşle ilişki ve ilişkideki baskınlık durumu, ilişkide anne-baba olma yılı, öz çocuk sayısı, öz çocuğun/çocukların cinsiyeti, çocuk yetiştirme tutumu, çocuk sahibi olmanın avantaj ve dezavantajları ile çocuk sahibi olmaktan pişmanlıkla ilgili sorular yer almaktadır.

3.3.2. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)

Ulusal alanyazında anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarının ölçüldüğü bir ölçme aracına rastlanmamış olması “Anne-Babalıktan

Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Araştırmanın temel amacı kapsamında geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı oluşturmak için çalışma yürütülmüştür. “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)” birinci uygulama (Ek 2), ikinci uygulama (Ek 3) ve üçüncü uygulama (Ek 4) formlarının ikinci kısmını oluşturmaktadır. Bu başlık altında; “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilme aşamalarına ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.

3.3.2.1. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin (ABPÖ) Geliştirilmesi Süreci

Ölçme; gözlenen bir niteliğin elemanlarının, amaca-araca-olanaklara ve doğasına bağlı olarak, belirlenmiş kurallara uyarak, sayı, simge ve sıfatlarla eşleştirilmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır. Ölçme, bir değişkene ilişkin öznel gözlemlerin nesnelleştirilmesi ve tanımlanması şeklinde belirtilmektedir. Psikolojide ölçme işlemi, doğrudan gözlemlenemeyen psikolojik değişkenleri dolaylı olarak ölçme işlemidir (Acar Güvendir ve Özer Özkan, 2022, s.13).

Bilimsel araştırmaların konusunu oluşturan olay, olgu, nesne ve varlıkların ölçülmesi hedeflenen özellikleri dikkate alınarak hazırlanan veri toplama araçları ölçektir. Araştırmaların konusunu olan olaylar, olgular, nesneler ve varlıklara ilişkin sayısal özelliklerin belirlenmesi ölçeklerle mümkün olmaktadır (Bayat, 2014, s.6).

Karakoç ve Dönmez (2014, s.40)’e göre ölçekler, ölçmeye konu olan özelliklerin sınıflanması, sıralanması, derecelerinin tespit edilmesi amacıyla uyulması gereken kuralları belirleyen veri toplama araçlarıdır. Ölçekler ölçme işlemini kolaylaştırırken, varılan sonuçların niteliği konusunda da fikir sağlamaktadır. Duyarlı ölçüm aracıyla yapılan ölçmeler bilimsel gelişmeyi artırmaktadır.

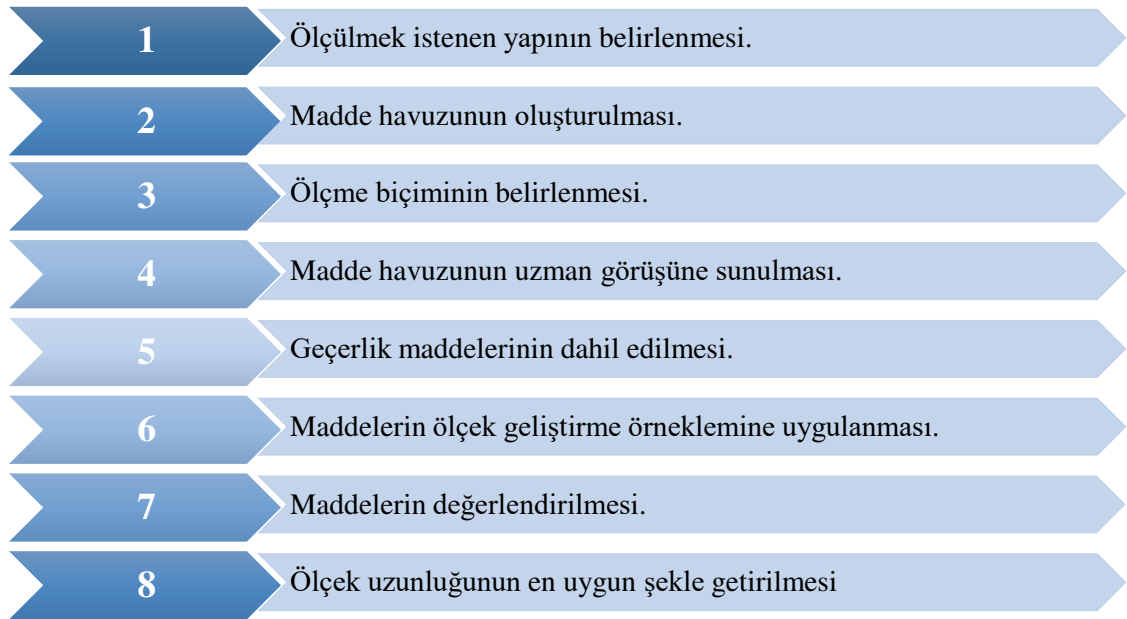
Araştırmacılar, incelemek istedikleri olay, olgu, nesne ya da varlıklara dair ölçüm yapmak istediklerinde hem geçerli hem de güvenilir bir ölçüm yapmaya imkân sağlayacak ölçme aracına ihtiyaç duymaktadır. Eğer kendi kültürüne uygun geliştirilmiş veya uyarlanmış psikometrik açıdan güçlü bir ölçme aracı bulunmuyorsa, yeni bir ölçek geliştirmek ya da daha önceden farklı dilde geliştirilmiş olan ölçeği kültüre uyarlamak gibi iki seçenek ortaya çıkmaktadır (Yurdabakan ve Çüm, 2017, s.111). Hazırlanan bir ölçeğin belirli standartlarda geliştirilmiş olması bilim camiası tarafından kabul edilmesini sağlamaktadır.

Oluşturulan ölçeğin geçerlik ve güvenirlik koşullarını sağlaması için, ölçek geliştirme ve kullanma sürecinde belirlenmiş olan kural ve standartlara uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Aksi durumda ölçeğin kullanıldığı çalışmalarda bazı hatalar ortaya çıkabilmektedir (Karakoç ve Dönmez, 2014, s.40).

Ölçeğin meydana getirilmesi süreci birbirini izleyen adımlar altında özetlenebilmektedir. Alanyazın incelendiğinde ölçek geliştirme sürecinde takip edilmesi gereken adımların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Rust ve Golombok (2009, s.211-233) ölçek geliştirme sürecini 9 adımda, Cohen ve Serdlik (2010, s.245-293) 5 temel adımda ele almıştır. Tezbaşaran (2008, s.9-42) ise Likert tipi ölçek geliştirme sürecini 3 ana başlık altında ele almaktadır.

DeVellis (2022, s.73-114)'in Ölçek Geliştirme-Kuram ve Uygulamalar kitabında da ölçek geliştirme süreci 8 basamakta tanımlanmaktadır. Çalışmanın belirttiği sekiz ölçek geliştirme basamağı Şekil 3.1'de yer almaktadır.

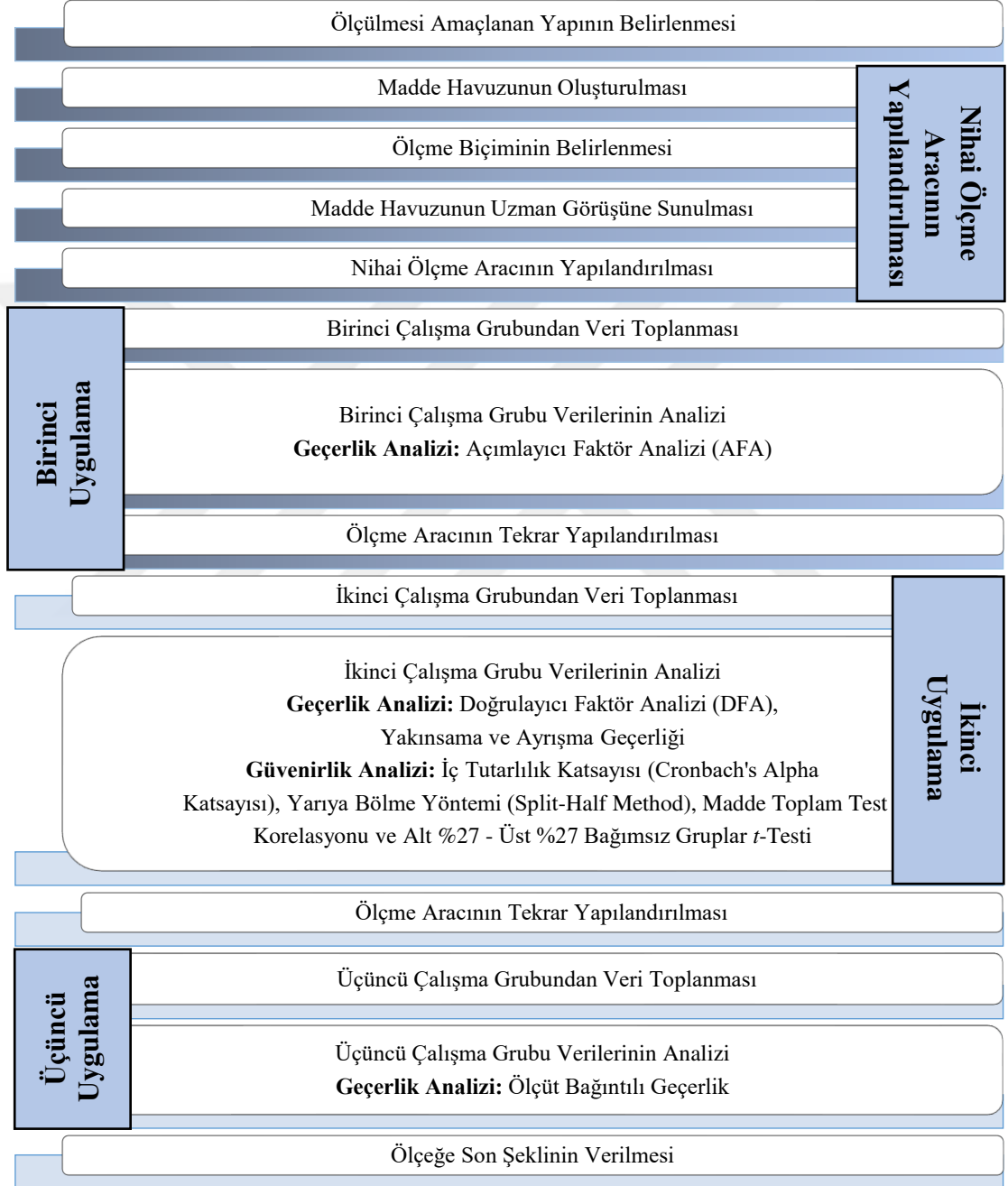
Ölçek geliştirme basamakları ölçülmek istenen yapının belirlenmesiyle başlamakta bunu sırasıyla madde havuzunun oluşturulması, ölçme yönteminin belirlenmesi, oluşturulan madde havuzunun uzmanlara sunulması, geçerlik maddelerinin eklenmesi, maddelerin örnekleme uygulanması, değerlendirilmesi ve son olarak ölçeğin en uygun şekle getirilmesi aşamaları takip etmektedir.

Şekil 3.1 Ölçek Geliştirme İlkeleri

Kaynak: DeVellis (2022, s.73-114)'in “Ölçek Geliştirme-Kuram ve Uygulamalar” kitabından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın amacına uygun olarak çeşitli kaynakların (Churchill, 1979; Yurdabakan ve Çüm, 2017; DeVellis, 2022) önerdiği ölçek geliştirme süreçlerinden hareketle, bu çalışmayı kapsayan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi için bir süreç oluşturulmuştur. Ölçek geliştirme süreci Şekil 3.2’de yer almaktadır.

Şekil 3.2 Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin (ABPÖ) Geliştirilmesi Süreci

Kaynak: Churchill (1979, s.66), Yurdabakan ve Çüm (2017, s.112-116) ve DeVellis (2022, s.73-114)’in çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 3.2’de görüldüğü üzere “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi sürecinde öncelikle ölçülmesi amaçlanan yapı, ölçülecek özellikler ve ölçeğin kimlere yönelik geliştirildiği belirlenmiştir. Çalışma hatları oluşturulduktan sonra geliştirilen ölçekle ölçülmek istenen yapı ile ilgili alanyazın taraması yapılmış ve madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunu oluşturan maddelerin nasıl ölçüleceğine belirlemek için ölçek türüne karar verilmiştir. Oluşturulan nihai ölçüm aracı kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak amacıyla alan uzmanlarının değerlendirmesine sunulmuş ve uzmanlardan alınan geribildirimler doğrultusunda ölçüm aracı tekrardan yapılandırılmıştır. Daha sonra birinci uygulama için hazırlanan form ile veriler toplanarak analiz işlemleri yapılmış, analiz işlemlerinden hareketle ölçüm aracı tekrardan yapılandırılmıştır. Arıtılmış ölçme aracı ile ikinci ve üçüncü uygulama gerçekleştirilmiş, veri analizi işlemleri yapılarak ölçeğe son şekli verilmiştir. Süreç sonunda güvenilirliği ve geçerliği istatistiksel analizlerle kanıtlanmış “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” geliştirilmiştir. Nihai ölçme aracının yapılandırılmasına dair detaylı açıklamalara aşağıdaki başlıklar altında yer verilmektedir:

a. Ölçülmesi Amaçlanan Yapının Belirlenmesi

Ölçek geliştirme sürecinde ilk adım, ölçeğin ne işe yarayacağını, hangi amaca hizmet edeceğini belirlenmesidir. Ölçek geliştiricinin, ölçeğin hangi amaçla kullanılacağını tespit etmesi gerekmektedir. Aynı zamanda araştırmacının, bu konuda önceden geliştirilmiş ya da uyarlanmış olan bir ölçek bulunup bulunmadığını, eğer varsa geliştirilecek olan ölçeğin daha önce geliştirilmiş ya da uyarlanmış olan ölçekle benzer veya farklı yönlerini belirlemesi beklenmektedir (Yurdabakan ve Çüm, 2017, s.114). Ölçeğin oluşturulması sürecinde, kapsamın istenmeyen noktalara kaymasını engellemek amacıyla sınırların belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (DeVellis, 2022, s.73). Bu doğrultuda “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin içeriği konusuna açıklık getirmek için aşağıdaki iki soruya cevap aranmıştır:

- “Anne babalıktan pişmanlık durumunu meydana getiren faktörler nelerdir?”
- “Anne babalıktan pişmanlık durumunu meydana getiren faktörlerin içerikleri nelerdir?”

Bu sorulara cevap bulmak ve anne babalıktan pişmanlık durumunu meydana getiren yapıları tanımlayabilmek için alanyazın taraması yapılmıştır. Yapılan alanyazın taraması sonucunda Julia Moore ve Jenna S. Abetz (2019)'ın "What Do You Parents Regret About Having Children? Communicating Regrets Online" isimli çalışması ile Orna Donath (2022)'ın "Regretting Motherhood" kitabından faydalanılarak iki faktör tanımlanmıştır. Bu faktörler:

1. Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler:

Ebeveynlerin başa dönme şansları olsa çocuk sahibi olmayacakları düşüncesi ile çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği içsel koşullara (ebeveynlik rollerini karşılayamadığını düşünme, kendini kötü ve yetersiz ebeveyn olarak görme, ebeveynliği küçümseme, çocuksuz kalma arzusu) ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir.

2. Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler:

Ebeveynlerin çocuklarına karşı olumlu, çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği dış koşullara (aşırı fedakârlık, partner/eş ilişkisi, ekonomik koşullar ve mesleki yaşamda meydana gelen değişimler) ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir.

b. Madde Havuzunun Oluşturulması

Ölçülmesi amaçlanan yapı belirlendikten sonra nihai ölçme aracının yapılandırılması aşamasına geçilmektedir. Nihai ölçme aracı oluşturulduktan sonraki ilk işlem madde havuzunun oluşturulmasıdır. DeVellis (2022, s.77)'e göre, bir ölçeğin özellikleri onu oluşturan maddeler tarafından belirlenmektedir. Bu sebeple maddeler, tanımlanan yapının sınırlarını aşmamalıdır.

Çalışma kapsamında, ölçme aracının amacı doğrultusunda anne babalıktan pişmanlık durumunu ifade eden ve iki faktörü (anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler, anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler) yansıtan bir madde havuzu oluşturabilmek için alanyazın taraması yapılmıştır. Alanyazın taraması sonucunda 46 ifadeden meydana gelen madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzu oluşturulurken DeVellis (2022, s.80-84) ile Yurdabakan ve Çüm (2017, s.115)'ün önerdiği kriterler dikkate alınarak; aşırı uzun olan, iki ya da daha fazla fikri ifade eden, farklı algılanabilecek ifadelerden kaçınılmıştır. Her bir maddenin, ölçülecek

özelliğın tek bir yönünü ifade edecek şekilde yazılmasına, gereksiz sözcüklerden arınık olmasına dikkat edilmiştir.

c. Ölçme Biçiminin Belirlenmesi

Maddeler için birçok cevap verme biçimi bulunmaktadır ve bu basamak, madde oluşturmaya eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. En yaygın madde biçimlerinden bir tanesi Likert ölçeğidir (DeVellis, 2022, s.85).

Likert ölçeği, düşünce, inanç ve tutumları ölçen araçlarda yaygın biçimde kullanılmaktadır. Likert ölçeğinde verilen maddeyi, bu maddeyi onaylayanın çeşitli düzeylerini gösteren seçenekler izlemektedir. Bu seçenekler “kesinlikle katılmıyorum” ifadesinden “kesinlikle katılıyorum”a doğru bir sıra halindedir. Ayrıca seçeneklere nötr olan orta bir nokta da konulabilmektedir (DeVellis, 2022, s.93).

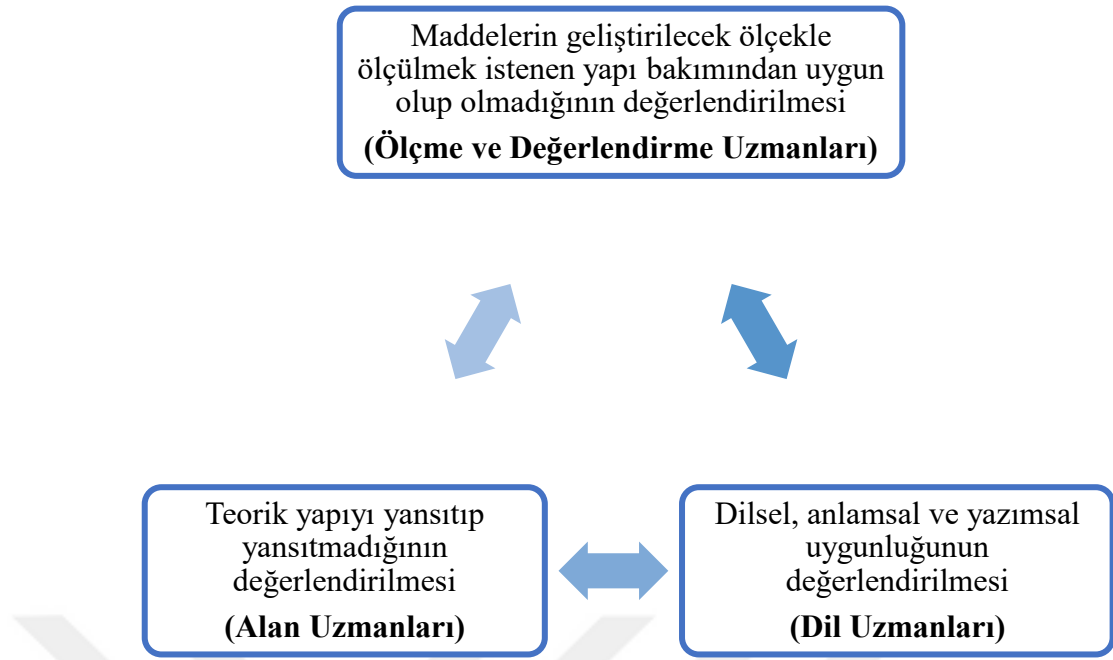
Çalışma kapsamında ölçülecek değişkenin özelliği doğrultusunda ölçme biçimi, Likert ölçeği olarak tercih edilmiştir. Ölçme biçimine dair dikkat edilmesi gereken bir başka nokta seçeneklerin kaç dereceden meydana geleceğini belirlemektedir. Bu doğrultuda ölçeğin maddeleri; 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum şeklinde 5’li Likert tipinde derecelendirilmiştir.

d. Madde Havuzunun Uzman Görüşüne Sunulması

Ölçeğin oluşturulması sürecinde diğer bir adım, madde havuzunun içerik konusunda bilgili olan alan uzmanlarına sunulmasıdır. Ölçekler ölçülmek istenen yapıyı sorgulamak için yeterli olmalıdır. Ölçeği meydana getiren maddelerin ölçmek istediğimiz yapıyı ne derecede temsil ettiği kapsam geçerliği ile ifade edilmektedir. Ölçme aracının madde sayısı, kalitesi kapsam geçerliğini yakından ilgilendirmektedir.

Kapsam geçerliğini incelemede kullanılan yöntemlerden bir tanesi uzman görüşünden yararlanmaktır. Uzmanlardan beklenen, ölçeğin taslak formunda bulunan maddeleri uygunluk ve ölçülmek istenen kapsam açısından değerlendirmeleridir.

Açık veya kapalı uçlu sorulardan oluşan uzman değerlendirme formları kullanılarak uzman görüşleri alınabilmektedir (Büyüköztürk vd., 2022, s.122). Çalışmaya ait uzman görüşü alma sürecine Şekil 3.3’de yer verilmektedir.

Şekil 3.3 Ölçek Geliştirme Sürecinde Uzman Görüşü

Kaynak: Acar Güvendir ve Özer Özkan (2022, s.28)'in "Tüm Yönleriyle Ölçek Geliştirme Süreci" kitabından uyarlanarak hazırlanmıştır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, iki boyutu oluşturan maddeler ve ölçme biçimi belirlendikten sonra uzman görüşünü alabilmek için form (Ek 1) oluşturulmuştur. Uzmanlardan her bir maddeyi belirtilen üç seçeneğe (uygun, uygun değil, düzeltilmeli) göre değerlendirmeleri istenmiştir. Form, uzmanların görüş ve önerilerini sunabilmeleri ve yeni maddeler ekleyebilmelerine olanak sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Çalışma kapsamında oluşturulan form uzmanların bazılarına direkt verilmiş, bazılarına da e-posta yoluyla gönderilmiş ve incelemeleri istenmiştir. 1 ölçme ve değerlendirme, 1 dil ve 7 alan uzmanı olmak üzere toplamda 9 uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

e. Nihai Ölçme Aracının Yapılandırılması

Uzman değerlendirmesi doğrultusunda bazı maddeler değiştirilmiş, 8 madde elenmiş ("*Anne-Baba olmasaydım kendimi daha iyi hissederdim*", "*Anne-Baba olmadan önce yaşamım daha keyifliydi*", "*Genç yaşta anne-baba olduğum için pişmanım*", "*Anne-Baba olma kararını yeterince düşünmeden verdiğim için pişmanım*", "*Keşke çocuk sahibi olarak kendi hayatımı feda etmeseydim*", "*Kendimi çocuğuma/çocuklarıma hizmet etmeye adanmış olduğum için pişmanım*", "*Anne-Baba olmak yaşamdan aldığım tatmini düşürüyor*",

“Anne-Baba olmak gelecek kaygımı artırıyor”), elde edilen bilgiler sonucunda 38 maddelik nihai ölçme aracı yapılandırılmıştır. Birinci uygulama verilerinin toplanması için oluşturulan ölçme aracına dair form Ek 2’de verilmektedir. Uzman görüşleri doğrultusunda oluşturulan ölçme aracına ait maddelerin faktörler dağılımı Tablo 3.4’te yer almaktadır.

Tablo 3.4

Nihai Ölçme Aracına Ait Maddelerin Faktörlere Göre Dağılımı

Faktörler	Madde Sayısı
Faktör 1 -Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	17
Faktör 2 -Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	21

3.3.3. Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)

Üçüncü uygulama formunun (Ek 4) üçüncü bölümünü oluşturan Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ), Kaymak Özmen ve Özmen (2012, s.20-35) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek ebeveynlerin günlük yaşamlarında çocukları ile kurdukları ilişkide yaşadıkları stresi ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek tek boyut ve 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte “Her zaman= 4”, “Sık sık= 3”, “Bazen= 2” ve “Hiçbir zaman= 1” seçeneklerini içeren 4’lü Likert tipi bir derecelendirme kullanılmaktadır.

Ölçekten alınabilen en düşük puan 16 iken en yüksek puan 64’tür. Elde edilen yüksek puan, anne baba stresinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir. Tek faktörlü yapıya sahip olan ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı %32.20’dir. Ölçek maddelerine ait faktör yük değerleri .41 ile .66 arasındadır. Maddelerin ortak varyans değerleri .17 ile .43, madde toplam korelasyonu değerleri ise .34 ile .58 arasında değişmektedir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucuna göre ölçek tek boyutludur. Ölçeğin tek faktörlü yapısının geçerliliğine ilişkin kanıt sunmak için yapılan Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde Ki-Kare Uyum İndeksi (χ^2)= 252.98 (N= 438, sd= 104, p= .000), χ^2 /sd oranının 252.98/104= 2.43 olduğu görülmektedir.

Diğer uyum indeksleri incelendiğinde Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) .05, Uyum İyiliği İndeksi (GFI) .93, Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (AGFI) .91, Ortalama Hataların Karekökü (RMR) .03 ve Standardize Edilmiş RMR

.04 bulunmuştur. Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) .91'dir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları modelin uyumlu olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirliğine işaret eden Cronbach's Alpha (α) değeri .85 olarak hesaplanmıştır. Spearman Brown iki yarı test güvenirliği ise .82 olarak bulunmuştur. Güvenirlik analizleri bulgularından hareketle ABSÖ'nün güvenilir bir ölçek olduğu yorumu yapılabilmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde araştırmanın amacını, bilgilendirilmiş onamı, Kişisel Bilgi Formunu, "Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği"ni ve "Anne Baba Stres Ölçeği"ni içeren form araştırmacı tarafından çevrim içi ortamda Google Forms aracılığıyla hazırlanmış, en az bir öz çocuğu olan 18 yaş ve üzerindeki anne babalara iletilmiştir.

Veri toplama sürecinde ölçek formunun açıklığa kavuşturulması ve gerekli bilgilere yer verilmesi önem taşımaktadır. Bu sebeple ölçek formunun yönerge kısmında, çalışmanın amacı ile çalışmaya katılabilme kriterleri hakkında ön bilgiler verilmiş, uygun kriterleri taşıyan katılımcıların formu doldurması gerektiği belirtilmiştir. Ölçek formunun uygulanmasında gönüllülük ilkesi esas alınmıştır.

Her veri toplama sürecinde (birinci uygulama, ikinci uygulama ve üçüncü uygulama) hatalı ve uç veri içeren ölçek formları elenerek çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Çalışmanın, birinci, ikinci ve üçüncü uygulama olmak üzere üç kısımdan meydana gelmesi dolayısıyla üç ayrı gruptan veri toplanmıştır.

Birinci uygulama sonucunda 453 katılımcı tarafından ölçek formu doldurulmuş, 83 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirilmeden çıkarılarak 370 ölçek formu değerlendirmeye alınmıştır. İkinci uygulama kapsamında ise 290 katılımcı ölçek formunu doldurmuş, 40 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirilmeden çıkarılarak 250 ölçek formu değerlendirilmiştir. Üçüncü uygulama kapsamında ise 120 katılımcı ölçek formunu doldurmuş, 19 adedi hatalı ve uç veriler sebebiyle değerlendirilmeden çıkarılarak 101 ölçek formu değerlendirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışma verilerinin analizi için “SPSS” ve “LISREL” paket programları kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan verilerin faktör analizi işlemlerinden önce birinci, ikinci ve üçüncü uygulama için hatalı veri ve uç değer varsayımları kontrol edilmiştir. Ölçme aracının toplam puanından z standart değeri elde edilmiş ve buna göre z standart puanları -3 ile +3 dışında yer alan değerler, uç değer olarak kabul edilmiştir. Ölçek geliştirme sürecinde birinci uygulamada 370, ikinci uygulamada 250, üçüncü uygulamada ise 101 katılımcıdan veri toplanmıştır. Çalışma kapsamında toplamda 721 katılımcıya ulaşılmıştır.

Basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerlerine göre çalışma grubuna ait verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiş, birinci, ikinci ve üçüncü uygulama için verilerin normal dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Birinci, ikinci ve üçüncü uygulamada kullanılan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” ile yalnızca üçüncü uygulamada kullanılan “Anne Baba Stres Ölçeği”ne ait istatistikler Tablo 3.5 ve Tablo 3.6’da gösterilmektedir.

Tablo 3.5

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

	Mod	Medyan	Ortalama	Basıklık	Çarpıklık
Birinci Uygulama (N=370)	1	1.73	1.78	.069	.641
İkinci Uygulama (N=250)	1	1.76	1.82	-.389	.518
Üçüncü Uygulama (N=101)	1	1.85	1.94	-.357	.533

Tablo 3.6

“Anne Baba Stres Ölçeği”ne Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

	Mod	Medyan	Ortalama	Basıklık	Çarpıklık
Üçüncü Uygulama (N=101)	1.69	1.82	1.83	-.357	.145

Tablo 3.5 ve 3.6’da “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” ile “Anne Baba Stres Ölçeği”ne ait hesaplanan mod, medyan, aritmetik ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Verilen tablolardaki basıklık ve çarpıklık değerleri -1.5 ile +1.5 aralığındadır. Basıklık ve çarpıklık katsayılarının -1.5 ile +1.5 aralığında olması Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre normal dağılımla ilgili bir sorun olmadığını göstermektedir. Üç uygulama sürecinde toplanan verilerin analiz için gerekli varsayımları sağladığı söylenebilir.

Ölçek geliştirme sürecinde birinci, ikinci ve üçüncü uygulamada toplanan verilerden hareketle katılımcıların kişisel özelliklerinin dağılımını belirlemek için frekans dağılımı analizi gerçekleştirilmiş, veriler sayı ve yüzde olarak açıklanmıştır.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi için, ölçek geliştirme sürecinin birinci, ikinci ve üçüncü uygulaması içerisinde veriler toplandıktan sonra istatistik tekniklerle geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Bir grup maddenin temelinde kaç örtük değişken olduğunu, maddelerin iyi ya da kötü çalışıp çalışmadığını belirlemek, ölçme aracının madde çıkarımını gerçekleştirmek ve faktör yapılarını belirlemek amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) kullanılmıştır. Birinci uygulamanın verileri kullanılarak yapılan analiz (AFA) sonucunda elde edilen yapının geçerliğini tekrar test etmek ve tahmin edilen ilişki örüntüsünü doğrulamak amacıyla ikinci çalışma grubundan veri toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılmış böylece yapı geçerliği sağlanmıştır. Aynı verilerle yakınsama ve ayrışma geçerliği analiz edilmiştir. Daha sonra üçüncü uygulama verileri doğrultusunda ölçüt bağımlı geçerlik çalışması yapılmıştır. Ölçüt bağımlı geçerliği test etmek amacıyla, “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” ile 2012 yılında Kaymak Özmen ve Özmen’in geliştirdiği “Anne Baba Stres Ölçeği” arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin ölçülmek istenen değişkeni ne kadar tutarlı ölçtüğünü ve tesadüfi hatalardan arınık olma derecesini saptamak (Büyüköztürk vd., 2022, s.112) amacıyla güvenirlik değerlendirilmiştir. Güvenirlik incelemesi amacıyla iç tutarlılık Cronbach’s Alpha katsayısı ve eşdeğer yarılar (split-half) yöntemi kullanılmıştır. Maddelerin ayırt ediciliğini belirlemek için madde toplam test korelasyonu ve alt %27- üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi kullanılmıştır. Süreçte elde edilen bulgular doğrultusunda “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne son şekli verilmiştir.

4. BULGULAR

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesinde birinci, ikinci ve üçüncü uygulama ile üç kez veri toplanmış, gerçekleştirilen uygulamalar sonrasında geçerlik ve güvenirlik incelenmiştir. Bu bölümde; birinci, ikinci ve üçüncü ile ulaşılan veriler doğrultusunda, “SPSS” ve “LISREL” paket programları kullanılarak gerçekleştirilen geçerlik, güvenirlik analizine dair bulgular ve bu bulgulara yönelik yorumlar verilmektedir.

4.1. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği: Geçerlik Çalışmaları

Bu başlıkta birinci uygulama verilerine dair Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), ikinci uygulama verilerine dair Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA), Yakınsama (convergent) – Ayrışma (discriminant) Geçerliği ve üçüncü uygulama verilerine dair Ölçüt Bağımlı Geçerlik bulgularına yer verilmektedir.

4.1.1. Birinci Uygulama Çalışma Grubu: Açıklayıcı Faktör Analizi

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi sürecinde birinci uygulama ile 370 kullanılabılır veri toplanmıştır. Ölçme aracının geliştirilmesi sürecinde asıl ölçme aracını oluşturan maddelerin elenmesini sağlamak, kaç faktör olduğunu ve maddelerin hangi faktörler altında yer aldığını belirlemek amacıyla birinci uygulama verileri üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) gerçekleştirilmiştir.

Faktör analizi işlemi bütün veri setleri için uygun olmayabilmektedir. Veri setinin faktör analizi işlemine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi ile incelenebilmektedir (Büyüköztürk, 2019, s.136). Bu çalışmada elde edilen örneklemin faktör analizi için uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), değişkenler arasındaki ilişki varlığını incelemek için ise Barlett Küresellik Testi kullanılmıştır.

Elde edilen sonuçların anlamlılık düzeyleri incelenmiştir. 38 maddelik “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nden elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi sonuçları tablo 4.1’de görülmektedir.

Tablo 4.1*Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi Sonuçları*

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Katsayısı		.957
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki Kare Değeri (χ^2)	9080.139
	Sd (df)	703
	p	.000

**.01 düzeyinde anlamlıdır.

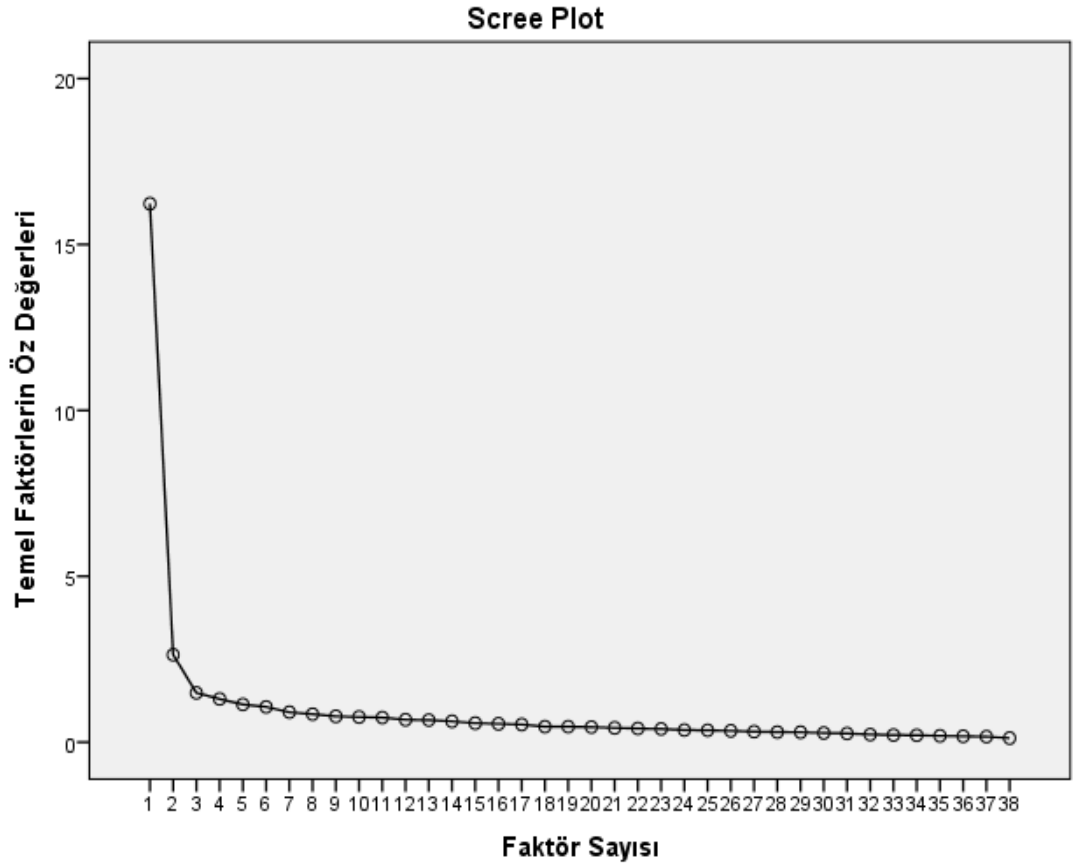
Tablo 4.1 incelendiğinde ulaşılan analiz sonucunda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .957 olduğu görülmektedir. Büyüköztürk (2019, s.136)'e göre faktörleştirilebilirlik için Kaiser-Meyer-Olkin değerinin .60'ın üzerinde olması beklenmektedir. KMO değerinin .60'ın üzerinde olması nedeniyle verilerin faktör analizine için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.1 Barlett Küresellik Testi için tekrardan incelendiğinde varılan analiz ($\chi^2=9080.139$; $sd=703$; $p=.000$) sonuçları anlamlı ve tutarlı bulunmuştur. Elde edilen ki-kare istatistiğinin anlamlı olması, veri matrisinin faktör analiz işlemleri için uygun olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2019, s.136). Varılan değerler 38 maddeden oluşan "Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği"ne ait birinci uygulama veri setine Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılabileceğini göstermektedir.

Birinci uygulama verilerinin faktör analizine uygun olduğu tespit edildikten sonra 38 maddelik nihai ölçme aracı üzerinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmış, böylece faktör sayısı belirlenmiştir. Faktör analizinde öz değeri (eigen value) 1 ya da 1'den daha büyük olan faktörler önemli görülmektedir. Ancak bu eşik değer araştırmacı tarafından analiz sonuçlarına göre artırılabilir. Analizde başlangıçta kuramsal olarak değişken sayısı kadar faktör bulunmaktadır (Büyüköztürk, 2019, s.135). Şekil 4.1'de faktör sayısı ve öz değer oranları gösterilmektedir.

Öz değerlerin yamaç-birikinti grafiği üzerindeki dağılımının verildiği şekil 4.1'de yer alan analiz sonuçları incelendiğinde, ilk faktörden itibaren düşüş yaşandığı, 4. faktörden itibaren düz plato yapmaya başladığı görülmektedir. Grafik üzerinde ani düşüşlerin yaşandığı faktör, önemli faktör sayısına işaret etmektedir (Büyüköztürk, 2019, s.136). Söz konusu grafikte yer alan dağılım ve kuramsal olarak belirlenen yapı doğrultusunda ölçme aracı için uygun faktör sayısının iki olduğuna karar verilmiştir.

Anne-babalıktan pişmanlığı ifade eden iki faktör ve 38 maddeden oluşan yapının açıkladıkları toplam varyans miktarı %49.64'tür.

Şekil 4.1 Öz Değerlerin Yamaç-Birikinti Grafiği Üzerinde Dağılımı Sonucu (Scree Plot)

Ölçme aracının iki faktörlü yapısı, nihai ölçme aracındaki isimleri değiştirilmeden “anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler” ve “anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler” olarak isimlendirilmiştir. Faktörleştirme sürecinde, uygulamada yaygın olarak tercih edilen, yorumlamada kolaylık sağlayan ve faktör analizi uygulamaları içinde bulunan temel bileşenler analizi (principle component analysis, PCA) metodu seçilmiştir (Büyüköztürk, 2019, s.134). Faktör döndürme yöntemi olarak dik döndürme (varimax) yöntemi kullanılmıştır.

Madde faktör yüklerinin minimum değeri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Büyüköztürk (2019, s.134)'e göre faktör yük değerinin, .45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüyken, az sayıda madde için bu sınır değer, .30'a kadar indirilebilmektedir. Kozak (2021, s.136), madde faktör yükünün en az .40 olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple .40 faktör yükü kesme değeri olarak kabul

edilmiştir. .40 faktör yükünün üstünde olan maddeler tutulurken, altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Binişik maddelerin önüne geçmek amacıyla farklı faktör boyutunda bulunan ve faktör yük değerleri arasında en az .10 fark bulunan maddeler ölçekten elenmiştir (Büyüköztürk, 2019, s.135). Yapı geçerliği kriteri oluşana kadar işlem 3 kez tekrarlanmıştır. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) işlemi sonucunda belirtilen kriterler temel alınarak ölçme aracından çıkarılan maddeler Tablo 4.2’de verilmektedir.

Tablo 4.2

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonucu Ölçme Aracından Çıkarılan Maddeler

AFA Sonucu Ölçme Aracından Çıkarılan Maddeler (N= 17)

1. Keşke “bencil, sorumsuz, yetersiz, eksik...” gibi olumsuz sıfatlandırmalardan korkarak anne-baba olma kararı almasaydım.
 7. Anne-Baba olduğum için geçinemeyeceğimi düşünerek kaygılanıyorum.
 9. “Anne-Baba olmazsan pişman olursun.” şeklindeki sosyal baskıyı önemsedğim için pişmanım.
 10. Anne-Baba olmak ilişki uyumumu bozuyor.
 11. Anne-Babalığımla ilgili kendimi yetersiz buluyorum.
 12. Genç yaşta anne-baba olduğum için pişmanım.
 13. Anne-Baba olmak aile üyelerime (büyükanne, büyükbaba...) bağımlılığımı artırıyor.
 14. Zaman zaman anne-babalık rolleri ve sorumluluklarını kaldıramadığımı hissediyorum.
 17. Anne-Baba olmak beni yürütmek istemediğim bir evliliğe bağımlı hale getiriyor.
 19. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle yaşadığım anlaşmazlıkları artırıyor.
 21. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle sağlıklı iletişim kurmamı zorlaştırıyor.
 22. Anne-Baba olmanın beden imajımı bozmasından hoşnut değilim.
 27. Anne-Baba olmak kişisel iyi oluş seviyemi olumsuz etkiliyor.
 28. Anne-Baba olduktan sonra ruhsal kapasitemin yeterli olmadığını anladım.
 29. Anne-Baba olmadığım zamanları özlüyorum.
 36. Zaman zaman anne-baba olarak gençliğimi kaybettiğimi hissediyorum.
 37. Böyle bir dünyaya çocuk getirmenin bencillik olduğunu fark ettim.
-

Ölçme aracına ait madde arıtımı sağlandıktan sonra kalan ve iki faktörü oluşturan 21 maddenin ortalama değerleri (OD) ve faktör yük değerleri, faktörlere ait

öz değ er oranı ( D), ortalama açıklanan varyans oranı (AVE) ve birikimli varyans oranları (BAV) Tablo 4.3’de gösterilmektedir.

Tablo 4.3

Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler/Maddeler	OD	F.Yük Değeri	�D	AVE (%)	BAV (%)
Faktör 1- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen �şsel Faktörler			6.509	30.997	30.997
1. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.	1.80	.56			
2. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.	1.50	.71			
3. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.	1.49	.70			
4. �ocuk sahibi olanların durumuna �z�l�yorum.	1.39	.76			
5. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.	1.32	.85			
6. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.	1.45	.76			
7. Anne-Baba olduğum için kendime kızyorum.	1.27	.86			
8. �ocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.	1.50	.65			
9. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.	1.59	.59			
10. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.	1.50	.67			
11. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.	1.30	.73			

Tablo 4.3*Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları (Devam)*

Faktörler/Maddeler	OD	F.Yük Değeri	ÖD	AVE (%)	BAV (%)
Faktör 2- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler			6.015	28.664	59.641
12. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.	1.65	.58			
13. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.	2.05	.78			
14. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.	2.32	.78			
15. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.	1.93	.63			
16. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.	1.86	.67			
17. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.	2.22	.78			
18. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.	2.58	.76			
19. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.	2.16	.69			
20. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.	2.04	.67			
21. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.	1.97	.71			

Büyüköztürk (2019, s.134) faktör yük değerinin, .45 ya da üzerinde olmasının iyi bir ölçü olduğunu belirtirken; Kozak (2021, s.136) madde faktör yükünün en az .40 olması gerektiğini belirtmektedir.

Tablo 4.3’de yer alan ve iki faktörü oluşturan maddelerin döndürme sonuçları (rotated component matrix) incelendiğinde, faktör yük değerlerinin istenilen değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Birinci faktörü oluşturan on bir maddenin faktör yük değerleri .567-.860 arasındadır. İkinci faktörü oluşturan on maddenin faktör yük değerleri ise .580-.782 arasında değişmektedir.

Anne-babalıktan pişmanlığı ifade eden iki faktör ve 21 maddeden oluşan yapının açıkladıkları toplam varyans miktarının %59.64 olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, “anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler” için varyans oranı %30.99, “anne-baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler” için %28.64’tür.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, geliştirilen ölçme aracı yardımıyla anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarının yaklaşık %59.64 oranında değerlendirilebileceği söylenebilir.

4.1.2. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), verinin temelindeki yapıyı belirleyen Açımlayıcı Faktör Analizinin (AFA) bir uzantısıdır. Bu sebeple AFA sonrasında DFA’nın uygulanması önerilen bir süreçtir (Churchill, 1979, s.69).

AFA, faktör analizi ile elde edilen değişken gruplarının hangi faktör ile yüksek korelasyona sahip olduğunu ve bu faktörlerin değişken gruplarını test edip etmediğini belirlemek için kullanılmaktadır. DFA ise analizle ilgili oluşturulan hipotezleri test etmektedir (Öztürk Tanış ve Gür, 2022, s.128). Bu nedenle “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi sürecinde elde edilen sonuçların tesadüfi olmadığını göstermek ve tahmin edilen ilişkiyi doğrulamak amacıyla ikinci çalışma grubundan elde edilen veriler (N= 250) üzerinde DFA yapılmıştır.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne dair veriler üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiş, daha sonra model uyum indeksleri incelenmiştir. Model uyum indekslerinin değerlendirilmesinde hangi indekslerin kullanılması gerektiği konusunda uzlaşma bulunmamaktadır (Aksu, Eser ve Güzeller, 2017, s.185). Bu çalışma kapsamında, model doğrulama çalışmalarında sıklıkla tercih edilen uyum indeksleri ele alınmıştır. Tablo 4.4’te model uyum indekslerine ait elde edilen analiz sonuçları verilmektedir.

Tablo 4.4*Doğrulayıcı Faktör Analizi “Model Uyum İndeksleri” Sonuçları*

Uyum İndeksi	Modifikasyon Öncesi Elde Edilen Sonuç	Modifikasyon Sonrası Elde Edilen Sonuç	Kabul Edilebilir Sınır Değerler
Ki-Kare (χ^2)	794.65	551.08	
Sd (df)	188	182	
p	.00	.00	$p \leq .05$
χ^2/sd	4.02	3.02	$\chi^2/sd \leq 5$
RMSEA	.114	.090	$.05 < RMSEA \leq .10$
SRMR	.091	.091	$.05 < SRMR \leq .10$
GFI	.77	.83	$.90 \leq GFI < .95$
AGFI	.71	.78	$.85 \leq AGFI < .90$
NFI	.94	.95	$.90 \leq NFI < .95$
NNFI	.95	.96	$.95 \leq NNFI < .97$
PGFI	.62	.65	$.50 \leq PGFI < .95$
CFI	.95	.97	$.95 \leq CFI < .97$
RFI	.93	.95	$.90 \leq RFI < .95$
IFI	.95	.97	$.90 \leq IFI < .95$

Sd: Serbestlik derecesi; **RMSEA:** Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü; **SRMR:** Standartlaştırılmış Hata Kareler Ortalaması Karekökü; **GFI:** Uyum İyiliği İndeksi; **AGFI:** Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi; **NFI:** Normlaştırılmış Uyum İndeksi; **NNFI:** Normlaştırılmamış Uyum İndeksi; **PGFI:** Basitlik Uyum İndeksi; **CFI:** Karşılaştırmalı Uyum İndeksi; **RFI:** Göreceli Uyum İndeksi; **IFI:** Artan Uyum İndeksi.

Kaynak: Kabul edilebilir sınır değerleri Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller (2003, s.52); İlhan ve Çetin (2014, s.31); Yaşlıoğlu (2017, s.77); Aksu, Eser ve Güzeller (2017, s.79)’in çalışmalarından yararlanılarak yazılmıştır.

Modifikasyon öncesi uyum indeksleri (Tablo 4.4) incelendiğinde varılan değerlerin bazılarının ($\chi^2= 794.65$, $sd(df)= 188$, $\chi^2/sd= 4.02$, $p= .00$, $SRMR= .091$, $NFI= .94$, $NNFI= .95$, $PGFI= .62$, $CFI= .95$, $RFI= .93$, $IFI= .95$) kabul edilebilir sınır değerlerde olduğu görülmektedir. Bunun yanında “LISREL” paket programı kullanılarak elde edilen modifikasyon öncesi GFI (.77), RMSEA (.114) ve AGFI (.71) değerleri istenilen değer aralıklarında bulunmamaktadır.

Model tahmini sonucunda değişkenler arasındaki ilişkiyi daha iyi tahmin edebilmek için teorik yapıya bağlı kalınarak uyum indekslerinde değişikliğe

gidilebilmekte, model uyum indekslerinin kabul edilebilir değerlerde olmaması halinde modifikasyon indekslerinin gözden geçirilmesi önerilmektedir (Aksu vd., 2017, s.145).

Bu çalışmada ölçme aracına dair modifikasyon indeksleri “LISREL” paket programı aracılığıyla incelenmiştir. Modifikasyon indekslerine ait elde edilen analiz sonuçları Tablo 4.5’te yer almaktadır.

Tablo 4.5

Doğrulayıcı Faktör Analizi “Modifikasyon İndeksleri” Sonuçları

Maddeler Arasındaki İlişkiler	Modifikasyon İndeksi (MI)	Beklenen Parametre Değişikliği (EPC)
M19 ~ M18	52.4	.31
M3 ~ M2	41.0	.10
M10 ~ M9	29.0	.09
M16 ~ M15	27.9	.15
M17 ~ M14	27.7	.21
M13 ~ M12	25.5	.14
M18 ~ M12	23.9	-.16
M15 ~ M13	23.7	.17
M20 ~ M14	22.7	-.16
M19 ~ M15	20.2	-.18
M11 ~ M6	20.0	.05
M18 ~ M17	17.9	.18
M17 ~ M12	16.4	-.13
M11 ~ M3	13.3	-.04
M20 ~ M16	13.1	.09
M10 ~ M7	12.7	-.03
M12 ~ M11	12.4	.05
M11 ~ M9	11.8	-.06

Tablo 4.5*Doğrulamalı Faktör Analizi “Modifikasyon İndeksleri” Sonuçları (Devam)*

Maddeler Arasındaki İlişkiler	Modifikasyon İndeksi (MI)	Beklenen Parametre Değişikliği (EPC)
M9 ~ M7	9.9	-.04
M17 ~ M11	9.8	-.06
M21 ~ M15	9.8	-.10
M18 ~ M13	9.7	-.12
M11 ~ M10	8.8	.03
M19 ~ M13	8.7	-.11
M4 ~ M2	8.4	.05
M7 ~ M4	8.2	.03
M12 ~ M7	8.1	.03

Modifikasyon indeksleri (MI) ve beklenen parametre (EPC) değerlerinin incelenmesi, uygun bulunmayan modeli tespit etmek ve düzeltmek için tavsiye edilmektedir (Whittaker, 2012, s.27). Modifikasyon İndeksleri (MI) bir serbestlik derecesi karşılığı Ki-Kare değerindeki değişime dair fikir vermektedir. Modifikasyon sonucunda elde edilecek Ki-Kare (χ^2) değerinde meydana gelen azalma modifikasyon indeksi (MI) değerini, parametrelerde meydana gelecek olası değişiklik ise beklenen parametre değişikliği (EPC) değerini ifade etmektedir. Model modifikasyonunda yüksek modifikasyon indeksine (MI) sahip olan maddelerin birleştirilmesi (çift yönlü okla gösterilir) önerilmektedir (Aksu vd., 2017, s.144).

Modifikasyon indekslerinin “LISREL” analiz sonuçları (Tablo 4.5) değerlendirilerek yüksek modifikasyon indeksi (MI) ve beklenen parametre değişikliği değerlerine (EPC) sahip olan maddeler üzerinde düzenleme yapılmıştır. M19 ~ M18; M3 ~ M2; M10 ~ M9; M16 ~ M15; M17 ~ M14; M13 ~ M12 madde çiftleri birleştirilmiştir. Modifikasyon işleminin ardından Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) tekrar uygulanmıştır.

Tekrar edilen analiz sonuçlarına ait modifikasyon sonrası model uyum indeksleri (Tablo 4.4) incelendiğinde Ki-Kare (χ^2) değerinin, serbestlik derecesine (df) oranının ($\chi^2 = 551.08$, $sd(df) = 182$, $\chi^2/sd = 3.02$, $p = .00$) anlamlı ve kabul edilebilir değerler içerisinde görülmektedir. Düzenlenmiş model uyum indekslerine ilişkin

analiz sonuçları; RMSEA (.090) ve SRMR (.091) değerlerinin kabul edilebilir .10 sınırının altında olduğunu göstermektedir. Ayrıca, NFI (.95); NNFI (.96); PGFI (.65); CFI (.97); RFI (.95) ve IFI (.97) değerlerinin de kabul edilebilir sınır değer aralıklarında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte analiz sonuçları GFI (.83) ve AGFI (.78) değerlerinin kabul edilebilir sınır altında olsa da sınıra oldukça yakın olduğuna işaret etmektedir. Bu durum örneklem büyüklüğüyle açıklanabilmektedir. Şen ve Yılmaz (2013, s.248), araştırma sonucunda örneklem hacminin GFI, AGFI, NFI, RMR ve SRMR üzerinde etkili olduğunu ve GFI, AGFI ve NFI'nın diğer uyum ölçütlerine göre örneklem hacminden daha çok etkilendiğini ifade etmektedir.

“LISREL” paket programı kullanılarak elde edilen modifikasyon sonrası uyum indekslerinden hareketle, varılan sonuçların anlamlı, modelin uygun olduğu söylenebilir. “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ni oluşturan maddelerin standardize edilmiş faktör yük değerleri ve *t*-değerlerine ilişkin varılan analiz sonuçları Tablo 4.6’da verilmektedir.

Tablo 4.6

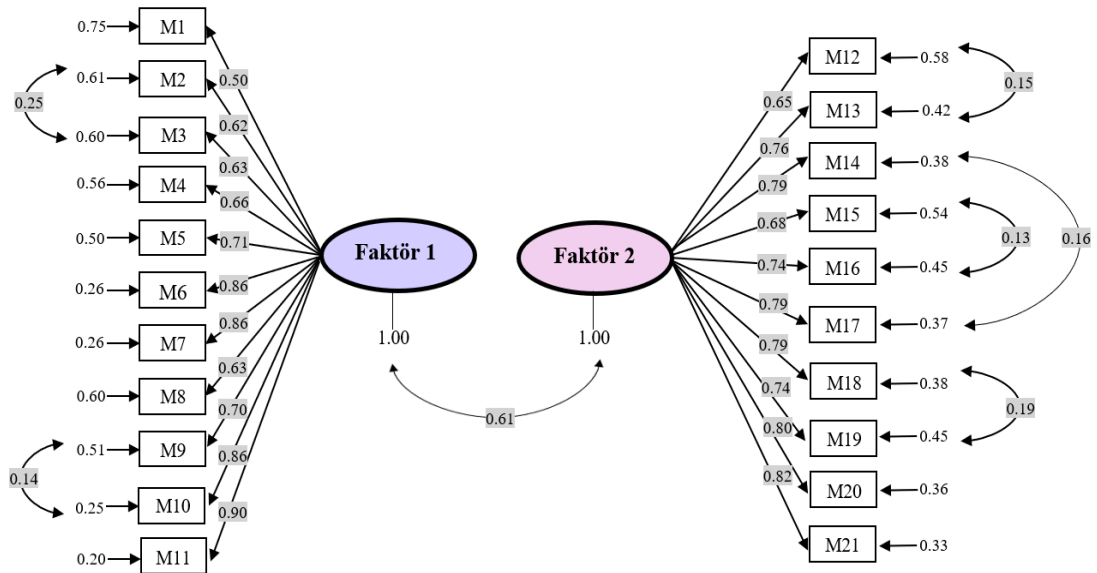
Doğrulamalı Faktör Analizi “Faktör Yük Değeri ve t-Değeri” Sonuçları

Faktör 1- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	F. Yük Değeri	t Değeri
1. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.	.50	8.29
2. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.	.62	10.66
3. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.	.63	10.83
4. Çocuk sahibi olanların durumuna üzülüyorum.	.66	11.55
5. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.	.71	12.65
6. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.	.86	16.84
7. Anne-Baba olduğum için kendime kızıyorum.	.86	16.80
8. Çocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.	.63	10.84
9. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.	.70	12.43
10. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.	.86	16.94
11. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.	.90	17.99

Tablo 4.6*Doğrulayıcı Faktör Analizi “Faktör Yük Değeri ve t-Değeri” Sonuçları (Devam)*

Faktör 2- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	F. Yük Değeri	t Değeri
12. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.	.65	11.06
13. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.	.76	13.88
14. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.	.79	14.53
15. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.	.68	11.76
16. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.	.74	13.28
17. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.	.79	14.61
18. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.	.79	14.48
19. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.	.74	13.26
20. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.	.80	14.96
21. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.	.82	15.37

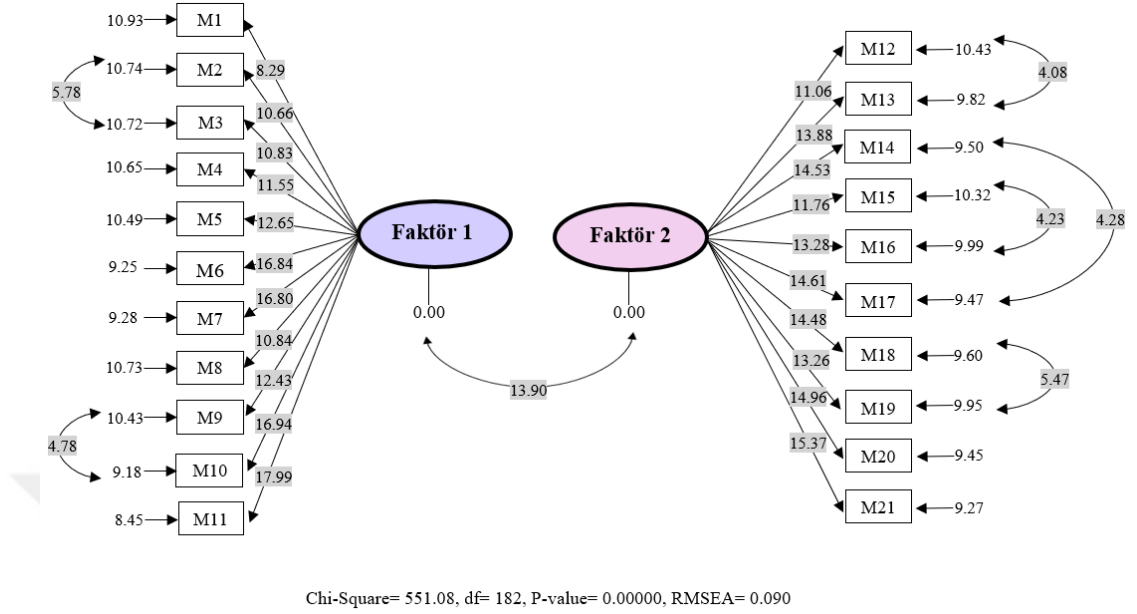
Şekil 4.2’de ölçüm modeline ilişkin faktör yük değerleri yer almaktadır. Modelde yer alan faktör yükleri, gözlenen her bir maddenin kendi örtük değişkeninin ne kadarını iyi bir şekilde temsil ettiği bilgisini sunmaktadır (Şimşek, 2007, s.85).

Chi-Square= 551.08, df= 182, P-value= 0.00000, RMSEA= 0.090

Şekil 4.2 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin DFA Sonucuna Ait Faktör Yük Değerleri
Faktör 1= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler; **Faktör 2=** Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler.

Ölçeğin maddeleri ile örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılık düzeyini ifade eden *t*-değerleri Şekil 4.3'te yer almaktadır.

Şekil 4.3 “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin DFA Sonucuna Ait *t*-Değerleri

Faktör 1= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler; **Faktör 2=** Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler.

Ölçme aracının (ABPÖ) iki boyutlu yapısını ifade eden 21 maddeye ilişkin standardize edilmiş faktör yükleri incelendiğinde (Tablo 4.6, Şekil 4.2, Şekil 4.3), değerlerin birinci faktör için .50 ile .90, ikinci faktör için .65 ile .82 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen sonuçlar standardize edilmiş faktör yüklerinin alt sınır olan .40 değerinden yüksek ve anlamlı olduğuna işaret etmektedir (Aksu vd., 2017, s.59; Kozak, 2021, s.136).

Ölçme aracına ait maddelerin anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığını incelemek ve parametreleri tanımlamak amacıyla *t*-değerlerine bakılmıştır. Maddelere dair *t*-değerleri; 1.90'ın üzerinde ise .05 düzeyinde, 2.56'nın üzerinde ise .01 düzeyinde anlamlıdır (Aksu vd., 2017, s.161). Ölçme aracının (ABPÖ) iki boyutlu yapısını ifade eden 21 maddeye ilişkin *t*-değerleri incelendiğinde, değerlerin birinci faktör için 8.29 ile 17.99, ikinci faktör için 11.06 ile 15.37 arasında tutarlı ve anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin iki faktör ve 21 maddeden oluşan yapısı, doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır. Uyum indekslerinin model ile uyumlu olduğu görülmektedir.

21 maddeye ilişkin standardize edilmiş Lamda-x (λ), hata varyansı (SE) ve açıklanan varyans değerleri (R^2) Tablo 4.7’de verilmektedir.

Tablo 4.7

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Maddelerinin Standardize Edilmiş Lamda-x, Hata Varyansı ve Açıklanan Varyans Değerleri

Maddeler	λ	SE	R^2	Maddeler	λ	SE	R^2
M1	.50	.75	.25	M12	.65	.57	.42
M2	.62	.61	.38	M13	.76	.42	.57
M3	.63	.60	.39	M14	.79	.37	.62
M4	.66	.56	.43	M15	.68	.53	.46
M5	.71	.49	.50	M16	.74	.45	.54
M6	.86	.26	.73	M17	.79	.37	.62
M7	.86	.26	.73	M18	.79	.37	.62
M8	.63	.60	.39	M19	.74	.45	.54
M9	.70	.51	.48	M20	.80	.35	.64
M10	.86	.26	.73	M21	.82	.32	.67
M11	.90	.18	.81				

Tablo 4.7’deki değerler incelendiğinde faktör yüklerinin .50 ile .90 arasında değiştiği görülmektedir. Madde faktör yüklerinin .30’dan yüksek olması davranış bilimleri açısından yeterli değerlendirilmektedir (Scherer, Wiebe, Luther ve Adams, 1998, s.766). Faktör yüklerinin yeterli kabul edilen .30 değerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Ayrıca, açıklanan varyans oranları orta düzeyde bir değere sahiptir. Elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal geçerlik gösterdiği söylenebilir.

4.1.3. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Yakınsama ve Ayırışma Geçerliği

Geçerlikten bahsedebilmek için sadece yapısal bir uygunluğun elde edilmesi yeterli değildir. Yapısal geçerlik testi sonrasında yakınsama (convergent) ve ayırışma (discriminant) geçerliğinin de test edilmesi önemli görülmektedir. Yakınsama (convergent) geçerliği, değişkenlere ait ifadelerin birbirleri ve oluşturdukları faktörle ilişkisini ifade etmektedir. Ayırışma (discriminant) geçerliği değişkenlere ilişkin

ifadelerin ait oldukları faktör dışındaki faktörler ile daha az ilişkili olması gerektiğine işaret etmektedir (Yaşlıoğlu, 2017, s.82).

Yakınsama geçerliği için yapı güvenirliği (CR) ve açıklanan ortalama varyans oranının (AVE) hesaplanması gerekmektedir. Ölçeğe ait tüm CR değerlerinin AVE değerlerinden büyük olması beklenmekte ve her faktör yapısı için ayrı değerlendirme yapılmaktadır. Yakınsama geçerliğinin temel değeri olan açıklanan varyans oranının .50'den fazla olması uygun görülmektedir (Fornell ve Larcker, 1981, s.46; Yaşlıoğlu, 2017, s.82). Yapı güvenirliğinin (CR) ise .70 ve üzerinde olması kabul edilebilir oranı göstermektedir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s.612; Karakoç ve Dönmez 2014, s.46). Ölçme aracının yakınsama geçerliğine ilişkin analiz sonuçları Tablo 4.8'de yer almaktadır.

Tablo 4.8

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin Faktörlerine İlişkin Yakınsama (Convergent) Geçerliği Sonuçları

Faktörler	CR	AVE
Faktör 1- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	.92	.53
Faktör 2- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	.93	.57

Ölçme aracının yakınsama (covergent) geçerliğine ilişkin Tablo 4.8'e bakıldığında; CR değerlerinin sırasıyla .92 ve .93 bulunmuştur. Araştırmacılar yapı güvenirliği (CR) değerinin .70 ve üzerinde olmasının kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s.612; Karakoç ve Dönmez 2014, s.46). Elde edilen değerlerin alt sınırdan yüksek oluşu görülmektedir. Açıklanan ortalama varyans oranı (AVE) değerleri ise iki boyut için sırasıyla .53 ve .57 bulunmuştur. İki boyut için de elde edilen değerlerin araştırmacılar tarafından uygun görülen .50 değerinden yüksek olduğu tespit edilmektedir (Fornell ve Larcker, 1981, s.46; Yaşlıoğlu, 2017, s.82). Sonuç olarak Tablo 4.8'de yer alan yapı güvenirliği ve açıklanan ortalama varyans oranları tüm faktörler için yakınsama geçerliğinin var olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrışma geçerliği, farklı boyutların kendi aralarındaki korelasyonlarının yüksek fakat belli bir oranda düşük olmasını ifade etmektedir (Peter, 1981, s.137). Ayrışma geçerliği için bir yapıya ilişkin açıklanan ortalama varyans oranının karekök değerinin ($\sqrt{AVE}$) aynı satır ve sütunda yer alan korelasyon değerlerinden yüksek

olması beklenmektedir (Fornell ve Larcker 1981, s.45-46). Ölçme aracının ayrışma geçerliğine ait analiz sonuçlara Tablo 4.9’da yer verilmektedir.

Tablo 4.9

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin Faktörlerine İlişkin Ayrışma (Discriminant) Geçerliği Sonuçları

	Faktör 1	Faktör 2
Faktör 1- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	(.72)	
Faktör 2- Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	.63**	(.75)

** .01 düzeyinde anlamlıdır.

Not: Parantez içindeki değerler, açıklanan ortalama varyans oranı (AVE) değerlerinin karekökünü göstermektedir. Bunun dışındaki değer, faktörler arasındaki korelasyonu temsil etmektedir.

Tablo 4.9 incelendiğinde, yatay ve dikey olarak yer alan faktörler arasındaki korelasyon katsayısının, açıklanan varyans oranının kareköküne ($\sqrt{AVE}$) ait değerlerden düşük olduğu görülmektedir. Elde edilen değerler doğrultusunda yapıya ilişkin ayrıştırıcı (discriminant) geçerliğin anlamlı olduğu söylenebilir.

4.1.4. Üçüncü Uygulama Çalışma Grubu: Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Test puanlarının, testin ölçtüğü özellikle ilişkisi olduğu düşünülen başka bir ölçme sonuçları ile korelasyonu ölçüt bağıntılı geçerliği göstermektedir (Büyüköztürk vd., 2022, s.123).

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edebilmek için, Kaymak Özmen ve Özmen (2012, s.20-35) tarafından anne ve babaların günlük yaşamlarında çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları stres düzeyini belirlemek için geliştirilen “Anne Baba Stres Ölçeği” kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda elde edilen 21 maddelik ölçek, ölçüt bağıntılı geçerliği incelemek amacıyla “Anne Baba Stres Ölçeği” ile aynı zamanda 101 kişiye uygulanmıştır.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” alt faktörleri ve “Anne Baba Stres Ölçeği” arasındaki ilişkinin incelenmesi için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarına ilişkin varılan değerler Tablo 4.10’da sunulmaktadır.

Tablo 4.10*“ABPÖ” ile “ABSÖ” Puanları Arasındaki Korelasyonlar*

Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)			
	Faktör 1	Faktör 2	Toplam
Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)	.616**	.675**	.697**

**.01 düzeyinde anlamlıdır.

Faktör 1= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler; **Faktör 2**= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler.

Tablo 4.10 incelendiğinde, “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” alt faktörleri ve toplam puanı ile “Anne Baba Stres Ölçeği” arasında pozitif yönde, manidar düzeyde ilişki olduğu görülmektedir. Korelasyon katsayısının $r \geq .70$ olması çok güçlü veya mükemmel doğrusal ilişki; $r \geq .50$ olması büyük veya güçlü ilişki; $r \leq .30$ veya $r < .10$ olması ise zayıf ilişki olarak tanımlanmaktadır (Hemphill, 2003, s.78; Hauschild, DeGroot, Hall, Grier, Deaver, Hauret ve Jones, 2016, s.3). ABPÖ’nün alt ölçekleri ile ABSÖ arasında sırasıyla .616 ve .675 korelasyon katsayısı elde edilmiştir. ABPÖ ve ABSÖ toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı ise .697 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu bu değerler ABPÖ ve ABSÖ arasında pozitif yönde, güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Her iki ölçek arasında anlamlı ilişki olması ABPÖ’nün geçerliğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. ABPÖ’nün geçerliğine ilişkin yapılan analizler, ölçekten alınan puanların geçerli olarak kullanılabileceğine dair kanıtlar sunmaktadır.

4.2. Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği: Güvenirlik Çalışmaları

Bu başlık altında; ABPÖ’nün güvenirliğini incelemek amacıyla ikinci uygulama verileri üzerinde yapılan Cronbach’s Alpha (α) katsayısı, eşdeğer yarılar (split-half) yönetimi ve madde toplam test korelasyonu ile alt %27- üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi analizlerinin bulgularına yer verilmektedir.

4.2.1. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Cronbach’s Alpha (α) Katsayısı

Ölçme aracının güvenirliği, testin ölçmek istediği özelliği ne kadar doğru ölçtüğüyle ilgilidir. Güvenirlik, bireyler tarafından test maddelerine verilen yanıtlar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanabilmektedir (Büyüköztürk, 2019, s.182).

İç tutarlılık güvenilirliği, ölçeği oluşturan maddelerin homojenliği ile ilgilidir. Ölçekte yer alan maddeler arasında yüksek korelasyon olması ölçeğin iç tutarlılığının da yüksek olduğunu göstermektedir (DeVellis, 2022, s.34). “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin güvenilirliği için ikinci çalışma grubuna oluşturan 250 kişiden elde edilen veriler üzerinde analizler yapılmıştır. Ölçme aracının (ABPÖ) güvenilirliğini test etmek amacıyla her faktörün kendi içindeki tutarlılığı, sık kullanılan bir güvenirlik ölçüm aracı olan Cronbach’s Alpha (α) katsayısı ile incelenmiştir. Her faktör yapısı için Cronbach’s Alpha (α) katsayısı sonuçları tablo 4.11’de gösterilmektedir.

Tablo 4.11

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Cronbach’s Alpha (α) Katsayısı Sonuçları

Faktörler	Madde Sayısı	α
Faktör 1 -Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	11	.915
Faktör 2 -Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	10	.931
Toplam Ölçme Aracı (ABPÖ)	21	.943

Tablo 4.11 incelendiğinde Cronbach’s Alpha (α) katsayısının *Faktör 1* için .915, *Faktör 2* için .931 ve “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin tamamı için .943 olduğu görülmektedir. Ölçme aracının güvenilirliği için kabul edilen Cronbach’s Alpha (α) katsayısı değerinin .70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s.88). DeVellis (2022, s.109), güvenirlik için .65 ve .70 aralığının asgari düzeyde kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir. Büyüköztürk (2019, s.183)’e göre psikolojik bir test için güvenirlik katsayısının .70 ve üzerinde olması test puanlarının güvenilirliği açısından yeterli değerlendirilmektedir. Elde edilen analiz sonuçları doğrultusunda, “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin güvenirlik düzeyinin yüksek olduğu söylenebilmektedir.

4.2.2. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Eşdeğer Yarılar (Split-Half) Yöntemi

Eşdeğer yarılar (split-half) yöntemi, bir ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek için kullanılan popüler yöntemlerden bir tanesidir. Bunun ana nedeni ölçeğin tek seferde uygulanması ve tek örneklem kullanılmasıdır (Chakrabartty, 2013, s.1).

Eşdeğer yarılar (split-half) yöntemi, ölçeğin iki formundan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılarak ölçeğin tamamına ilişkin güvenirlik tahmini

yapılmasına olanak tanımaktadır (Büyüköztürk vd., 2022, s.116). Tipik olarak test maddelerinin sayısı bir test yarısı için çift maddelere ve diğer test yarısı için tek maddelere bölünmekte, daha sonra çift ve tek maddelerin puanları veya sonuçları arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı hesaplanmaktadır. Bu değer iki yarı için güvenirlik tahmininde kullanılmaktadır.

Testin tamamına dair güvenirlik katsayısına ise Spearman-Brown yöntemi ile ulaşılmaktadır (Ekolu ve Quainoo, 2019, s.25). Bu çalışmada ölçme aracına ait maddeler ikiye bölündükten sonra aralarındaki korelasyon değerine bakılarak eşdeğer yarılar (split-half) güvenirliği incelenmiştir. Analize dair bulgular tablo 4.12’de gösterilmektedir.

Tablo 4.12

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Eşdeğer Yarılar Güvenirliği Sonuçları

Birinci Yarı Cronbach’s Alpha Katsayısı (N= 11)	.915
İkinci Yarı Cronbach’s Alpha Katsayısı (N= 10)	.931
İki Yarı Arasındaki Korelasyon	.637
Spearman-Brown Katsayısı	.778
Guttman Split-Half Katsayısı	.751

Tablo 4.12 incelendiğinde “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin birinci ve ikinci yarısı için Cronbach’s Alpha (α) değerinin sırasıyla .915 ve .931 olduğu görülmektedir. Cronbach’s Alpha (α) değerinin .70 ve üzerinde olması kabul edilebilir sınır olarak görülmekte ve güvenirlik için yeterli görülmektedir (Hair vd., 1998, s.88; DeVellis, 2022, s.109; Büyüköztürk, 2019, s.183).

Yapılan analiz sonucunda iki yarı arasındaki korelasyon .637, Spearman-Brown katsayısı .778, Guttman Split-Half katsayısı .751 bulunmuştur. Korelasyon katsayısının $r \geq .70$ olması mükemmel; $r \geq .50$ olması güçlü; $r \leq .30$ veya $r < .10$ olması ise zayıf ilişkiyi göstermektedir (Hemphill, 2003, s.78; Hauschild vd., 2016, s.3). Büyüköztürk (2019, s.32) korelasyon katsayısının, .70-1.00 arasında olmasının yüksek; .70-.30 arasında olmasının orta; .30-.00 arasında olmasının ise düşük düzeyde ilişkiyi gösterdiğini belirtmektedir. Elde edilen analiz sonuçları “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin güvenilir düzeyde bir ölçme aracı oluğuna işaret etmektedir.

4.2.3. İkinci Uygulama Çalışma Grubu: Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların t-Testi Sonuçları

Madde analizi, ölçme aracının psikometrik nitelikleri belirlemek ve maddelerin ayırt ediciliğini açıklamak için yapılmaktadır. Ölçme aracına oluşturan maddelerin ayırt edicilik güçlerini belirlemek için değişik madde analizi yöntemleri kullanılabilmektedir (Şahin ve Gülleroğlu, 2013, s.19).

Ölçekteki maddelerin ayırt edicilik gücünü belirlemek için Likert tarafından iki ayrı madde analizi yöntemi önerilmektedir. Bunlardan ilki korelasyona dayalı madde analizi, ikincisi ise iç tutarlılık ölçütüne dayalı madde analizidir (Tezbaşaran, 2008, s.29).

Bu çalışmada “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne ait maddelerin ayırt edicilik gücünü belirlemek amacıyla madde toplam test korelasyonu ve alt %27- üst %27 bağımsız gruplar t-testi olmak üzere iki ayrı yöntem kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 4.13’te yer verilmektedir.

Tablo 4.13

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Madde Toplam Test Korelasyonu ve Alt %27- Üst %27 Bağımsız Grupların t-Testi Sonuçları

Faktörler	r_{jx}	t	Faktörler	r_{jx}	t
Faktör 1			Faktör 2		
M1	.554**	23.470**	M12	.770**	7.537**
M2	.633**	11.304**	M13	.784**	8.690**
M3	.645**	10.126**	M14	.760**	6.728**
M4	.598**	8.176**	M15	.679**	6.471**
M5	.601**	6.728**	M16	.724**	6.439**
M6	.666**	9.088**	M17	.736**	5.807**
M7	.683**	7.769**	M18	.740**	6.396**
M8	.561**	4.322**	M19	.713**	6.709**
M9	.764**	8.732**	M20	.758**	7.488**
M10	.752**	9.993**	M21	.773**	6.959**
M11	.712**	8.451**			

** .01 düzeyinde anlamlıdır.

Faktör 1= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler; **Faktör 2**= Anne-Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler.

Ölçek maddelerinden elde edilen puanlar ile ölçeğin toplam puanı arasındaki ilişki madde toplam test korelasyonu ile gösterilmektedir. Analiz sonucunda pozitif ve yüksek düzeyde bulunan madde toplam test korelasyonu değerleri, maddelerin benzer davranışları örneklediğini, yüksek iç tutarlılığı göstermektedir (Büyüköztürk, 2019, s.183). Tablo 4.13 incelendiğinde madde toplam test korelasyonu değerlerinin .554 ile .784 arasında olduğu görülmektedir. Madde test korelasyonunu yorumlamada, istatistiksel anlamlılık ölçüt olarak alınabilmekte, maddelerin birbirleri ve ölçek puanları ile yüksek korelasyona sahip olmaları aynı boyutta ölçme yaptıklarına işaret etmektedir (Tezbaşaran, 2008, s.29). Elde edilen r_{jx} değerleri alt sınır olan .30'un üzerinde ve .01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”ne ait maddelerin ayırt ediciliğini göstermek amacıyla uygulanan alt %27 ve üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi sonucu Tablo 4.13'te yer almaktadır. En düşük değere sahip %27'yi oluşturan 68 kişi alt grup, en yüksek değere sahip %27'yi oluşturan 68 kişi ise üst grup olarak belirlenmiştir. Tablo 4.13 incelendiğinde elde edilen *t*-değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Gruplar arasındaki farkın istendik yönde anlamlı olması, testin iç tutarlılığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Büyüköztürk, 2019, s.184). Yapılan iki analizin sonuçları doğrultusunda ölçme aracının iç tutarlılığının yüksek ve maddelerin ayırt edici olduğu söylenebilmektedir.

Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçlarından hareketle, iki faktör ve 21 maddeden oluşan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır.

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesine yönelik bulguların sonuçlarına, bu sonuçların tartışılması ve uygulayıcı ile araştırmacılara yönelik öneriler yer almaktadır.

5.1. Tartışma

Bu çalışmada, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını değerlendirebilecek, iki faktörden meydana gelen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı (ABPÖ) geliştirilmiştir.

“Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geliştirilmesi sürecinde mevcut yapıyı ifade eden, anne babalıktan pişmanlığı meydana getiren faktörler ve bu faktörlerin içerdiği maddeler, anne babalıktan pişmanlık konusunda yapılan geçmiş ve güncel çalışmaların taraması yapıldıktan sonra oluşturulmuştur. Alanyazın taramasıyla birlikte, bir ölçme ve değerlendirme, bir dil ve yedi alan uzmanının görüşleri, maddelerin geliştirilecek ölçekle ölçülmek istenen yapı ve dilsel, yazımsal açıdan uygun olup olmadığı, teorik yapıyı yansıtıp yansıtmadığı gibi önemli unsurların tespit edilmesine yardımcı olmuştur. Uzman görüşlerinden hareketle maddeler düzeltilmiş, ölçek ön uygulama için hazır hale gelmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ) geçerli bir ölçme aracı mıdır?” sorusu doğrultusunda ölçek geliştirme basamakları takip edilerek geliştirilen ölçme aracının geçerliği istatistiksel olarak ispatlanmıştır. Geçerlik incelemesi için Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA), Yakınsama (convergent) – Ayrışma (discriminant) Geçerliği ve Ölçüt Dayanaklı Geçerlik kullanılmıştır.

Faktör analizi, araştırmacıya bir temel yapının mı yoksa birden çok özel yapının mı madde setini karakterize etmede gerekip gerekmediği konusunda yardımcı olmaktadır (DeVellis, 2022, s.117). Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile ölçeği oluşturan maddelerin kaç alt boyut oluşturabileceği ve maddeler arasında içerik bakımından nasıl bir ilişki olduğu belirlenebilmektedir. AFA gözlenen değişkenler altında yatan gizil değişkenlerin belirlenmesinde kullanılan bir tekniktir (Orçan, 2018, s.414). Bu çalışmada 38 madde ile faktör analizi işlemi gerçekleştirilmiştir. Ölçekten

elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesinde örneklem büyüklüğünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Araştırmanın birinci uygulaması kapsamında 370 kişiden veri toplanmıştır. Goodwin (1999, s.91), faktör analizi için gereken en az katılımcı sayısının değişken sayısının 3 ile 50 katı arasında olabileceğini belirtmektedir. Everitt (1975, s.238) ise örneklem büyüklüğünün madde sayısının 10 katı olacak şekilde belirlenebileceğini ifade etmektedir. Bu çalışmanın birinci uygulamasında alanyazında belirtilen görüşlere uygun olacak örneklem sayısına ulaşılması amaçlanmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Küresellik Testi ile 370 kişiden elde edilen verilerin yeterliliği incelenmiştir. ABPÖ'nün Kaiser-Meyer-Olkin değeri .957 bulunmuştur. Kaiser (1974, s.35)'e göre KMO değerinin .90 ve üzerinde olması muhteşem, .50'nin altında olması ise kabul edilemezdir. ABPÖ'nün KMO değeri .957 olduğundan bu kriteri karşılamaktadır. ABPÖ'nün Bartlett Küresellik Testi değerleri $\chi^2 = 9080.139$; $sd = 703$; $p = .000$ olarak bulunmuştur. Elde edilen Ki-Kare istatistiğinin anlamlı olması faktör analizinin yapılabileceğini göstermektedir (Büyüköztürk, 2019, s.136). ABPÖ için $\chi^2 = 9080.139$; $sd = 703$; $p = .000$ olduğundan bu kriteri de karşılamaktadır.

Ölçeğin AFA analizi sonucunda elde edilen yamaç-birikinti grafiği ve kuramsal olarak belirlenen yapı ile alanyazın doğrultusunda faktör sayısı iki olarak belirlenmiştir. Öz değeri 1 ya da 1'den daha büyük faktörler önemli görülse de bu eşik değer araştırmacı tarafından analiz sonuçlarına göre artırılabilir (Büyüköztürk, 2019, s.135).

Alanyazın incelendiğinde Piotrowski, Mikolajczak ve Roskam (2023) tarafından gerçekleştirilen ve orijinal adı "Parenthood Regret Scale" olan 12 maddelik ölçekte ebeveynlikten pişmanlığın tek boyut altında ele alındığı görülmektedir. Moore ve Abetz (2018, s.12-13) tarafından ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili pişmanlıklarını araştırmak amacıyla yürütülen çalışmada ise çocuk sahibi olmakla ilişkili belirli koşullardan pişmanlık duyma ve çocuk sahibi olmaktan pişmanlık şeklinde iki kategori belirlenmiştir. Bu çalışmada anne babalıktan pişmanlığı ifade eden temel boyutlar; "anne baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler" ve "anne baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler" olarak kategorize edilmiştir.

“Anne baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler” boyutu, ebeveynlerin başa dönme şansı olsa çocuk sahibi olmayacakları düşüncesi ile çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği içsel koşullara ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir. Çünkü pişmanlık, bireyin hata yaptığını düşünmesini, başka bir şey yapmış olmayı ve ikinci şansı dilemesini içermektedir (Zeelenberg vd., 2000). Çocuk sahibi olmaktan duyulan pişmanlık da ebeveynlerin geçmişe dönebilselerdi çocuk sahibi olmayacaklarını dile getirmeleriyle ortaya çıkmıştır (Donath, 2022, s.19-20).

“Anne baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler” boyutu ise ebeveynlerin çocuklarına karşı olumlu, çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği dış koşullara ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir. Moore ve Abetz (2018, s.13)’e göre dolaylı pişmanlık, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili pişmanlık duymadan ebeveyn rollerini benimsemelerine ve böylece sosyal kabul edilebilirlik sınırları içerisinde kalan pişmanlıklarını dile getirmelerine olanak tanımaktadır. Bu nedenle her iki boyut anne babalıktan pişmanlığı tanımlamada önemli görülmektedir.

Madde faktör yüklerinin minimum değeri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Kozak (2021, s.136)’a göre madde faktör yükünün en az .40 olması gerekmektedir. Bu sebeple .40 faktör yükünün altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Aynı zamanda binişik maddeleri engellemek amacıyla faktör yük değerleri arasında en az .10 fark olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır (Büyüköztürk, 2019, s.135). AFA sonucunda belirtilen kriterler temel alınarak 17 madde ölçekten çıkarılmıştır. İki faktör ve 21 maddeden oluşan yapının açıkladıkları toplam varyans miktarı %59.64’tür. Madde arıtımı sağlandıktan sonra kalan ve belirtilen faktörleri oluşturan 21 maddenin faktör yük değerleri sırasıyla .567-.860 ve .580-.782 arasında değişmektedir. Hair, Anderson, Tatham ve Balck (1998)’e göre .40’ın üzerindeki faktör yükleri iyi bir korelasyonu gösterirken, faktör yüklerinin .50 üzerinde olması daha anlamlıdır. Bu doğrultuda, ABPÖ’ye ait maddelerin faktör yüklerinin uygulama açısından anlamlı olduğu söylenebilir.

Ölçme aracı geliştirme sürecinde kullanılan yöntemlerden bir diğeri Doğrulayıcı Faktör Analizidir. AFA madde takımının temelinde yer alan yapının ne olduğunu belirlemek için kullanılırken, DFA önceden belirlenen ya da tahmin edilen ilişkiyi doğrulamak amacıyla kullanılmaktadır (DeVellis, 2022, s.151). Bu çalışmada

AFA sonucunda elde edilen iki faktör ve 21 madde ile 250 kişiden veri toplanarak ikinci uygulama gerçekleştirilmiş ve DFA yapılmıştır.

Doğrulamalı Faktör Analizi sonrasında ilk olarak p değeri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda p değerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Örneklem büyüklüğüne bağlı olarak p değerinin manidar çıkması normal kabul edilebilmektedir. Bu sebeple literatürde bulunan araştırmalarda sıklıkla kullanılan uyum indekslerinin değerlendirilmesi önerilmektedir (Kaymak Özmen ve Özmen, 2012, s.30).

Bu çalışmada alanyazında sık kullanıldığı görülen Ki-Kare Uyum İndeksi (χ^2), RMSEA (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü), SRMR (Standartlaştırılmış Hata Kareler Ortalaması Karekökü), GFI (Uyum İyiliği İndeksi) AGFI (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi), NNFI (Normlaştırılmamış Uyum İndeksi), PGFI (Basitlik Uyum İndeksi), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), RFI (Göreceli Uyum İndeksi) ve IFI (Artan Uyum İndeksleri) değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen model uyum indekslerinin bazılarının istenilen değeri taşınamaması sebebiyle modifikasyon indeksi (MI) ve beklenen parametre (EPC) değişikliği değerleri incelenmiştir. Model modifikasyonunda yüksek modifikasyon indeksi (MI) görülen maddelerin birleştirilmesi önerildiği için (Aksu vd., 2017, s.144), bazı madde çiftleri (M19 ~ M18; M3 ~ M2; M10 ~ M9; M16 ~ M15; M17 ~ M14; M13 ~ M12) üzerinde düzenleme yapıldıktan sonra DFA tekrar uygulanmıştır.

Modifikasyon sonrası model uyum indeksleri incelendiğinde Ki-Kare (χ^2) değerinin, serbestlik derecesine (df) oranının ($\chi^2 = 551.08$, $sd(df) = 182$, $\chi^2/sd = 3.02$) kabul edilebilir olduğu görülmektedir. χ^2/sd oranının 1/3 ve daha düşük olması iyi uyum; 1/5'e kadar olan oranlar ise yeterli uyum olarak kabul edilmektedir (Sümer, 2000, s.59-60). RMSEA (.090) değerinin kabul edilebilir .10 sınır değerinin altında olduğu görülmektedir. RMSEA modeldeki değişken ve ifade sayısından etkilenmekte, değişken ve ifade sayısı arttıkça yükselebilmektedir. Bu nedenle az sayıda ifadeyi destekleyen bir istatistiktir. .05 ile .10 arasındaki değerler ortalama uygunluğu ifade etmektedir (Yaşlıoğlu, 2017, s.81). Bir diğer uyum indeksi olan SRMR (.091) değerinin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Hu ve Bentler (1999, s.6)'e göre, .05 ile .10 arasında bir SRMR değeri kabul edilebilir uyuma işaret etmektedir.

NFI (.95) ve NNFI (.96) değerlerinin .95 ve üzerinde olması mükemmel uyuma karşılık gelmektedir. Sümer (2000, s.61)'e göre, NFI ve NNFI değerlerinin .95 ve üzerinde olması mükemmel, .90 ve .94 arasındaki değerlerin ise kabul edilebilir uyumu işaret etmektedir. Çalışmada PGFI .65; CFI .97; RFI .95 ve IFI .97 olarak bulunmuştur. PGFI değerinin 1'e yaklaşması modelin yalınlığı ve sadeliği konusunda bir uygunluk değeri vermektedir (Sümer, 2000, s.61). CFI değerinin ise .97 ve üzerinde olması mükemmel uyuma işaret etmektedir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003, s.52) IFI ve RFI değerinin .90 ve üzerinde olması kabul edilebilir, .95 ve üzerinde olması ise mükemmel uyuma karşılık gelmektedir (İlhan ve Çetin, 2014, s.31). Elde edilen CFI, IFI ve RFI değerleri mükemmel uyumu göstermektedir. Bunun yanında GFI (.83) ve AGFI (.78) değerleri kabul edilebilir alt sınır değerlere çok yakındır. Bu durum GFI, AGFI ve NFI değerlerinin diğer uyum ölçütleriyle kıyaslandığında örneklem büyüklüğünden daha çok etkilenmesiyle açıklanabilmektedir (Şen ve Yılmaz, 2013, s.248).

Ölçme aracının (ABPÖ) iki boyutunu oluşturan 21 maddeye ait standardize edilmiş faktör yük değerlerinin birinci faktör için .50 ile .90, ikinci faktör için .65 ile .82 arasında olduğu görülmektedir. Büyüköztürk (2019, s.134) faktör yük değerinin, .45 ya da daha üzerinde olmasının iyi bir ölçü olduğunu belirtmektedir. Ölçme aracını oluşturan maddelerin anlamlı etkiye sahip olup olmadığını tespit etmek için incelenen *t*-değerlerinin ise birinci faktör için 8.29 ile 17.99, ikinci faktör için 11.06 ile 15.37 arasında değiştiği görülmektedir. Aksu ve diğerleri (2017, s.161) *t*-değerlerinin 2.56'nın üzerinde olmasının .01 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde ölçeğin yapısal geçerlik şartlarını sağladığı söylenebilir.

Geçerlikten bahsedebilmek için yapısal geçerlik testinden sonra yakınsama (convergent) ve ayrışma (discriminant) geçerliğinin de incelenmesi tavsiye edilmektedir. Yakınsama geçerliğini belirlemek amacıyla hesaplanan yapı güvenirliği (CR) değerleri her iki faktör için sırasıyla .92 ve .93 bulunurken; açıklanan ortalama varyans oranı (AVE) değerleri sırasıyla .53 ve .57 bulunmuştur. Yapı güvenirliği için yaygın olarak kabul edilen değer .70 aralığında olsa da (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s.612; Karakoç ve Dönmez 2014, s.46) .80 ve üzerinde olan değerlerin temsil gücünün daha iyi olduğu öne sürülmektedir (Cunningham, Preacher ve Banaji, 2001, s.166). Açıklanan varyans oranı değerinin ise .50 ve üzerinde olması

beklenmektedir (Fornell ve Larcker, 1981). İki boyut için elde edilen CR ve AVE değerlerinin kabul edilebilir sınırın üzerinde olduğu görülmektedir.

Fornell ve Larcker (1981, s.45-46), ayrışma geçerliği için açıklanan ortalama varyans oranının karekökü ($\sqrt{AVE}$) değerinin aynı satır ile sütunda yer alan korelasyon değerlerinden yüksek olmalıdır. Ayrışma geçerliğini test etmek amacıyla iki faktör arasında hesaplanan korelasyon (.63) değerinin açıklanan ortalama varyans oranının karekök değerlerinden (.72 – .75) küçük olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları doğrultusunda yapıya ilişkin yakınsama (convergent) ve ayrışma (discriminant) geçerliğinin anlamlı olduğu söylenebilir.

Ölçme aracının geçerliğine ilişkin kanıt sunmak ve ölçüt bağıntılı geçerliği incelemek için Kaymak Özmen ve Özmen (2012, s.20-35) tarafından geliştirilen “Anne Baba Stres Ölçeği” kullanılmıştır. “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” alt faktörleri ile “Anne Baba Stres Ölçeği” arasında Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı hesaplanmış ve değerler sırasıyla .616 ile .675 bulunmuştur. Her iki ölçeğin toplam puanları arasındaki korelasyon katsayısı ise .697’dir. Korelasyon katsayısının $r \geq .50$ olması büyük veya güçlü ilişkiye işaret etmektedir (Hemphill, 2003, s.78; Hauschild, DeGroot, Hall, Grier, Deaver, Hauret ve Jones, 2016, s.3). İki ölçek arasında pozitif yönde, güçlü bir ilişkinin bulunması ABPÖ’nün geçerliğine dair kanıt sunmaktadır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ) güvenilir bir ölçme aracı mıdır?” sorusu doğrultusunda ölçme aracının güvenilirliği istatistiksel olarak ispatlanmıştır. Güvenirlik incelemesi için Cronbach’s Alpha (α) katsayısı, eşdeğer yarılar (split-half) yönetimi, madde toplam test korelasyonu ve alt %27- üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi kullanılmıştır.

Cronbach’s Alpha (α) katsayısı *Faktör 1* için .915, *Faktör 2* için .931 ve ölçme aracının tamamı için .943 olarak hesaplanmıştır. Cronbach’s Alpha (α) katsayısı değerinin .70 veya daha büyük olması yaygın olarak kabul görmektedir (Hair, Anderson, Tahtam ve Black, 1998, s.88; Taber, 2018, s.1284). Elde edilen α katsayıları doğrultusunda ölçme aracının yüksek derecede güvenilirliğe sahip olduğu yorumu yapılabilir.

Ölçme aracının güvenilirliğini ilişkin kanıt sunmak amacıyla eşdeğer yarılar (split-half) yöntemi de kullanılmış, iki yarı için Pearson Momentler Çarpımı

Korelasyon katsayısı, testin tamamı için ise Spearman-Brown katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha (α) değeri ölçeğin birinci ve ikinci yarısı için sırasıyla .915 ve .931 olarak hesaplanmıştır. İki yarı arasındaki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı .637 bulunmuştur. Spearman-Brown katsayısı ise .778'dir. Korelasyon katsayısının .10 olması “küçük”; .30 olması “orta”; .50 ve üzerinde olması ise “büyük” bir etkiye işaret etmektedir (Carrillat, Jaramillo ve Mulki, 2007, s.475). Elde edilen Cronbach's Alpha (α) ve korelasyon katsayısı değerleri ölçme aracının güvenilirlik açısından güçlü olduğunu göstermektedir.

Ölçme aracına ilişkin maddelerin belirli bir niteliği ölçüp ölçmediğini belirlemek ve maddelerin ayırt ediciliğini tespit etmek için madde toplam test korelasyonu ve alt %27- üst %27 bağımsız gruplar *t*-testi kullanılmıştır. Ölçek maddelerine ilişkin madde toplam test korelasyonu değerleri .554 ile .784 arasında değişmektedir. Büyüköztürk (2019, s.183)'e göre madde toplam test korelasyonunun pozitif ve yüksek olması ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçme aracına ait maddelerin ayırt ediciliğini gösterebilmek amacıyla uygulanan alt %27 ve üst%27 bağımsız gruplar *t*-testi sonucuna göre elde edilen *t*-değerleri .01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Büyüköztürk (2019, s.184), gruplar arasında gözlenen farkların anlamlı çıkmasının iç tutarlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Elde edilen analiz sonuçları doğrultusunda ölçme aracının iç tutarlılığının yüksek, ölçme aracına ait maddelerin ise annelikten ve/veya babalıktan duyulan pişmanlığı ölçmek konusunda ayırt edici olduğu söylenebilir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın sonucunda anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını değerlendirebilecek, iki faktörden ve 21 maddeden oluşan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik analizlerine ilişkin bulgular bütün olarak değerlendirildiğinde “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin geçerli ve güvenilir ölçmeler yapabildiği görülmektedir.

Anne babalıktan pişmanlık duymaya dair az sayıdaki çalışmanın sebeplerinden birinin, bu olguyu ölçecek ölçme araçlarının yetersizliği olduğu düşünülmektedir. Elde edilen analiz sonuçlarından hareketle geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu

sonucuna varılan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği”nin, ulusal alanyazında sınırlı literatüre sahip olan bu konuda yapılacak araştırmalara katkı sunması beklenmektedir.

5.2.1. Uygulayıcıya Yönelik Öneriler

- Anne-Baba olmaktan pişmanlık duyan ebeveynlere profesyonel yardım sunabilmek için ruh sağlığı çalışanlarından (Psikiyatrist, Psikolog, Psikolojik Danışman vb.) meydana gelen bir destek ağı oluşturulması önerilmektedir.
- Ruh sağlığı çalışanları tarafından çocuk sahibi olmak konusunda kadın ve erkeklerin düşüncelerini, neyi isteyip istemediklerini, toplumsal beklentiler karşısındaki hislerini anlamaya yönelik çalışmalar planlanması önerilmektedir.
- Pişmanlık bireyi doğrudan etkilemesinin yanında, eşle, çocukla, aileyle olan ilişkiyi de olumsuz etkileyebilmektedir. Bu sebeple ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ulusal politikalar geliştirilerek bireylerin ebeveyn olma kararını bilinçli bir şekilde almalarına yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.
- Kendi dengesini kuramamış ailelerde dünyaya gelen bir çocuğun pişmanlık, stres, gerginlik vb. duygulara sebep olması olasıdır. Bu sebeple ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından hem eşler hem de ebeveyn-çocuk arasında sağlıklı etkileşim kurulmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması önerilmektedir.

5.2.2. Araştırmacıya Yönelik Öneriler

- “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” Likert tipi bir ölçektir ve ebeveynleri gruplara ayırmaktan ziyade ebeveynlik pişmanlığının derecesini tahmin etmeye olanak tanımaktadır. Kesitsel bir çalışma yürütülerek geliştirilen ABPÖ, nicel bir ölçüm yapmaktadır. Dolayısıyla anne babalıktan duyulan pişmanlığın ne sıklıkta hissedildiğini, zamanla değişip değişmediğini tespit etmemektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma araştırma yönteminden yararlanılması tavsiye edilmektedir.
- Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılan “Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği” kullanılarak, anne-babalıktan pişmanlığın çeşitli değişkenlerle (tükenmişlik, depresyon, stres, umutsuzluk, özel gereksinimli çocuğu olan aileler vb.) ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir. Çünkü bu çalışmada nedensel ilişkiler incelenmemiştir.

6. KAYNAKÇA

- Acar Güvendir, M., Özer Özkan, Y. (2022). Tüm Yönleriyle Ölçek Geliştirme Süreci. 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Akbaş, E., Topçuoğlu, R. A. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu: Eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-103.
- Akçadağ, P. (2018). Evli Bireylerde Evlilik Uyumu ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Eylem Özten).
- Akın, M. H. (2011). Toplumsallaşma Sözlüğü. 1. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aksu, G., Eser, M. T., Güzeller, C. O. (2017). Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi ile Yapısal Eşitlik Modeli Uygulamaları. 1. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Aktaş, G. (2019). Günümüz toplumlarında anneliğin değişen biçimlerini sosyal medya kullanıcıları üzerinden değerlendirmek. *Journal of Faculty of Letters*, 36(2), 253-271.
- Aktürk, F. S. (2006). Türk Toplumunun Yardımcı Üreme Tekniklerine Bakışı, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği Anabilim Dalı, Afyon, (Danışman: Doç. Dr. Mehmet Yılmaz).
- Anderson, J. C., Gerbing, D. W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness-of-fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49(2), 155-173.
- Arat, N. (1986). Kadın Sorunu. 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.

- Araz, Y. (2015). Osmanlı İstanbul’unda Çocuk Olmak. İçinde: Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Cilt IV. Yılmaz, C. (ed.), İstanbul: Kültür Sanat Yayınevi, s:473-476.
- Aşılı, G. (2001). Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Roller ve Ego Durumları Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya, (Danışman: Doç. Dr. Ömer Üre).
- Ataman, H. (2009). LGBTT Hakları İnsan Haklarıdır. Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği.
- Atatürk, M. K. (2003). Türk Gencinin El Kitabı. Ankara: Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü Halkla İlişkiler Dairesi.
- Avcı, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Hüseyin Salman).
- Avşar, S. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında tarihsel rollerini yitiren erkekliğin çöküşü: Küllerinden “yeni erkekliğin” doğuşu. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 224-241.
- Aydın, B., Kavuncu, N. (1991). Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki lise öğrencilerinde cinsiyet rollerinin araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 53-65.
- Badinter, E. (2011). Kadınlık mı Annelik mi? 1. Baskı. (Ekmekçi, A. Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balin, H. (2011). Aile içi rollerde babalığın önemi. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 55-81.
- Batı, U. (2006). Tüketilen kadın bedeni: Kadın bedeninin parfüm reklâmlarındaki görünümünün gösterge bilimsel çözümlemesi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 78-89.

- Batur, Z. (2010). Son eyrek yüzyılda kadının değişen sosyal statüsü ve imajı: İlköğretim ikinci kademe anadili ders kitaplarında metin ve görsel öğelerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 33-43.
- Bayat, B. (2014). Uygulamalı bilim araştırmalarında lme, lcekler ve “likert” lcek kurma tekniği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1-24.
- Bayer, A. (2020). Modernleşme sürecinde aile: Değişen annelik ve babalık. *İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 35-60.
- Behauvoir, S. (1993). Kadın II-Evlilik ağı. (Onaran, B. ev.) İstanbul: Payel Yayınları.
- Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354–364.
- Berger, R. P., Grob, A., Flammer, A. (1999). Gender-role orientation and social expectations regarding female adolescents' coping with developmental tasks. *Swiss Journal Of Psychology*, 4(58), 273-286.
- Berktaş, F. (2012). Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın. 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Bernardi, L., Mynarska, M., Rossier, C. (2015). Uncertain, changing and situated fertility intentions: a qualitative analysis. In *Reproductive decision-making in a macro-micro perspective*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Beşınar, F. U. (2015). Between ideals and enactments: The experience of ‘New Fatherhood’ among middle-class men in Turkey. In: *Gender and Sexuality in Muslim Cultures*, United Kingdom: Ashgate Publishing, s:95-114.
- Bilen, M. (2017). Sağlıklı İnsan İlişkileri. 7. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgin, V. (1991). Yapısal zellikleri İtibariyle Ailelerin Grnm. İçinde: Türkiye Aile Yıllığı, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s:39-78.

- Bodin, M. (2022). Regretting parenthood in a family friendly, ‘gender equal’ society: accounts from Swedish online forums. *Journal of Family Studies*, 29(5), 2195-2212.
- Boomsma, A. (1985). Nonconvergence, improper solutions, and starting values in LISREL maximum likelihood estimation. *Psychometrika*, 50(2), 229-242.
- Bora, A., Üstün, İ. (2005). Sıcak Aile Ortamı: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Burç, P. E. (2015). Popüler kültür ve annelik: Anneliğin farklı görünüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E Dergisi*, 1-15.
- Burt, K. B., Scott, J. (2002). Parent and adolescent gender role attitudes in 1990s Great Britain. *Sex Roles: A Journal of Research*, 46(7-8), 239–245.
- Butler, J. (2014). Bela Bedenler. 1. Baskı. (Çakırlar, C., Direk, Z. Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2019). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. 26. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2022). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 32. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, İ. (2019). Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın. İçinde: Sistematik Aile Sosyolojisi. Aydın, M. (ed.), Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, s:215-243.
- Canatan, K. (2006). Klasik dönem İslam yorum geleneğinde cinsiyetçilik düşüncesinin anatomisi. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 18-37.
- Carrillat, F. A., Jaramillo, F., Mulki, J. P. (2007). The validity of the serqual and servperf scales. *International Journal of Service Industry Management*, 18(5), 472–490.
- Chakrabartty, S. N. (2013). Best split-half and maximum reliability. *IOSR Journal of Research Method in Education*, 3(1), 1-8.

- Christensen, L. B., Johnson, R. B., Turner, L. A. (2015). Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz. 3. Baskı. (Aypay, Ç. Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Churchill, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. *Journal of Marketing Research*, 16(1), 64-73.
- Cohen, C. J., Swerdlik, M. E. (2010). Psychological Testing and Assessment. 7rd Edition, Boston: McGraw-Hill Companies.
- Connolly, T., Zeelenberg, M. (2002). Regret in decision making. *Current Directions in Psychological Science*, 11(6), 212-216.
- Crawford, M., Unger, R. (2000). Women and Gender: A Feminist Psychology. 3rd Edition, Boston: McGraw-Hill.
- Cunningham, W. A., Preacher, K. J., Banaji, M. R. (2001). Implicit attitude measures: consistency, stability, and convergent validity. *Psychological Science*, 12(2), 163-170.
- Cüceloğlu, D. (2017). İnsan ve Davranışları: Psikolojinin Temel Kavramları. 35. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağan, K. (2011). Ailenin İşlevleri: Aile Hakkında Kurumsal Perspektifler. İçinde: Aile Sosyolojisi. Canatan, K., Yıldırım, E. (eds.), İstanbul: Açılım, s:83-95.
- Çağlak, U. (2017). Göç ve parçalanmış aile: Göçün ardında kalanların “Dönüş” filmindeki yansımalar. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(13), 135-150.
- Çakıcı, S. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fatma Tezel Şahin).
- Çavuşoğlu, Ç. (2022). Yeni Medyada Hayran ve Katılımcı Kültür Bağlamında Babalık Temsilleri, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Radyo TV Sinema Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele).

Çayboylu, İ. (2002). 2001 Yılı Aile Raporu. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Çelebi, N. (1990). Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları. Konya: Sebat Ofset.

Çöpür, M. (2019). Çocuk Ruh Sağlığı. 1. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Dai, L. ve Wang, L. (2015). Review of family functioning. *Open Journal of Social Sciences*, 3, 134-141.

Demez, G. (2005). Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi. İstanbul: Babil Yayınları.

Demir Gürdal, A. (2013). Sosyolojinin ihmal edilen kategorisi çocuklar üzerinden çocukluk sosyolojisine ve sosyolojiye bakmak. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15(4), 1-26.

Demiriz, G., Baran, B. H. (2018). Babalık deneyimlerinde erkeklerin değiş(mey)en yüzü: Blogger babaların anlatıları üzerinden bir analiz. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1074-1089.

DeVellis R. F. (2022). Ölçek Geliştirme Kuram ve Uygulamalar. 3. Baskı. (Totan, T. Çev.) İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Dew, J., Wilcox, W. B. (2011). If momma ain't happy: Explaining declines in marital satisfaction among new mothers. *Journal of Marriage and Family*, 73(1), 1–12.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.

Doğan, İ. (2000). Akıllı Küçük: Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme. İstanbul: Sitem Yayıncılık.

Doğan, İ. (2007). Sosyoloji. 7. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Doğan, İ. (2009). Düünden Bugüne Türk Ailesi. 1. Baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Donath, O. (2015a). Regretting motherhood: A sociopolitical analysis. *Journal of Women in Culture and Society*, 40, 343-367.
- Donath, O. (2015b). Choosing motherhood? Agency and regret within reproduction and mothering retrospective accounts. *Women's Studies Int. Forum*, 53, 200-209.
- Donath, O. (2022). Annelikten Pişman Olmak. 1. Baskı. (Yalçın, B. Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2015). Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar. 6. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.
- Dursun, C. (2019). Ebeveyn Çocuk İlişkisinin Değişen Yüzü: Proje Çocuk Kavramına Sosyolojik Bakış. İçinde: IX. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı. Bakioğlu, A. (ed.), Ankara: Sosyoloji Derneği, s:349-359.
- Dusek, J. B. (1987). Adolescent Development and Behavior. 2nd Edition, New Jersey: Prentice – Hall.
- Düzenli, F. (2011). Geleneksel Türk Ailesindeki Dönüşümün Sosyal Politikaya Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Umut Onay).
- Eagly, A. H. (1995). The science and politics of comparing women and men. *American Psychologist*, 50(3), 145-158.
- Eagly, A. H., Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 735-754.

- Eagly, A. H., Wood, W. (2012). Social role theory. *Handbook of Theories of Social Psychology*, 2, 458-476.
- Ecevit, Y. (1993). Aile kadın ve devlet ilişkilerinin değerlendirilmesinde klasik ve yeni yaklaşımlar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (1), 9-34.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.
- Elkind, F. (1999). Çocuk ve Toplum: Çocuğun Toplumsallaşması. 1. Baskı. (Güngör, N. Çev.) İstanbul: Gündoğan Yayıncılık.
- Engin, B. M. (2011). Tüketici Karar Alma Süresinde Pişmanlık ve Türkiye’de Esnek İade Politikalarının Uygulanabilirliği: Hazır Giyim Sektörü Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Targan Ünal).
- Engin, E., Etkili, G. B. (2022). Anneler ve Kızları. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Ekolu, S. O., Quainoo, H. (2019). Reliability of assessments in engineering education using Cronbach’s alpha, KR and split-half methods. *Global Journal of Engineering Education*, 21(1), 24-29.
- Ercan, R. (2014). Türk atasözlerinde çocuk imgeleri. *Mustafa Kemal Atatürk Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 15-31.
- Erden, M., Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi: Gelişim – Öğrenme – Öğretme. 5. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erkal, M. (1990). Türk Ailesi ve Batı Avrupa’daki Bazı Gelişmeler. İçinde: Aile Yazıları II, Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme. Dikeçligil, B., Çiğdem, A. (eds.), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s:407-411.
- Erkan, S. (2013). Aile ve Aile Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar. İçinde: Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları. Temel, F. (ed.), Ankara: Anı Yayıncılık, s:3-43.

- Ersöz Gündi, A. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 0(6), 167-182.
- Everitt, B. S. (1975). Multivariate analysis: The need for data, and other problems. *The British Journal of Psychiatry*, 126(3), 237-240.
- Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, (4), 223-244.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş., Tanrıöver, H. T. (2000). Kentlerde Yaşayan Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları. T. C. Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara: Cem Web Ofset.
- Fast, I. (1990). Aspects of early gender development: Toward a reformulation. *Psychoanalytic Psychology*, 7, 105-117.
- Fedakâr, P. (2014). Besleyen mi öldüren mi: Türk mitik tasavvurunda anne arketipinin antropomorfik görünüşleri. *Milli Folklor*, 13(103), 5-19.
- Fornell, C., Larcker, D.F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2015). Çocuk ve Ergen Gelişimi. 8. Baskı. (Dönmez, A., Çelen, N. H. Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Garncarek, E. (2020). "Living with illegal feelings" Analysis of the internet discourse on negative emotions towards children and motherhood. *Qualitative Sociology Review*, 16(1), 78-93.
- Geary, D. C. (1998). Male, female: The evolution of human sex differences. *American Psychological Association*.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N., Shanahan, J. (2002). Growing up with television: cultivation processes. *Media effects: Advances in theory and research*, 2(2), 43-67.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji. 1. Baskı. (Yılmaz, İ. Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Goodwin, L. D. (1999). The role of factor analysis in the estimation of construct validity. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 3(2), 85-100.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.
- Gökçe, B. (1996). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar. 1. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Güdek, M. (2012). Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi ve Literatürü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. Bekir Koç).
- Güler, D., Ulutak, N. (1993). Aile kavramının tarihsel gelişimi ve Türk toplum yaşantısında aile. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, 11(1), 51-76.
- Gülerce, A. (1996). Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri. 1. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Günay, G., Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 157-171.
- Gündüz, A. (2012). Tarihi süreç içerisinde Türk toplumunda ve devletlerinde kadının yeri ve önemi. *International Journal of Social Science*, 5(5), 129-148.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tahtam, R. L., Black, W. C. (1998). Multivariate Data Analysis. 5th Edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hasipek, S. (1990). Ailenin Sosyo-Kültrel ve Ekonomik Yapısında Kadının Yeri ve Önemi. İçinde: Başbakanlık I. Aile Şûrası Bildirileri, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s:365-369.
- Hauschild, V. D., DeGroot, D. W., Hall, S. M., Grier, T. L., Deaver, K. D., Hauret, K. G., Jones, B. H. (2016). Fitness tests and occupational tasks of military interest:

- a systematic review of correlations. *Occupational and Environmental Medicine*, 74(2), 1-10.
- Heffernan, V., Stone, K. (2021). #regrettingmotherhood in germany: Feminism, motherhood, and culture. *Journal of Women in Culture and Society*, 46(2), 337-360.
- Hemphill, J. F. (2003). Interpreting the magnitudes of correlation coefficients. *American Psychologist*, 58(1), 78-79.
- Hu, L., Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- İbrahimi, D. (1998). Evlilik Kurumu ve Aileye Yönelik Psiko-Sosyal Hizmetler, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Enis Öksüz).
- İlhan, M., Çetin, B. (2014). Comparing the analysis results of the structural equation models (SEM) conducted using LISREL and AMOS. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology Epod*, 5(2), 26-42.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Değişen dünya değişen aile içi roller. *Türk Aile Ansiklopedisi*, 3, 832-835.
- İnan, A. (1992). Manas Destanı. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Jackson, D. L. (2001). Sample size and number of parameter estimates in maximum likelihood confirmatory factor analysis: A Monte Carlo investigation. *Structural Equation Modeling*, 8, 205-223.
- Jenks, C. (2002). Childhood. 2nd Edition, New York: Routledge is an imprint of the Taylor & Francis e-Library.
- Jover, B. P., Arlyn, M. (2022). “Tatay Na Si Totoy”: Lived experiences of teenage fatherhood. *European Journal Of Modern Medicine and Practice*, 2(4), 1-10.

- Kafalı, B. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Öğretmen Eğitimi: Mor Sertifika Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Projeler ve Sivil Toplum Kuruluşları Yönetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Danışman: Prof. Dr. Pınar Uyan Semerci).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile. 2. Baskı, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kara, M., Çetinkaya, Ş. (2019). Türk toplumunda babalık kavramı ve baba bebek bağlanmasında hemşirelik. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 11(2), 200-210.
- Karabıyık, M. S. (2022). Türkiye’de Çocuk ve Çocukluk. İçinde: Türkiye’nin Toplumsal Yapısı. Sungur, Z. (ed.), Çanakkale: Paradigma Akademi, s:443-466.
- Karadoğan, U. C. (2019). Çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karakoç, F. Y., Dönmez, L. (2014). Ölçek geliştirme çalışmalarında temel ilkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40), 39-49.
- Karasar, N. (2023). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 38. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavuncu, A. N. (1987). Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Türk Toplumuna Uyarlama Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Güler Oskay).
- Kaymak Özmen, S., Özmen, A. (2012). Anne baba stres ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 20-35.
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet bakış açısından kente bakmak. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 344-357.

- Keskin, F., Ulusan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 47-68.
- Kozak, M. (2021). Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri. 5. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köksal, H. (2008). Çocukluk, değişen dünya ve tarih öğretiminden beklentiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 388-396.
- Kulaksızoğlu, A. (2018). Ergenlik Psikolojisi. 20. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y., Sevim, S. A. (2004). Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 14-27.
- Küçük, M. A. (2020). İşlevsellik bağlamında Türk mitlerinde annelik olgusu. *Milli Folklor*, 16(126), 27-39.
- Landman, J. (1987a). Regret: A theoretical and conceptual analysis. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 17(2), 135-160.
- Landman, J. (1987b). Regret and elation following action and inaction: Affective responses to positive versus negative outcomes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 13(4), 524-536.
- Lucas, M. (2004). Existential regret: A crossroads of existential anxiety and existential guilt. *Journal of Humanistic Psychology*, 44(1), 58-70.
- MacCallum, R. C., Widaman, K. F., Preacher, K. J., Hong, S. (2001). Sample size in factor analysis: The role of model error. *Multivariate Behavioral Research*, 36(4), 611-637.
- Marlow, D.R. (1977). Textbook of Pediatric Nursing. London: W.B. Saunders Co.
- Martin, C. L., Ruble, D. N., Szkrybalo, J. (2002). Cognitive theories of early gender development. *Psychological Bulletin*, 128(6), 903-933.

- Marshall, G. (2021). Sosyoloji Sözlüğü. 5. Baskı. (Akınay, O., Kömürcü, D. Çev.) Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Matley, D. (2020). "I miss my old life": Regretting motherhood on Mumsnet. *Discourse, Context & Media*, 37(1), 1-8.
- Mazoyer, M., Roudart, L. (2009). Dünya Tarım Tarihi: Neolitik Çağdan Günümüzdeki Krize. (Ünsaldı, Ş. Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- McNeill, W. (2002). Dünya Tarihi. 6. Baskı. (Şenel, A. Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Meil, G., Romero-Balsas, P., Muntanyola-Saura, D. (2023). Regretting fatherhood in Spain. *Journal of Family Research*, 35, 37-52.
- Mercan, Z., Şahin, F. T. (2017). Babalık rolü ve babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Michel, A. (1984). Feminizm. 1. Baskı. (Tekeli, Ş. Çev.) İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.
- Miettinen, A., Szalma, I. (2014). Childlessness intentions and ideals in Europe. *Finnish Yearbook of Population Research*, 49, 31-55.
- Miller, C. F. (2016). Gender development, theories of. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, 1-6.
- Miller, T. (2010). Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler. 1. Baskı. (Tunçer, G. Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Miller, T. (2011). Falling back into Gender? Men's Narratives and Practices around First-time Fatherhood. *Sociology*, 45(6), 1094-1109.
- Mora, N. (2005). Kitle iletişim araçlarında yeniden üretilen cinsiyetçilik ve toplumda yansımaları. *Journal of Human Sciences*, 2(1), 1-7.
- Moore, J., Abetz, J. S. (2018). What do parents regret about having children? Communicating regrets online. *Journal of Family issues*, 40(3), 1-23.

- Nalbant, F., Korkmaz, T. (2019). Feminist teori temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye bağlamında değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 165-186.
- Nelson, S. K., Kushlev, K., Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well being? *Psychological Bulletin*, 140(3), 846-895.
- Onur, B. (2006). Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik – Yaşlılık – Ölüm. 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2009). Türk Modernleşmesinde Çocuk. 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Orçan, F. (2018). Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi: İlk hangisi kullanılmalı. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 9(4), 413-421.
- Ortaylı, İ. (2020). Osmanlı Toplumunda Aile. 22. Baskı, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1991). Toplumbilim. 7. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Özcan, A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Kayseri (Danışman: Prof. Dr. E. Ümit Seviğ; Prof. Dr. Nimet Karataşeri).
- Özdemir, N., Düzgüner, S. (2020). Psikolojik Açıdan Suçluluk, Pişmanlık ve Günahkarlığın Kapsamı ve Yakın Kavramlar Arasındaki Yeri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 497-529.
- Özkan, H. (2016). Does patriarchy only oppress female: The role of masculinity and fatherhood In our social realm. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*, 2(1), 136-148.
- Özkan, H., Polat, S. (2011). Annelik davranışını öğrenme süreci ve hemşirelik desteği. *Bozok Tıp Dergisi*, 1(3), 35-39.

- Özkan, H., Uzun, B. (2022). Sosyal medyada annelik. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(1), 222-229.
- Özkan, İ. (1975). İslamiyetten Önce Türklerde Kadın. İçinde: Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü, s:145-155.
- Öztürk Tanış, N., Gür, K. (2022). Turkish validity and reliability study of the adolescent stress questionnaire. *Halk Sağlığı Dergisi*, 4(2), 115-133.
- Peter, J.P. (1981). Construct Validity: A review of basic issues and marketing practices. *Journal of Marketing Research*, 18(2),133-145.
- Pınar, Ş., Kökçü Doğan, A. (2020). Yeni çocuk sahibi olmuş ebeveynlerin anne baba rolüne hazır olma durumu ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(4), 255-266.
- Pike, J. J., Jennings, N. A. (2005). The effects of commercials on children's perceptions of gender appropriate toy use. *Sex Roles*, 52(1-2), 83-91.
- Piotrowski, K. (2021). How many parents regret having children and how it is linked to their personality and health: Two studies with national samples in Poland. *Plos One*, 16(7), 1-25.
- Piotrowski, K., Mikolajczak, M., Roskam, I. (2023). I should not have had a child: Development and validation of the Parenthood Regret Scale. *Journal of Family Psychology*, 37(8), 1282-1293.
- Plotnik, R. (2009). Psikolojiye Giriş. 1. Baskı. (Geniş, T. Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Powell, G. N., Greenhaus, J. H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - work interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039.
- Preisner, K., Neuberger, F., Bertogg, A., Schaub, J. M. (2020). Closing the happiness gap: The decline of gendered parenthood norms and the increase in parental life satisfaction. *Gender & Society*, 34(1), 31-55.
- Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. 1. Baskı. (Bayatlı, M. Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.

- Rubin, J. Z., Provenzano, F. J., Luria, Z. (1974). The eye of the beholder: Parents' views on sex of newborns. *American Journal of Orthopsychiatry*, 44(4), 512-519.
- Rust, J., Golombok, S. (2009). Modern Psychometrics: The Science of Psychological Assessment. 3rd Edition, New York: Routledge.
- Rustia, J., Abbott, D. A. (1990). Predicting paternal role enactment. *Western Journal of Nursing Research*, 12(2), 145-160.
- Sağlam, M., Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Sakman, E. (2021). Gönüllü çocuksuzluk: Çocuk sahibi olmama kararının altında yatan faktörler ve karşılaşılan tepkiler hakkında bir derleme. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(1), 83-109.
- Sancar, S. (2016). Erkeklik İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. 4. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Santrock, J. W. (1993). Adolescence An Introduction Wisconsin: Brown and Benchmark Publishers.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları. İçinde: Toplumsal Cinsiyet. Gültekin, L., Güneş, G., Ertung, C., Şimşek, A. (eds.), Ankara: Atılım Üniversitesi, s:27-32.
- Savcı, İ. (1999). Toplumsal cinsiyet ve teknoloji. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54(1), 123-142.
- Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Scherer, R. F., Wiebe F. A., Luther, D. C., Adams J. S. (1988). Dimensionality of Coping: Factor stability using the ways of coping questionnaire. *Psychological Reports*, 62(3), 763-770.

- Schermelleh Engel, K., Moosbrugger, H., Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness of fit measures. *Methods of Psychological Research*, 8(2), 23-74.
- Schmitt, D. P. (2003). Are men universally more dismissing than women? Gender differences in romantic attachment across 62 cultural regions. *Personal Relationships*, 10(3), 307-331.
- Segal, L. (1992). Ağır Çekim Değişen Erkekler. 1. Baskı. (Ersoy, V. Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2018). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. 26. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sezal, İ. (1997). Aile Nedir? Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Spence, J. T. (1993). Gender-related traits and gender ideology: Evidence for a multifactorial theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 624-635.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Şahin, D. B., Gülleroğlu, H. D. (2013). Likert tipi ölçeklere madde seçmede kullanılan farklı madde analizi teknikleri ile oluşturulan ölçeklerin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 8-28.
- Şahin, H. (2021). TÜİK İstatistikleri ile Çocuk İşçiliğindeki Kültürel Nedenleri Okumak. İçinde: Sosyal Bilimlerde Güncel Konular ve Yaklaşımlar-2. Sezen Doğancılı, O., Özyılmaz Misican, D., Bal Özkaptan, B. (eds.), Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, s:166-186.
- Şahin, H. H. (2018). Dede Korkut Hikayelerinde Çocukla İlgili İmgelerin Muhteva Analizi. İçinde: Çocuk Üzerine Araştırmalar. Uludağ, G., Altunbay, M. (eds.), Ankara: Astana Yayınları, s:229-248.

- Şahin, H. H. (2020). Çocuk, Çocukluk Kavramları ve Çocukluğun Tarihsel Gelişimi. İçinde: Türkiye’de Çocuk Olmak, Dilli, Ş. (ed.), Ankara: Pegem Akademi, s:28-71.
- Şahin, H., Demiriz S. (2014). The investigation of the relationship between the perception of fatherhood role and the participation into family participation activities. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 273-294.
- Şen, R., Yılmaz, V. (2013). Model belirlemesi, örneklem hacmi ve tahmin yönteminin yapısal eşitlik modelleri uyum ölçütlerine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 239-252.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-32.
- Şentürk, Ü. (2015). Türk Aile Tarihi. İçinde: Aile Yazıları / 7. Sakaoğlu, S., Aça, M., Ergu, P. (eds.), Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, s:13-28.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Taber, K. S. (2018). The use of Cronbach’s alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in Science Education*, 48, 1273-1296.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye’de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138.
- Terzi İ. S., Işık, Ş. (2019). Evliliğin ilk yıllarında evlilik yaşamı deneyimi ve evliliğe ilişkin algılar: sorunlar, zorluklar ve ihtiyaçlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1430-1448.
- Tezcan, M. (1988). Eğitim Sosyolojisi. 5. Baskı, Ankara: Bilim Yayınları.
- Torgirson, B. N., Minson, C. T. (2005). Sex and gender: what is the difference? *Journal of Applied Physiology*, 99(3), 785-787.

- Tosun, A., Doğan, C. (2021). Kadının toplumsal cinsiyet açısından kazanımları ve köy enstitüleri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 77-83.
- Trawick-Swith, J. (2013). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim: Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı. 5. Baskı. (Akman, B. Çev.) İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tu, S. H., Liao, P. S. (2005). Gender differences in gender-role attitudes: A comparative analysis of Taiwan and Coastal China. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(4), 545-566.
- Tuncer, O. (1980). Çocuk Aile ve Çevresi. İçinde: Çocuk ve Eğitim III. Eğitim Toplantısı, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları, s:3-44.
- Turan, R. (1992). Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi. İçinde: Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi. Açıklık, S. (ed.), Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s:82.
- Turinay, N. (1996). Değişen Toplum ve Aile. 1. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk, H. B. (2008). Eril tahakkümü yeniden düşünmek: Erkeklik çalışmaları için bir imkân olan Pierre Bourdieu. *Toplum ve Bilim*, 112, 119-146.
- Uğurlu, E. G. (2013). Annelik rolünün öğrenilme sürecinde medyanın yeri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(34), 1-24.
- Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Etizer Karacık, N., Özbay, D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet. Ankara: Paradigma Akademi.
- Ülker, K. (2009). Aile: Tanımı, Önemi, Özellikleri, Tarihsel Gelişimi ve Aile Tipleri. İçinde: Aile Yapısı ve İlişkileri. Yenilmez, Ç. (ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s:9-10.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 26-38.

- Watson, J., Newby, R. (2005). Biological sex, stereotypical sex-roles, and SME owner characteristics. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 11(2), 129-143.
- Whittaker, T. A. (2012). Using the modification index and standardized expected parameter change for model modification. *The Journal of Experimental Education*, 80(1), 26-44.
- Yapıcı, A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Yardım, G. (2020). Sosyal medyadaki kültürel kimliklerin dönüşümü odaklı “blogger anne” kimliklerinin incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (33), 129-157.
- Yaşlıoğlu, M. N. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yavuz, N. S., Görsoy, E. (2022). Çocuk sahibi olma beklentisinin kadının yaşamı üzerindeki baskılayıcı etkisi: Çocuk sahibi olma beklentisi ve baskılayıcı etkisi. *Journal of Social and Analytical Health*, 2(2), 166-171.
- Yıldırım, E. (2011). Aile ve Evlilik Türleri. İçinde: Aile Sosyolojisi. Canatan, K., Yıldırım, E. (eds.), İstanbul: Açılım, s:65-82.
- Yılmaz, R. A. (2007). Reklamlarda toplumsal cinsiyet kavramı: 1960-1990 yılları arası milliyet gazetesi reklamlarına yönelik bir içerik analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(4), 143-155.
- Yogev, Ş. P. (2006). Ergenlerde Toplumsal Cinsiyetin Kazanılması: Aile, Okul ve Arkadaş Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara, (Danışman: Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya).
- Yörükoğlu, A. (2007). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. 7. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınları.

- Yurdabakan, İ., Çüm, S. (2017). Davranış bilimlerinde ölçek geliştirme. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(2), 108-126.
- Yüzer, İ., Demez, G. (2021). Ataerkil güç ilişkileri bağlamında baba-oğul etkileşimi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 4(1), 15-34.
- Zeelenberg, M., van Dijk, W. W., Manstead, A. S. R., van der Pligt, J. (2000). On bad decisions and disconfirmed expectancies: The psychology of regret and disappointment. *Cognition and Emotion*, 14(4), 521-541.
- Zeelenberg, M., Van Den Bos, K., Van Dijk, E., Pieters, R. (2002). The inaction effect in the psychology of regret. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(3), 314-327.
- Zeelenberg, M., Breugelmans, S. M. (2008). The role of interpersonal harm in distinguishing regret from guilt. *American Psychological Association*, 8(5), 589-596.
- Zengin, B. (2009). Psikanaliz, Kadın Cinselliği ve Meltem Arıkan'ın "Evet... Ama... Sanki..." Başlıklı Eserinden Cinselliğin Yansıması. İçinde: Uluslararası Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı. Baytekin, B., Fidan, F., Hazer, G., Aygin, D., Yıldırım, N., Hayır, M., Şimsek, F. (eds.), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, s:15-24.
- Zeybekoğlu, Ö. (2010). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türk toplumunda erkeklik algısı. *Ethos: Felsefe ve Toplum Bilimlerde Diyaloglar*, 3(1), 1-14.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). Contemporary fatherhood and the family from the male perspectives. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı (2017). *Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Rapor*. (Erişim Tarihi: 19.10.2023), https://acev.org/wp-content/uploads/2018/01/BabalikArastirmasiAnaRapor.16.10.17.web_.pdf
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989). (Erişim Tarihi: 18.10.2023), <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>

- Çocuk Koruma Kanunu (2005). (Erişim Tarihi: 18.10.2023), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
- Gallup (2013). *Desire for Children Still Norm in U.S.* (Erişim Tarihi: 26.10.2023), [Desire for Children Still Norm in U.S. \(gallup.com\)](https://www.gallup.com)
- Karakaş, S. (2017). *Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı.* (Erişim Tarihi: 24.10.2023), www.psikolojisozlugu.com
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Aile ve Tüketici Hizmetleri, Aile Yapısı.* (Erişim Tarihi: 23.10.2023), https://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Aile%20Yap%C4%B1s%C4%B1.pdf
- Tezbaşaran, A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu, 3. Sürüm e-Kitap* (Erişim Tarihi: 28.12.2023), https://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_%C3%96l%C3%A7ek_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu.
- Türk Dil Kurumu, (2022). *Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü.* (Erişim Tarihi: 14.10.2023), <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Barolar Birliği, (2022). *Hak Savunucusu Avukatlar İçin Rehber Kitap Serisi-4, Toplumsal Cinsiyet,* (Erişim Tarihi: 23.10.2023), https://ihem.barobirlik.org.tr/Contents/Upload/4---Toplumsal-Cinsiyet_mjntzif.mmq.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması.* (Erişim Tarihi: 14.10.2023), https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/turkiye_aile_yapisi_ara%C5%9Firmasi_2021.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). *İstatistiklerle Aile.* (Erişim Tarihi: 15.10.2023), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Aile-2022-49683>

7. EKLER

Ek 1. Uzman Değerlendirme Formu

Sayın Katılımcı,

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında “*Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği*”nin geliştirilmesi amacıyla bir çalışma yapmaktayım. Anne-Babalıktan pişmanlık ölçeği, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarına dair iki faktör ile maddelerden oluşmaktadır.

- 1. Faktör: Anne-Baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen içsel faktörler,** ebeveynlerin başa dönme şansları olsa çocuk sahibi olmayacakları düşüncesi ile çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği içsel (ebeveynlik rollerini karşılayamadığını düşünme, kendini kötü ve yetersiz ebeveyn olarak görme, ebeveynliği küçümseme, çocuksuz kalma arzusu) ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir.
- 2. Faktör: Anne-Baba olmaya dair pişmanlığı etkileyen dışsal faktörler,** ebeveynlerin çocuklarına karşı olumlu, çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği dış koşullara (aşırı fedakârlık, partner/eş ilişkisi, ekonomik koşullar ve mesleki yaşamda meydana gelen değişimler) ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelerini içermektedir.

Ölçeğin madde yazım süreci bitmiştir. Bu araştırma içerisinde ölçeğin 5’li Likert ölçeği (1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum) olması planlanmaktadır. Sizden bu maddeleri aşağıdaki belirtilen durumlara uygunlukları bakımından incelemeniz beklenmektedir.

- Görüşme formundaki sorular çalışmayı kapsıyor mu?
- Herkes için aynı anlamı ifade ediyor mu?
- Birbiriyle benzeşen sorular var mı?

Maddelere ilişkin incelemenizi form üzerinde yer alan “*Uygun Değil*”, “*Düzeltilerek Kullanılması Uygun*” ve “*Mevcut Şekliyle Kullanılması Uygun*” kategorilerinden birini işaretleyerek belirtiniz. “*Uygun Değil*” ve “*Düzeltilerek Kullanılması Uygun*” kategorisini işaretlediğiniz durumlarda lütfen görüş ve önerilerinizi yazınız. Değerli vaktinizi ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

Saygılarımızla.

Araştırmacı;

Beyzanur ÇALIŞKAN

Biruni Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Ana Bilim Dalı
Öğrencisi

Danışman;

Prof. Dr. Lütfü İLGAR

Biruni Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Faktörler (Anne-Babalıktan Pızmanlık Ölçeği)	İfadeler	UZMAN GÖRÜŞÜ			
		Kategoriye Uygunluk Derecesi			Görüş ve Öneriler
		Uygun Değil	Düzeltilerek Kullanılması Uygun	Mevcut Şekliyle Kullanılması Uygun	
1. Anne Baba Olmaya Dair Pızmanlığı Etkileyen İçsel Faktörler	1. Anne-Baba olmak kişisel iyi oluş seviyemi olumsuz etkiliyor.				
	2. Zaman zaman anne-babalık rolleri ve sorumluluklarını kaldıramadığımı hissediyorum.				
	3. Zaman zaman anne-baba olarak gençliğimi kaybettiğimi hissediyorum.				
	4. Anne-Baba olduktan sonra ruhsal kapasitemin yeterli olmadığını anladım.				
	5. Anne-Baba olmadığım zamanları özölüyorum.				
	6. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.				
	7. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.				
	8. Anne-Babalığımla ilgili kendimi yetersiz buluyorum.				
	9. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.				
	10. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.				
	11. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.				
	12. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.				
	13. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.				
	14. Anne-Baba olmasaydım kendimi daha iyi hissedirdim.				
	15. Çocuk sahibi olanların durumuna üölüyorum.				
	16. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.				
	17. Anne-Baba olduğum için kendime kıızıyorum.				

	18. Anne-Baba olmadan önce yaşamım daha keyifliydi.				
	19. Çocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.				
Faktörler (Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği)	İfadeler	UZMAN GÖRÜŞÜ			
		Kategoriye Uygunluk Derecesi			Görüş ve Öneriler
		Uygun Değil	Düzeltilerek Kullanılması Uygun	Mevcut Şekliyle Kullanılması Uygun	
2. Anne Baba Olmaya Dair Pişmanlığı Etkileyen Dışsal Faktörler	1. Keşke “bencil, sorumsuz, yetersiz, eksik...” gibi olumsuz sıfatlandırmalardan korkarak anne-baba olma kararı almasaydım.				
	2. “Anne-Baba olmazsan pişman olursun.” şeklindeki sosyal baskıyı önemsedğim için pişmanım.				
	3. Anne-Baba olmak beni yürütmek istemediğim bir evliliğe bağımlı hale getiriyor.				
	4. Genç yaşta anne-baba olduğum için pişmanım.				
	5. Böyle bir dünyaya çocuk getirmenin bencillik olduğunu fark ettim.				
	6. Anne-Baba olmanın beden imajımı bozmasından hoşnut değilim.				
	7. Anne-Baba olduğum için geçinemeyeceğimi düşünerek kaygılanıyorum.				
	8. Anne-Baba olmak aile üyelerime (büyükanne, büyükbaba...) bağımlılığımı artırıyor.				
	9. Anne-Baba olmak ilişki uyumumu bozuyor.				
	10. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle yaşadığım anlaşmazlıkları artırıyor.				
	11. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle sağlıklı iletişim kurmamı zorlaştırıyor.				
	12. Anne-Baba olma kararını yeterince düşünmeden verdiğim için pişmanım.				
	13. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.				

14. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.				
15. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.				
16. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.				
17. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.				
18. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.				
19. Keşke çocuk sahibi olarak kendi hayatımı feda etmeseydim.				
20. Kendimi çocuğuma/çocuklarıma hizmet etmeye adanmışım için pişmanım.				
21. Anne-Baba olmak yaşamdan aldığım tatmini düşürüyor.				
22. Partnerimin/Eşimin zorlaması olmasaydı anne-baba olmayı tercih etmezdim.				
23. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.				
24. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.				
25. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.				
26. Anne-Baba olmak gelecek kaygımı artırıyor.				
27. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.				

Öneri Maddeler

Ek 2. Birinci Uygulama Formu

Değerli Katılımcı,

Bu tez çalışması Psikolojik Danışman Beyzanur ÇALIŞKAN tarafından Prof. Dr. Lütfü İLGAR danışmanlığında, Biruni Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülmektedir.

Bu çalışmada kişisel bilgi formu ve bir adet ölçek yer almaktadır. Çalışmanın amacı, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda sizlerden bütün soruları kimsenin baskısı altında olmadan, eksiksiz ve samimiyetle cevaplandırmanız beklenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Formu doldurmanız yaklaşık 8 - 10 dakika sürecektir. Katılım esnasında herhangi bir rahatsızlık duymanız durumunda cevaplandırmayı bırakabilirsiniz.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Kimlik bilgisi istenmeyecek ve gizliliğiniz esas tutulacaktır. Katılımınız için sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek veya size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmaya yalnızca en az bir öz çocuğu olan ve 18 yaşından büyük katılımcıların katılması beklenmektedir. Katılımınız ve çalışmama sunduğunuz destek için teşekkür ederim.

Bölüm I - Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

2. Yaşınız:

() 18 – 30 () 31 – 40 () 41 – 50 () 51 – 60 () 61 ve üzeri

3. Mesleğiniz:

() Memur

() İşçi

() Serbest Meslek

() Diğer (Belirtiniz):.....

4. Çalışma Durumunuz:

() Çalışıyorum () Çalışmıyorum

5. Gelir Durumunuz:

() Düşük

() Orta

☐ Yüksek

☐ Çok Yüksek

6. Eğitim Durumunuz (Almış olduğunuz son diplomaya göre işaretleme yapınız.):

☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

7. Medeni Durumunuz:

☐ Evli

☐ Bekar

☐ Boşanmış

☐ Eşi vefat etmiş

8. Partnerinizle/Eşinizle Birliktelik Süreniz:

☐ 1 – 5 yıl

☐ 6 – 10 yıl

☐ 11 – 15 yıl

☐ 16 yıl ve üstü

9. Partnerinizle/Eşinizle birlikteliğinizde kim daha baskın/baskındı?

☐ Ben ☐ Partnerim/Eşim ☐ Eşit düzeyde

10. Partnerinizle/Eşinizle ilişki durumunuzu nasıl tanımlarsınız/tanımlardınız?

☐ Çok kötü

☐ Kötü

☐ Normal

☐ İyi

☐ Çok iyi

11. İlişkinin/Evliliğin kaçınıcı yılında anne-baba oldunuz?

☐ 1. yıl

☐ 2 – 5. yıl

☐ 6 – 9. yıl

☐ 10. yıl ve üst

12. Öz Çocuk Sayınız:

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve üzeri

13. Öz Çocuğunuzun/Çocuklarınızın Cinsiyeti:

- ☐ Kız
- ☐ Erkek
- ☐ Hem kız hem erkek

14. Hangi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- ☐ Baskıcı/Otoriter
- ☐ Demokratik/Destekleyici
- ☐ Aşırı Koruyucu
- ☐ Aşırı İzin Verici
- ☐ Mükemmeliyetçi
- ☐ Kayıtsız/İlgisiz
- ☐ Reddedici
- ☐ Tutarsız/Kararsız

15. Çocuk sahibi olmanın...

- ☐ avantajları daha fazladır.
- ☐ dezavantajları daha fazladır.

16. Çocuk sahibi olmak konusunda...

- ☐ çok pişmanlık duyuyorum.
- ☐ bazen pişmanlık duyuyorum.
- ☐ nadiren pişmanlık duyuyorum.
- ☐ hiç pişmanlık duymuyorum.

Bölüm II – Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)

Sevgili Anne-Babalar, Aşağıda anne babalıktan pişmanlık durumuyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeleri dikkatle okuduktan sonra seçeneklerden size uygun olanını (X) ile işaretlemeniz beklenmektedir. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz ve boş madde bırakmayınız. Teşekkürler.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Keşke “bencil, sorumsuz, yetersiz, eksik...” gibi olumsuz sıfatlandırmalardan korkarak anne-baba olma kararı almasaydım.					
2. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.					
3. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.					
4. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.					
5. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.					
6. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.					
7. Anne-Baba olduğum için geçinemeyeceğimi düşünerek kaygılanıyorum.					
8. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.					
9. “Anne-Baba olmazsan pişman olursun.” şeklindeki sosyal baskıyı önemsedğim için pişmanım.					
10. Anne-Baba olmak ilişki uyumumu bozuyor.					
11. Anne-Babalığımla ilgili kendimi yetersiz buluyorum.					
12. Genç yaşta anne-baba olduğum için pişmanım.					
13. Anne-Baba olmak aile üyelerime (büyükanne, büyükbaba...) bağımlılığımı artırıyor.					
14. Zaman zaman anne-babalık rolleri ve sorumluluklarını kaldıramadığımı hissediyorum.					
15. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.					
16. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.					
17. Anne-Baba olmak beni yürütmek istemediğim bir evliliğe bağımlı hale getiriyor.					

18. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.					
19. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle yaşadığım anlaşmazlıkları artırıyor.					
20. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.					
21. Anne-Baba olmak partnerimle/eşimle sağlıklı iletişim kurmamı zorlaştırıyor.					
22. Anne-Baba olmanın beden imajımı bozmasından hoşnut değilim.					
23. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.					
24. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.					
25. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.					
26. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.					
27. Anne-Baba olmak kişisel iyi oluş seviyemi olumsuz etkiliyor.					
28. Anne-Baba olduktan sonra ruhsal kapasitemin yeterli olmadığını anladım.					
29. Anne-Baba olmadığım zamanları özlüyorum.					
30. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.					
31. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.					
32. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.					
33. Çocuk sahibi olanların durumuna üzülüyorum.					
34. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.					
35. Anne-Baba olduğum için kendime kıızıyorum.					
36. Zaman zaman anne-baba olarak gençliğimi kaybettiğimi hissediyorum.					
37. Böyle bir dünyaya çocuk getirmenin bencillik olduğunu fark ettim.					
38. Çocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.					

Ek 3. İkinci Uygulama Formu

Değerli Katılımcı,

Bu tez çalışması Psikolojik Danışman Beyzanur ÇALIŞKAN tarafından Prof. Dr. Lütfü İLGAR danışmanlığında, Biruni Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülmektedir.

Bu çalışmada kişisel bilgi formu ve bir adet ölçek yer almaktadır. Çalışmanın amacı, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda sizlerden bütün soruları kimsenin baskısı altında olmadan, eksiksiz ve samimiyetle cevaplandırmanız beklenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Formu doldurmanız yaklaşık 8 - 10 dakika sürecektir. Katılım esnasında herhangi bir rahatsızlık duymanız durumunda cevaplandırmayı bırakabilirsiniz.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Kimlik bilgisi istenmeyecek ve gizliliğiniz esas tutulacaktır. Katılımınız için sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek veya size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmaya yalnızca en az bir öz çocuğu olan ve 18 yaşından büyük katılımcıların katılması beklenmektedir. Katılımınız ve çalışmama sunduğunuz destek için teşekkür ederim.

Bölüm I - Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

2. Yaşınız:

() 18 – 30 () 31 – 40 () 41 – 50 () 51 – 60 () 61 ve üzeri

3. Mesleğiniz:

() Memur

() İşçi

() Serbest Meslek

() Diğer (Belirtiniz):.....

4. Çalışma Durumunuz:

() Çalışıyorum () Çalışmıyorum

5. Gelir Durumunuz:

() Düşük

() Orta

☐ Yüksek

☐ Çok Yüksek

6. Eğitim Durumunuz (Almış olduğunuz son diplomaya göre işaretleme yapınız.):

☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

7. Medeni Durumunuz:

☐ Evli

☐ Bekar

☐ Boşanmış

☐ Eşi vefat etmiş

8. Partnerinizle/Eşinizle Birliktelik Süreniz:

☐ 1 – 5 yıl

☐ 6 – 10 yıl

☐ 11 – 15 yıl

☐ 16 yıl ve üstü

9. Partnerinizle/Eşinizle birlikteliğinizde kim daha baskın/baskındı?

☐ Ben ☐ Partnerim / Eşim ☐ Eşit düzeyde

10. Partnerinizle/Eşinizle ilişki durumunuzu nasıl tanımlarsınız/tanımlardınız?

☐ Çok kötü

☐ Kötü

☐ Normal

☐ İyi

☐ Çok iyi

11. İlişkinin/Evliliğin kaçınıcı yılında anne-baba oldunuz?

☐ 1. yıl

☐ 2 – 5. yıl

☐ 6 – 9. yıl

☐ 10. yıl ve üst

12. Öz Çocuk Sayınız:

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve üzeri

13. Öz Çocuğunuzun/Çocuklarınızın Cinsiyeti:

- ☐ Kız
- ☐ Erkek
- ☐ Hem kız hem erkek

14. Hangi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- ☐ Baskıcı/Otoriter
- ☐ Demokratik/Destekleyici
- ☐ Aşırı Koruyucu
- ☐ Aşırı İzin Verici
- ☐ Mükemmeliyetçi
- ☐ Kayıtsız/İlgisiz
- ☐ Reddedici
- ☐ Tutarsız/Kararsız

15. Çocuk sahibi olmanın...

- ☐ avantajları daha fazladır.
- ☐ dezavantajları daha fazladır.

16. Çocuk sahibi olmak konusunda...

- ☐ çok pişmanlık duyuyorum.
- ☐ bazen pişmanlık duyuyorum.
- ☐ nadiren pişmanlık duyuyorum.
- ☐ hiç pişmanlık duymuyorum.

Bölüm II – Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)

Sevgili Anne-Babalar, Aşağıda anne babalıktan pişmanlık durumuyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeleri dikkatle okuduktan sonra seçeneklerden size uygun olanını (X) ile işaretlemeniz beklenmektedir. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz ve boş madde bırakmayınız. Teşekkürler.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.					
2. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.					
3. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.					
4. Çocuk sahibi olanların durumuna üzüliyorum.					
5. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.					
6. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.					
7. Anne-Baba olduğum için kendime kıızıyorum.					
8. Çocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.					
9. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.					
10. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.					
11. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.					
12. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.					
13. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.					
14. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.					
15. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.					
16. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.					
17. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.					
18. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.					
19. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.					
20. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.					
21. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.					

Ek 4. Üçüncü Uygulama Formu

Değerli Katılımcı,

Bu tez çalışması Psikolojik Danışman Beyzanur ÇALIŞKAN tarafından Prof. Dr. Lütfü İLGAR danışmanlığında, Biruni Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülmektedir.

Bu çalışmada kişisel bilgi formu ve iki adet ölçek yer almaktadır. Çalışmanın amacı, anne ve babaların anne veya babalıktan pişmanlık durumlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda sizlerden bütün soruları kimsenin baskısı altında olmadan, eksiksiz ve samimiyetle cevaplandırmanız beklenmektedir. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Formu doldurmanız yaklaşık 10 - 15 dakika sürecektir. Katılım esnasında herhangi bir rahatsızlık duymanız durumunda cevaplandırmayı bırakabilirsiniz.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Kimlik bilgisi istenmeyecek ve gizliliğiniz esas tutulacaktır. Katılımınız için sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek veya size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Çalışmaya yalnızca en az bir öz çocuğu olan ve 18 yaşından büyük katılımcıların katılması beklenmektedir. Katılımınız ve çalışmama sunduğunuz destek için teşekkür ederim.

Bölüm I - Kişisel Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

2. Yaşınız:

() 18 – 30 () 31 – 40 () 41 – 50 () 51 – 60 () 61 ve üzeri

3. Mesleğiniz:

() Memur

() İşçi

() Serbest Meslek

() Diğer (Belirtiniz):.....

4. Çalışma Durumunuz:

() Çalışıyorum () Çalışmıyorum

5. Gelir Durumunuz:

() Düşük

() Orta

☐ Yüksek

☐ Çok Yüksek

6. Eğitim Durumunuz (Almış olduğunuz son diplomaya göre işaretleme yapınız.):

☐ Okuryazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

7. Medeni Durumunuz:

☐ Evli

☐ Bekar

☐ Boşanmış

☐ Eşi vefat etmiş

8. Partnerinizle/Eşinizle Birliktelik Süreniz:

☐ 1 – 5 yıl

☐ 6 – 10 yıl

☐ 11 – 15 yıl

☐ 16 yıl ve üstü

9. Partnerinizle/Eşinizle birlikteliğinizde kim daha baskın/baskındı?

☐ Ben ☐ Partnerim / Eşim ☐ Eşit düzeyde

10. Partnerinizle/Eşinizle ilişki durumunuzu nasıl tanımlarsınız/tanımlardınız?

☐ Çok kötü

☐ Kötü

☐ Normal

☐ İyi

☐ Çok iyi

11. İlişkinin/Evliliğin kaçınıcı yılında anne-baba oldunuz?

☐ 1. yıl

☐ 2 – 5. yıl

☐ 6 – 9. yıl

☐ 10. yıl ve üst

12. Öz Çocuk Sayınız:

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ve üzeri

13. Öz Çocuğunuzun/Çocuklarınızın Cinsiyeti:

- ☐ Kız
- ☐ Erkek
- ☐ Hem kız hem erkek

14. Hangi çocuk yetiştirme tutumuna sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz?

- ☐ Baskıcı/Otoriter
- ☐ Demokratik/Destekleyici
- ☐ Aşırı Koruyucu
- ☐ Aşırı İzin Verici
- ☐ Mükemmeliyetçi
- ☐ Kayıtsız/İlgisiz
- ☐ Reddedici
- ☐ Tutarsız/Kararsız

15. Çocuk sahibi olmanın...

- ☐ avantajları daha fazladır.
- ☐ dezavantajları daha fazladır.

16. Çocuk sahibi olmak konusunda...

- ☐ çok pişmanlık duyuyorum.
- ☐ bazen pişmanlık duyuyorum.
- ☐ nadiren pişmanlık duyuyorum.
- ☐ hiç pişmanlık duymuyorum.

Bölüm II – Anne-Babalıktan Pişmanlık Ölçeği (ABPÖ)

Sevgili Anne-Babalar, Aşağıda anne babalıktan pişmanlık durumuyla ilgili ifadeler yer almaktadır. Bu ifadeleri dikkatle okuduktan sonra seçeneklerden size uygun olanını (X) ile işaretlemeniz beklenmektedir. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz ve boş madde bırakmayınız. Teşekkürler.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Anne-Babalık için gereken sabrın bende olmadığını düşünüyorum.					
2. Anne-Baba olmayan kişilerin hayatına imreniyorum.					
3. Anne-Baba olmayan kişilere göre mutsuz hissediyorum.					
4. Çocuk sahibi olanların durumuna üzüliyorum.					
5. Anne-Babalıktan zevk almıyorum.					
6. Şimdiki farkındalık düzeyim olsaydı anne-baba olmazdım.					
7. Anne-Baba olduğum için kendime kıızıyorum.					
8. Çocuk sahibi olmanın avantajlı bir tarafının olmadığını düşünüyorum.					
9. Anne-Baba olmanın ruh sağlığıma zarar verdiğini fark ettim.					
10. Anne-Baba olmanın kişilik özelliklerime uygun olmadığını fark ettim.					
11. Yeniden seçim hakkım olsa anne-babalığı tercih etmezdim.					
12. Anne-Baba olmak yaşam doyumumu düşürüyor.					
13. Anne-Baba olmak iş/yaşam dengemi bozuyor.					
14. Anne-Baba olmak sosyal ilişkilerimi sınırlandırıyor.					
15. Anne-Baba olmanın görevde yükselmemi engellediğini görüyorum.					
16. Anne-Baba olduğum için kendimi geliştiremediğimi düşünüyorum.					
17. Çocuk sahibi olmak özgürlüğümü sınırlandırıyor.					
18. Anne-Baba olduktan sonra sıklıkla kendime zaman ayıramadığımı düşünüyorum.					
19. Anne-Baba olduktan sonra partnerimle/eşimle kaliteli vakit geçiremiyorum.					
20. Anne-Baba olduğum için kapasitemi kullanamadığımı düşünüyorum.					
21. Çocuk sahibi olduğum için hayatımı istediğim gibi yaşayamıyorum.					

Bölüm III – Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ)

Sevgili Anne Babalar Aşağıda sizlerin anne babalığa ilişkin duygu ve düşünceleriniz ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen aşağıdaki her ifadeyi okuyunuz ve size en uygun gelen seçeneği işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu boş bırakmayınız. Teşekkürler.	Her zaman	Sık sık	Bazen	Hiçbir zaman
1. Çocuğumu mutlu etmek benim için çok zor.				
2. Çocuğumun bakımı ile ilgili sorumluluklarım beni öyle yoruyor ki başka bir şey yapmaya isteğim olmuyor.				
3. Anne/Baba olmanın zor olduğunu düşünüyorum.				
4. Çocuğumun bazı şeyleri beni kızdırmak için yaptığını düşünüyorum.				
5. Çocuk sahibi olduğumdan beri kendime zaman ayıramıyorum.				
6. Anne/Baba olduğumdan beri kendimi daha yaşlı hissediyorum.				
7. Çocuğum bir hata yaptığında bundan kendimi sorumlu tutuyorum.				
8. Çocuğuma kızdığımda davranışlarımı kontrol etmekte zorlanıyorum.				
9. Anne/Babalığa ilişkin sorumluluklarım beni psikolojik açıdan zorluyor.				
10. Çocuğumun diğer çocuklara göre daha zor bir çocuk olduğunu düşünüyorum.				
11. Hayal ettiğim gibi bir anne/baba olamadığımı düşünüyorum.				
12. Çocuğumun istekleri karşısında tutarsız davranabiliyorum.				
13. Çocuğumun ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığımı hissediyorum.				
14. Hayatımdaki en temel stres kaynağı, çocuk sahibi olmaktır.				
15. Çocuğumu eğitmek konusunda kendimi yetersiz buluyorum.				
16. Başarısız bir anne/baba olduğumu düşünüyorum.				

Ek 5. Anne Baba Stres Ölçeği (ABSÖ) Kullanım İzni

Ahmet Ozmen

Alici: ben ▼

Beyzanur hanım selamlar,

Çalışmanızda Anne Baba Stres Ölçeğini kullanmanız bizleri memnun edecektir.

Ölçeğin yer aldığı derginin sayısını size ekte gönderiyorum.

Sormak istediğiniz bir şey olursa her zaman bize sorabilirsiniz.

Çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz...

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Özmen

Kafkas Üniversitesi

Ek 6. Etik Kurul İzni

T. C.
BİRÜNİ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

	Karar No: 2023/84-22		
Tarih: 03.11.2023 Toplantı Sayısı: 84	Prof. Dr. Lütfü Ilgar'ın yürütmeyi planladığı “Anne Babalıktan Pişmanlık Ölçeğinin Geliştirilmesi” konulu araştırma projesi incelenmiş olup, yapılan inceleme sonucunda araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.		
ÜYELER			
Adı soyadı /Unvan	Alanı	Bölümü	İmza
Prof. Dr. Ahmet BELCE (Etik Kurul Başkanı)	Tıp Fakültesi	Tıbbi Biyokimya AD.	
Prof. Dr. Cem Oktay GÜZELLER (Etik Kurul Başkan Yard.)	Eğitim Fakültesi	Eğitim Bilimleri Bölümü	
Prof. Dr. Nezihe KIZILKAYA BEJİ (Üye)	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Hemşirelik Bölümü	
Doç. Dr. Zeynep HOŞBAY (Üye)	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü	
Dr. Öğr. Üyesi Manolya SAĞLAM (Üye)	Eğitim Fakültesi	İngilizce Öğretmenliği Bölümü	
Dr. Öğr. Üyesi Merve TOKPUNAR (Üye)	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Beslenme ve Diyetetik Bölümü	
Dr. Öğr. Üyesi Münir DEMİREL (Üye)	Diş Hekimliği Fakültesi	Protetik Diş Tedavisi AD.	

8. ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Beyzanur ÇALIŞKAN

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans

Derece	Okul Adı ve Bölümü	Mezuniyet Yılı
Lisans	Biruni Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	2022
Yüksek Lisans	Biruni Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	2024

9. İNTİHAL RAPORU

ANNE BABALIKTAN PİŞMANLIK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

ORJİNALLIK RAPORU

% **11**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **10**

İNTERNET KAYNAKLARI

% **7**

YAYINLAR

% **5**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

dspace.akdeniz.edu.tr

İnternet Kaynağı

% **2**

2

acikbilim.yok.gov.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

3

toad.halileksi.net

İnternet Kaynağı

% **1**

4

dergipark.org.tr

İnternet Kaynağı

% **1**

5

pdffox.com

İnternet Kaynağı

<% **1**

6

docplayer.biz.tr

İnternet Kaynağı

<% **1**

7

www.researchgate.net

İnternet Kaynağı

<% **1**

8

Submitted to The Scientific & Technological
Research Council of Turkey (TUBITAK)

Öğrenci Ödevi

<% **1**

9

www.ulusaltezmerkezi.net

İnternet Kaynağı

<% **1**